

KATEDRA

Cena 2 EUR

Številka 11 • Letnik 4 • November 2009

Neznosna lahkost privatizacije • Intervju: Dušan Keber

Nacionalni radijski program v treh jezikih

RADIO Si

Radio Slovenia International

for you

**Svež, drugačen in
poln najboljše glasbe!**

www.radiosi.eu

Tolpa bumov

Radio Študent
od leta 1969

TOLPA!
SEDEM JE!

MIRKO,
ZAČENJA SE!
PRIDI GOR!

RADIO
STUDENT
FM89.3

TOLPA BUMOV VSAK DAN OB 19:00, PONOVI TEV PA TEDEN KASNEJE MALO PO POLNOČI NA 89,3 MHz IN

www.radiostudent.si

UNIVERZA V MARIBORU

ŠTUDENTSKI SVET

www.studentskismet.uni-mb.si

ŠTUDENTOM
PRIJAZNEJŠA
UNIVERZA

PRAVA STRAN

www.studentskismet.uni-mb.si

KRASNI NOVI SVET

8

Obstaja več modelov, po katerih se ljudi, ki so še nedavno veljali za zdrave, spremenijo v »bolne« oziroma potrebne farmakoterapije. Eden od teh konceptov je ustvarjanje dejavnikov tveganja, drugi je denimo zniževanje normalnih vrednosti bioloških parametrov, čemur smo priče v zadnjih petnajstih letih.

DRŽAVLJANSKA VZGOJA

14

Težave (za posameznike in družbo) nastopijo, ko imamo sicer uradno mrežo javnega šolstva, vendar njegovo organizacijo, financiranje, vrednotno usmerjenost in delovanje potihoma, prikrito spreminjamo tako, da ga je sčasoma težko ločiti od širše tržne družbe, ki deluje v skladu z »racionalnostjo« zasebnih interesov.

SAMOUPRAVLJANJE

18

Potrebno je razumeti, da danes delavec ni več samo pojem, ki označuje industrijskega delavca oziroma poseben družbeni razred (proletariat) 18., 19. in deloma še 20. stoletja, temveč koncept, ki označuje vse kategorije ustvarjalcev družbenega bogastva (ne pa tudi lastnike kapitala).

POKOJNINSKA REFORMA

20

V islamskem načinu financiranja je poslovanje vezano na aktivno ekonomijo, kakor sta premoženje ali usluga. V islamu je torej dobiček povsem dovoljen, obresti pa strogo prepovedane. Na Zahodu pa bankirji oblikujejo instrumente za investiranja z namenom, da zadovoljijo vladne regulatorje.

GOSPODARSTVO

24

V islamskem načinu financiranja je poslovanje vezano na aktivno ekonomijo, kakor sta premoženje ali usluga. V islamu je torej dobiček povsem dovoljen, obresti pa strogo prepovedane. Na Zahodu pa bankirji oblikujejo instrumente za investiranja z namenom, da zadovoljijo vladne regulatorje.

VOJNA SVETOV

27

Zadnjo lekcijo so prejela izčrpana človeška bitja, ki so izgubljena plula po Sredozemskem morju. Obupane klice na pomoč so preslišale mimoidoče ladje, ki so sicer obvestile matične obalne straže, a te pod izgovorom, da se begunci nahajajo v mednarodnih vodah, niso ukrepale.

RELIGIJE

28

Papež vzbuja vtis, da z zastraševanjem in demoniziranjem prikriva pomanjkljivo argumentacijo – ki z vztrajanjem na dogmatičnem pojmovanju humanosti in človeškega dostojanstva pogosto preide v samo nasprotje humanosti in dostojanstva – in onemogoča razumno razpravo o omenjenih moralnih dilemah.

INTERVJU

34

»Pozicija pesnice me še straši, nasploh me pozicije strašijo. Raje sem navaden človek, ki piše, ampak pobegniti vlogi je težko. Svoboda je v pisanju lahko doseči in težko obdržati, vsaj pri meni je bilo tako. Vse kaj drugega se naveša na jedro tvoje govorice. Pridejo pričakovanja prostora, kritike, pride okus. Odide svoboda,« pravi Lučka Zorko.

PROMETEJEV DNEVNIK

6

Si predstavljate, kaj bi lahko naredili programerji Linuxa, če bi imeli na voljo desetino sredstev, ki jih ima Microsoft? Morda bi naredili nekaj veliko boljšega ali pa bi se poklali za denar. Denar kot izvor vsega zla pač pokvari ljudi. Morda so programerji Linuxa tako uspešni ravno zato, ker delajo prostovoljno in iz čiste kreativnosti.

INTERVJU

10

Pogosto ponavljam, da je sicer morda sprejemljivo, če se revni prevaža s kolesom, bogati pa z limuzino, da pa je pri bolezni tako razlikovanje nehumano, krivično in asocialno. Bolezen določi, ali bolnik potrebuje kolo ali limuzino, in to mu moramo ponuditi. Vsakemu. V bolezni bi morali biti vsi enaki. Zato je potrebna solidarnost.

Naslovnica: Jernej Žumer

kolo fon

SLOVENSKI AKADEMSKI IN ŠTUDENTSKI ČASOPIS

KATEDRA

Založnik in izdajatelj
Društvo študentov in podiplomcev
Slovenije, Slomškov trg 15, 2000 Maribor

Vodja projekta
Dr. Peter Vrtič
peter.vrtic@katedra-on.net

Uredništvo
GSM: 031 731 192
info@katedra-on.net
www.katedra-on.net

Odgovorni urednik
Damir Mlakar
damir.mlakar@katedra-on.net

Glavni urednik
Aleš Kustec
ales.kustec@katedra-on.net

Izvršna urednica
Daša Purgaj
dasa.purgaj@katedra-on.net

Oblikovanje in prelom
Denis Kebler

Sodelavci
Dr. Vesna Vuk Godina, Dr. Boris Vezjak, Andrej Adam, Dr. Samir Osmančević, Mag. Gorazd Kovačič, Dario Svetej, Januš Rasiewicz, Samo Bohak, Simon Rajbar, Maja Kaučič, Rok Kralj, Matej Klarič, Jasmina Antonijević, Kristjan Jejčič, Milan Lazarevič, Monika Horvat, Sara Pokeržnik, Aljaž Selinšek, Gregor Lozar, Igor Bašin, Franja Pižmoht, Boris Strmšek, Matjaž Germ, Gregor Kuhar Almir Čatovič, Karolina Babič, Miha Andrič, Lili Mihajlovič, Jasmina Zvoršek in Anej Korsika.

Karikature
Jernej Žumer, Urška Babuder

Lektoriranje
Barbara Ojsteršek in Tina Sovič

Marketing
Bojan Horvat
GSM: 041 980 903
E-mail: info@katedra-on.net

Naklada: 8.000 izvodov

Prispevki avtorjev vedno ne odražajo stališč uredništva. Slovenski akademski in študentski časopis KATEDRA je vpisan v razvid medijev pri Ministrstvu za kulturo pod zaporedno številko 1027. Katedra je sofinancirana s strani Študentskega sveta Univerze v Mariboru in Ministrstva za Kulturo RS

Aleš Kustec

Državna korporacija

Slovenija je še do pred kratkim v evropsko blagajno plačevala več, kot je iz nje prejela. EU nam je sicer ponujala sredstva, ki bi jih lahko izkoristili za različne projekte, a si jih velikokrat nismo znali pridobiti. Po pogovoru z uslužbenko enega večjih podjetij pri nas, ki se ukvarja s prijavo projektov na evropske razpise, se mi je odprl nov pogled na to problematiko. Pojdimo po vrsti. Zaradi trenutne krize je vlada odredila varčevanje. Vse lepo in prav. Ker je gospodarstvo v krizi, je edino pravilno, da se tudi država obnaša gospodarno. Država varčuje tudi tako, da v državni upravi praviloma ne zaposluje novih ljudi. Na prvi pogled dobra poteza vlade, ki pa se v nekaterih primerih izkaže za napačno. Tako se tudi v državnih institucijah, ki vodijo ali sodelujejo pri projektih, za katere je mogoče dobiti evropski denar, ne zaposluje novih ljudi. Te institucije zato velikokrat najamejo zasebne izvajalce za vodenje projekta. Ti seveda niso najbolj poceni. Končni rezultat je tako, da država zapravi veliko več denarja, kot če bi dodatno zaposlila nekaj ljudi. O varčevanju v tem primeru seveda ne moremo govoriti, pa naj premier in vlada še tako zatrjujejo, da na vseh področjih zategujejo pas. Rav-

no tukaj se pokaže nefleksibilnost države. Če pa državna institucija sama vodi projekt, je ta velikokrat nepravilno ali prepočasi realiziran. In tako evropskih sredstev ni. Čeprav državnim institucijam velikokrat primanjkuje dodatnega kadra za vodenje projektov, pa je problem tudi motiviranost sedanjega kadra. Zaposleni v državnih institucijah niso tako motivirani, kot bi najverjetneje bili v zasebnem sektorju, saj zaradi neuspešnosti projekta službe ne bodo kar tako izgubili, če pa bodo s projektom uspešni, bodo v najboljšem primeru dobili le manjšo nagrado za delovno uspešnost. Tako jim projekt pomeni predvsem dodatno delo ob isti plači. Zakaj državnim uslužbencem ne zadostuje motivacija, da se bo z njihovim delom steklo več evropskega denarja v državno blagajno? Na neki način jih je država že tolikokrat razočarala, da ji vračajo milo za drago. Vendar so jih razočarali politiki, ki jih enačimo z državo. Država smo namreč mi vsi. Če država dobi več denarja, ga dobimo posredno vsi. Če do države nimamo več takšnega odnosa, je boljše, da jo razpustimo in uvedemo državno korporacijo. Učinkovitost se bo povečala, zaslužki bodo bajni. Vprašanje je le, kaj bo z nami. ■

ZAKAJ BI JO ISKALI? NAJ ONA NAJDE VAŠ NABIRALNIK.

NAROČILNICA

*Ime in priimek:

*Ulica in hišna številka:

*Poštna številka in kraj:

E-pošta:

Telefon:

Podatki označeni z * so obvezni.

Katedra izhaja drugo sredo v mesecu. Izpolnjeno naročilnico pošljite v kuverti na naslov založnika; Društvo študentov in podiplomcev Slovenije, Slomškov trg 15, SI-2000 Maribor.

Splošni pogoji: Izvod časopisa se na naslov naročnika dostavi na dan izida. Rok za plačilo naročnine je najkasneje 14 dni po prejemu prve številke. Društvo študentov in podiplomcev Slovenije se zavezuje, da bo vse naročniške podatke varovalo v skladu z veljavnimi zakonskimi določili.

Naročam se na mesečni časopis Katedra.

☐ 5 števil - 8,5€☐ 10 števil - 15€

Študenti imajo 30 % popusta pri naročnini.

☐ Sem študent/ka.

Za upoštevanje popusta morajo študentje z naročilnico poslati tudi potrdilo o vpisu. Upoštevamo tudi skenirane študentske izkaznice, ki bodo poslane na info@katedra-on.net

Poština in DDV sta vključena v ceno.

KATEDRA, MOČ BESED

Neznosna lahkost privatizacije

»Dvigajoča se plima bo dvignila vse čolne.«

Pripisano Johnu F. Kennedyju

»Ne, ne bomo naredili, kar kapital od nas zahteva, naredili bomo, kar mislimo, da je potrebno ali zaželeno.«

*John Holloway
(1986 in vrata do novih svetov)*

SAMO BOHAK

Začnimo z anekdoto. Ko naj bi neki knez vprašal svojega ministra za trgovino, kako lahko država pomaga ekonomiji, mu je ta odvrnil, da naj se čim manj vpleta v njo in prepusti zadeve trgu. Če temu dodamo še nevidno roko trga, ki vse najboljše uredi, naslovno podobno o plimi, ki bo dvignila vse čolne in predstavlja, da izboljšanje makroekonomije prinese koristi celotni družbi, in dodamo še ščepec teorije pronicanja, ki pravi, da bo bogastvo iz višjih slojev pronicalo do nižjih, dobimo približno skico neoliberalne ideologije, ki je s Škotske in iz Avstrije preko oceana potovala v Ameriko in se danes kot Lassie vrača domov.

»Nobel Nobel!«

V prvi vrsti nam tokrat ne gre za direktno dokazovanje zmotnosti idej iz uvoda, saj smo to počeli že v preteklosti, ampak se bomo ukvarjali s smiselnostjo ideje privatizacije (skoraj) vseh sektorjev, ki trenutno postaja aktualna v Sloveniji, medtem ko so se drugod po svetu te ideje že izkazale za, milo rečeno, neučinkovite. Morda je smiselno za trenutek skočiti v Ameriko, da vidimo, kako med drugim naš novi Nobelov nagrajenec za mir poskuša svojo nagrado upravičiti, s tem da poskuša z zdravstveno reformo zagotoviti osnovno zdravstveno zavarovanje vsem državljanom, kar lahko razumemo kot de-privatizacijo. Karkoli si že mislimo o Obami, mu je tukaj treba čestitati, da se bori proti pohlepni zavarovalnici in v resnici za ljudstvo. V utrdbi neoliberalizma in inkubatorju prostega trga smo torej priča nasprotnemu procesu, kot ga želijo ne-

kateri ekonomisti izvesti pri nas. Očitno želimo biti bolj papeški od papeža in ponoviti prav vsako napako. Namesto treznega premisleka smo se odločili za učenje s poskusi in napakami.

Kdo se boji močne vlade?

Množice protestnikov, ki iz na prvi pogled težko razumljivih razlogov ne želijo, da država poskrbi za njih, to poimenujejo socializem in komunizem. V ZDA že pregovorno vse, kar v Evropi imenujemo socialna demokracija ali socialna država, označijo kot komunizem. V ozadju je verjetno strah pred tako imenovano »big government« (močno vlado). Saj so ZDA v dobrem in slabem (pomeni) narod individualistov. V ustavi zapisana pravica do nošenja orožja je kljub visoki ceni, ki jo plačujejo s pokoli na šolah, tako skrbno varovana, ker je razumljena kot varovalo za ljudstvo, ki lahko v primeru, da vlada postane tiranska, prime za orožje. Če poskušamo razumeti povprečnega Američana (v kolikor je taka simplificirana oznaka zaradi raznolikost sploh smiselna), sta nam zgodovinski in kulturni kontekst lahko v pomoč. V ZDA smo torej priče neke vrste delni deprivatizaciji zdravstva. Poglejmo, kaj na tem področju dogaja pri nas.

Zdravje, naše največje bogastvo

Znani so nam pregovori, da je smeh pol zdravja, da bo, dokler imamo zdravje, vse v redu. Veliko slišimo o zdravem duhu v zdravem telesu in našli bi lahko še veliko rekov in rekel o zdravju, kar nam pove, da je zdravje za nas pomembna vrednota. Zdravniki imajo visok ugled v družbi ravno zaradi tega, ker skrbijo za naše zdravje, naše zaupanje temelji na njihovi strokovnosti in moralnosti. Zdravnik se s Hipokratovo prisego zaobljubi, da bo zdravil ljudi po svojih najboljših močeh. Lahko bi rekli, da nam je zdravje na nek način »sveto«, kar je smiselno, saj je zdravje, če že ne zadostni pogoj za srečno življenje, vsaj nujen pogoj. Ker smo poleg tega prepričani, da smo ljudje načeloma med seboj enakovredni in da živimo v socialni državi, ki poskuša vsem svojim državljanom zagotoviti osnovne pogoje za življenje (zdrav-

je je eden izmed bistvenih), smo še v rajni Jugoslaviji zasnovali sistem javnega zdravstva, ki omogoča vsem posameznikom, da so deležni zdravljenja, v kolikor ga potrebujejo. To je ideja, ki podpira sistem javnega zdravstva. Danes je ta sistem deležen številnih kritik. Neučinkovitosti, potratnosti, osornost zdravnikov itd. Te kritike so morda lahko upravičene in kot predlog za rešitev se ponuja privatizacija, ki bo zagotovila boljši in učinkovitejši zdravstveni sistem.

Zdravnik: trgovec ali zaupnik?

Dr. Dušan Keber, s katerim imamo v tej številki Katedre tudi intervju, je imel v Mariboru v organizaciji Zofijinih ljubimcev meseca novembra predavanje² o farmacevtski industriji, v katerem je predaval o problemih in vprašanjih te industrije in pokazal na veliko nečednosti. Poleg te-

ga se je dotaknil tudi ideje o privatizaciji zdravstva. Kratek presek njegove misli bi se lahko glasil približno tako: Zdravja ne moremo razumeti kot dobrino in zdravstva kot nekaj, kar lahko prepustimo trgu, saj tukaj ne gre za odnos med potrošnikom in kupcem, kjer bi lahko kupec prostovoljno izbral med storitvami. Bolnik pride k zdravniku in zaradi svojega stanja velikokrat ni sposoben trezno razmišljati in seveda zaupa zdravniku, da mu le-ta predpiše karkoli, saj želi čim prej ozdraveti. Zdravnik samostojno predpiše zdravilo, za katerega on meni, da je najboljšo, bolnik ne sodeluje v veliki meri pri tej odločitvi, kar je smiselno, saj za to nima kompetenc. Razmerje je popolnoma drugačno kot pri kupcu v supermarketu in zato logika trga v zdravstvenem sektorju ne more delovati. Poleg tega je cena zdra-

Predpostavka, da bodo v okolju, v katerem bolj kot svoboden duh univerze veje zatohel duh sive tovarne, nastajale nove in kreativne ideje, je bolj kot premisleka vredna ironičnega posmeha.

vljenja bogatega in revnega človeka za določeno boleznijo popolnoma enaka. Bolezen ne diskriminira. Odnos med zdravnikom in pacientom je (oziroma bi moral biti) bolj podoben zaupnemu prijateljskemu odnosu kot odnosu med prodajalcem in kupcem.

Tihotapci

Tukaj je samo nekaj razlogov, zakaj je privatizacija zdravstva nesmiselna, za praktičen primer pa lahko vzamemo Ameriko in Kanado. Prva ima zasebno zdravstveno zavarovanje, druga javno. V Kanadi so stroški manjši, sistem je dosti bolj učinkovit ter zdravila cenejša. Veliko Američanov ob meji je zdravila nakupovalo v Kanadi, dokler jim tega država ni preprečila. Zdi se, da si je smiselno prizadevati za ohranitev javnega zdravstva, kar gibanje za ohranitev javnega zdravstva že počne. Tudi zdrav razum nam ob kratkem razmisleku da odgovor, da nikdar ne moremo vedeti, kdaj lahko zbolimo ali nas doleti nesreča, zato je smiselno sproti pla-

čevati nekaj drobiža, da bomo v primeru, če ne bomo imeli sreče, preskrbljeni.

Teža nevednosti

Druga vrednota, ki je za nas pomembna, je izobrazba. Tudi v šolstvu se porajajo ideje o privatizaciji. Osredotočil se bom na bolonjsko reformo. Kritike le-te prihajajo tako s strani preobremenjenih študentov, profesorjev in strokovnjakov, a sam se bom posvetil kritiki ideologije, ki stoji za bolonjsko reformo. O tej temi je sicer obsežneje pisal filozof in sociolog Andrej Adam. Problematičnost reforme leži v dojemanju izobrazbe ne kot vrednote, ampak kot dobrine. Šola in univerza se razumeta kot instituciji, ki ne skrbita za splošno razgledanost študentov, ampak za proizvodnjo ozko specializiranih kadrov za trg dela. Ta ideja je podrobneje razvita v knjigi švedskega avtorja Christiana Lavala, Šola ni podjetje. V akademskem svetu je že splošno znano pehanje za objavami, ki naj bi služilo dokazovanju stro-

kovnega dela akademikov. Vsekakor je smiselno, da profesorji izkazujejo svojo strokovnost, a vprašati se je treba, če je cilj proizvodnje član- kov po tekočem traku za ozko specializirane revije, ki jih komaj kdo bere, z namenom pridobivanja točk za habilitacijo, združljiv z Humboldtovo idejo univerze, kjer smo tako filozofi kot ostali strokovnjaki zavezani iskanju resnice in znanja, ki lahko na tak ali drugačen način pomaga širši družbi. Ideje, ki stojijo za bolonjsko reformo, nas vedno bolj premikajo v smer univerze kot tovarne in bizarne ideje, kot je ta, da bi se profesorji, ko pridejo na univerzo, morali »štempljati« ter natančno poročati, kaj počnejo vsako uro dneva, so postale realnost. Albertu Einsteinu je moder in razgledan aristokrat ponudil visoko letno plačo, da je prišel v Ameriko na inštitut za napredne znanosti, kjer je lahko vse dni delal, kar je hotel, in v miru razvijal svoje teorije. Kaj takega je skozi lupo bolonjske reforme nezamisljivo. Predpostavka, da bodo v okolju, v katerem bolj kot svoboden duh univerze veje zatohel duh sive tovarne, nastajale nove in kreativne ideje, je bolj kot premisleka vredna ironičnega posmeha.

Delu čast in oblast

Ker o privatizaciji trga dela ni smiselno govoriti, se govori o liberalizaciji le-tega. Fleksibilnost je nova mantra in redna zaposlitev je baje iz mode. Potrebno se je približati modelu kapitalizma razvitega sveta. Poglabljeni analizi ideologije neoliberalizma sem se posvečal že v preteklosti, zato bo dovolj, da si tokrat ogledamo le primere iz resničnega sveta. V Ameriki je ravno ta ideologija pripeljala do krize, ki je vplivala tudi na ostali svet. Pri nas so sindikati, ki komaj še zadržujejo bedo delavcev, tik pred splošno stavko. Zgodilo se je Gorenje, zgodila se je Mura, verjetno lahko v prihodnosti pričakujemo še več takšnih primerov. Morda tukaj pravo vprašanje ni, zakaj se to dogaja, ampak zakaj se ne dogaja pogosteje. Kljub temu da delavci gredo na ceste, ker mora cel(o) srednji sloj čakati v vrstah za pomoč Rdečega križa in Karitasa, si menedžerji še vedno izplačujejo visoke nagrade in se jim to (nekaterim celo iskreno) ne zdi nič slabega. Razumljivo je lahko, da si uprava izplača visoke nagrade, ko gre podjetju dobro, malo manj pa, da si jih izplačuje, ko gre podjetje v stečaj. Tako delo kot delavec dandanes izgublja čast in oblast in de-

lavec vse bolj kot obrtnik postaja podoben orodju. Se morda tanjša črta med suženjstvom in kapitalizmom?

Informacijska družba

Primeri zdravstva in šolstva sta le najbolj pereča, sicer pa logika privatizacije prodira v vse pore družbe. Kritike lahko podamo tudi na drugih področjih, a na omenjenih dveh je kritika najnujnejša. Poglejmo si za konec še področje, kjer zelo uspešno deluje logika, ki je diametralno nasprotna privatizaciji. Gre za računalništvo oz. natančnejše programe. Microsoft je nedavno izdal novi Windows 7, ki naj bi izboljšal vtis po katastrofalni Windows Visti. Za razvoj je porabil milijone dolarjev in delo na stotine strokovnjakov. Na drugi strani so programerji, ki so posvetili svoj prosti čas razvoju operacijskega sistema Linux, brez milijonov razvili operacijski sistem, ki je bolj zanesljiv, stabilen – skratka boljši in je na voljo zastonj. To jim je uspelo ravno zato, ker so delovali po logiki open source (odprte kode), ki vsakemu omogoča, da spremeni in izboljša izvorno kodo programa, medtem ko je koda Microsoftovih programov skrbno varovana skrivnost. Si predstavljate, kaj bi lahko naredili programerji Linuxa, če bi imeli na voljo desetino sredstev, ki jih ima Microsoft? Morda bi naredili nekaj veliko boljšega ali pa bi se poklali za denar. Denar kot izvor vsega zla pač pokvari ljudi. Morda so programerji Linuxa tako uspešni ravno zato, ker delajo prostovoljno in iz čiste kreativnosti. Zanimiva je misel, da ni nujno, da so programerji Linuxa pametnejši od svojih kolegov pri Microsoftu, njihova prednost je način dela in razmišljanja, ki namesto na zaprtem individualnem delu posameznikov temelji na povezovanju in sodelovanju. Ne trdim, da je ta ideja magična formula, ki bi rešila probleme drugih področij s specifičnimi zahtevami, morda pa bi bilo smiselno premisliti o prenosu logike sodelovanja namesto logik tekmovalnosti na različne dele družbe.

¹ Gre za besedno igro. V angleščini »nobel« pomeni plemenit, Nobel pa pomeni Nobelovec, se pravi dobitnik Nobelove nagrade.

² Predavanje je dostopno na internetni strani http://www.zofijini.net/predavanja_spplll3.html#at.

Tako delo kot delavec dandanes izgublja čast in oblast in delavec vse bolj kot obrtnik postaja podoben orodju. Se morda tanjša črta med suženjstvom in kapitalizmom?

FOTO: Matic Štojs

Ko zdravje ni vrednota, temveč samo posel

Poleg vzrokov za številne bolezni sodobnega človeka so v zadnjem času pod drobnogledom kritikov vse pogostejše tudi načini zdravljenja in zdravstveni sistemi. Slednji po mnenju nekaterih nujno potrebujejo sistemske rešitve v interesu ljudi, ne pa v interesu farmacevtske industrije.

DARIO SVETEJ

V sistemih javnega zdravstva, pa naj bodo ti usmerjeni kapitalistično ali socialistično, vlada interes farmacevtske industrije, ne pa interes za človekovo zdravje,« zapiše kanadska zdravnica in avtorica Guylaine Lanctot. V njeni ugotovitvi se najbrž skriva tudi del odgovora na vprašanje, kako je mogoče, da se kljub napredku znanosti (medicine, biotehnologije ...) stanje na področju javnega zdravstva ne izboljšuje, temveč postaja vse bolj zaskrbljujoče. Če se je v minulih letih o zdravju govorilo predvsem v zvezi z zdravno prehrano, zdravim načinom življenja, dobrim počutjem, ravnesjem telesa in duha ter v povezavi z naravo in lepoto, se v zadnjem času vse pogostejše govori v zvezi z interesi kapitala, ki mnogokrat prevlada nad potrebami in željami ljudi. V zvezi s tem se omenjajo predvsem interesi farmacevtske industrije, za katero je zdravje le posel. Natančneje: pod drobnogledom je interes industrije, ki naj bi se v želji, da bi še naprej dosegala velikanske dobičke, od bolnikov obrnila k zdravim ljudem, industrija, ki vzdržuje obstoječe bolezni ter si celo izmišlja nove. Ob ravnanju farmacevtske industrije oziroma ob njenih marketinških prijemih se je mogoče velikokrat upravičeno vprašati, ali bije boj za bolnike ali za njihovo zdravje. Mnogi tudi opozarjajo, da mnogo bolj kot terapevtske inovacije v omenjeni industriji štejejo pravne in politične bitke, ki pripomorejo k ogromnim dobičkom. Šlo naj bi za panogo, ki ne temelji na inovativnosti, razvoju in učinkovitosti novih zdravil, temveč na njihovi promociji in prodaji. Nečednostim t. i. »Big Pharme« naj ne bi bilo videti konca: potrošnja zdravil je producirana, njihovo trženje je preoblečeno v izobraže-

vanje, zdravniki so obdelovani z metodami korupcije ...

Neprijetne resnice

Marcia Angell, ameriška zdravnica in predavateljica na katedri za socialno medicino harvardske medicinske fakultete, avtorica pri nas nedavno izšle knjižne novitete z naslovom Resnica o farmacevtskih podjetjih: Kako nas zavajajo in kaj lahko ob tem storimo, je gotovo pravi naslov za vse, ki se želijo poučiti o malo znanih poslovnih ozadih farmacevtske industrije. V svojem kritičnem, šokantnem in predvsem zelo poučnem delu, nastalem na podlagi dolgoletnega zbiranja podatkov, namreč poroča o vrsti korporativnih goljufij in nemoralnosti mogočne industrijske veje, v kateri profitna stopnja daleč presega povprečno profitno stopnjo v drugih industrijskih panogah. Angellova, ki je že kot zdravnica, predavateljica in kasnejša urednica ugledne ameriške revije New England Journal of Medicine od blizu spoznala delovanje farmacevtskih podjetij, njihovo prepletenost z zdravniki, raziskovalnimi ustanovami in politiko, sistematično opisuje, kako se je dejavnost, ki naj bi človeštvu zagotavljala vse učinkovitejša zdravila in ljudem reševala življenje, v zadnjih desetletjih spremenila v pohlepno industrijo, katere osnovni cilj nikakor ni zdravje ljudi, kot se pogosto misli, temveč dobiček. O tem navsezadnje dovolj zgovorno priča njena ugotovitev: farmacevtska industrija v oglaševanje in odnose z javnostmi vlaga kar dvakrat več sredstev kot v raziskave! In če tega morda še niste vedeli: farmacevtske korporacije v lovu na dobičke zavajajo potrošnike, zlorabljajo patentno zakonodajo za krepitev monopolov, umetno ustvarjajo nove bolezni ter prikrivajo nega-

tivne učinke zdravil. Obstaja več modelov, po katerih se ljudi, ki so še nedavno veljali za zdrave, spremenijo v »bolne« oziroma potrebne farmakoterapije. Eden od teh konceptov je ustvarjanje dejavnikov tveganja (povišana holesterol in krvni pritisk sta denimo proglašena za faktor tveganja), drugi je denimo zniževanje normalnih vrednosti bioloških parametrov, čemur smo priče v zadnjih petnajstih letih, ko večina populacije naenkrat velja za »tvegano« in mora zato zdravila po aktualnih kliničnih smernicah jemati preventivno. Znano je med

drugim, da so iz predmenstrualnih motenj izumili »sindrom«, čeprav gre za fiziološko stanje. Celotno blažje čustvene motnje in spremembe obnašanja danes veljajo za simptome psihiatričnih bolezni in se zdravijo z zdravili. Da so učinki zdravil marsikdaj skrajno vprašljivi ali celo škodljivi, kot pričajo nekateri znani primeri (cepljenje proti prašičji gripi v ZDA leta 1976 ...), najbrž ni treba posebej poudarjati ...

Ovrženi miti

A kako je navsezadnje z enim izmed najpogostejših »mitov« far-

Ob ravnanju farmacevtske industrije oziroma ob njenih marketinških prijemih se je mogoče velikokrat upravičeno vprašati, ali bije boj za bolnike ali za njihovo zdravje.

macevtske industrije, mitom, da gre za inovativno gospodarsko panogo, ki v razvoj novih zdravil vlaga na milijarde dolarjev in na tisoče raziskovalnih ur? Zakaj so zdravila pravzaprav tako draga? Kaj bolniki z nakupom zdravil v resnici plačujejo?

Ko je Marcia Angell skušala dobiti odgovore na ta vprašanja, je ugotovila, da farmacevtska industrija za raziskave porabi bistveno manj denarja kot za trženje in administracijo, čeprav visoke cene zdravil opravičuje prav z vse večjimi vlaganji v raziskave in razvoj. Hkrati je odkrila tudi to, da farmacevtska podjetja odkrijejo zelo malo novih zdravil, saj se jim neprimerno bolj splača vlagati v drobne izboljšave obsto-

ječih izdelkov, ki jih kratko malo proglasijo za nove in jim zvišajo cene. Bolj se jim tudi splača spodbujati porabo teh zdravil in si izmišljati nove bolezni, ki naj bi jih ta zdravila pozdravila. Tak poslovni model ne bi bil mogoč brez soglasja državnih ustanov in ministrstev, ki urejajo področje prodaje in oglaševanja zdravil, raziskovalcev, ki ugotavljajo njihovo ustreznost, in zdravnikov, ki jih predpisujejo bolnikom, pomenljivo zapiše Angellova in se logično vpraša: Bi nova zdravila potrebovala tako agresivno trženje, če bi bila v resnici nova in učinkovita? Kakšne prijeme je treba uporabiti, če želiš registrirati in prodajati zdravilo, za katero veš, da ni niti novo niti

učinkovito?

Po ugotovitvah ameriške avtorice farmacevtska industrija svojega bogastva in moči ni uporabila za utrjevanje svojega osnovnega poslanstva – odkrivanje novih zdravil in zagotavljanje teh zdravil po razumnih cenah, temveč si je raje poskusila podrediti ključne državne ustanove, ki skrbijo za ameriški trg z zdravili (predvsem upravo za hrano in zdravila – FDA in kongres), poskusila pridobiti raziskovalne ustanove s financiranjem lastnih, pogosto prirejenih kliničnih raziskav in podkupiti medicinsko stroko. Žal je bila pri tem več kot uspešna, ugotavlja Angellova, ki v zvezi z omenjenim izpostavi še eno kočljivo dejstvo. Za nepristransko vrednotenje določenega izdelka se namreč ne bi smel nihče zanašati na podatke, ki jih zagotavlja podjetje, ki ta izdelek prodaja. Kljub temu pa, tako meni Angellova, številne vlade, zdravniške organizacije in zdravniki nekritično sprejemajo dejstvo, da je postala farmacevtska industrija glavni, če ne celo edini vir podatkov o zdravilih in njihovih učinkih. Povrh vsega so farmacevtska podjetja danes tudi najpomembnejši plačnik »strokovnih izobraževanj« zdravnikov. Največja svetovna farmacevtska podjetja (Baxter, Novartis ...) zdravnikom vsako leto v najrazličnejših oblikah izplačujejo milijarde dolarjev, in to za udeležbo na strokovnih seminarjih, svetovanja, izvajanje kliničnih raziskav, pisanje naročenih strokovnih člankov in mnenj in kot »nagrade« za predpisovanje in oglaševanje določenega zdravila.

Sistem sprenevedanja in dejstva

Nič čudnega torej, da so farmacevtske družbe pridobile velik vpliv nad zdravniki, od katerih je odvisno, koliko zdravil bodo prodale ter da jim je hkrati uspelo ustvariti prefinjen sistem sprenevedanja, v katerem se zdravniki in države pretvarjajo, da darila farmacevtske industrije ne vplivajo na njihove strokovne odločitve, piše Angellova. Vseh njenih ugotovitev v knjigi, ki opisuje delovanje farmacevtske industrije v ZDA, seveda ni mogoče prenesti v slovenski prostor, vendar

njene navedbe v določeni meri držijo tudi za Slovenijo. Ugotovitvam o prepletenosti zdravnikov s farmacevtskimi podjetji in odvisnosti strokovnega izobraževanja slovenskih zdravnikov od farmacevtske industrije spričo nedavnih afer pri nas najbrž nihče ne oporeka.

Prav tako kot najbrž ni mogoče oporekati dejstvu, da za zdravstvene tegobe ljudi današnjega časa in njihovo morebitno nezadovoljstvo z zdravstvenim sistemom ni kriva zgolj omenjena industrija, ki ji nekateri očitajo tudi to, da poskuša instrumentalizirati znanost oziroma jo poskuša spremeniti v sredstvo za doseganje dobička in koristi maloštevilnim na račun večine. Ne kaže namreč pozabiti, da smo za svoje zdravje – to je po definiciji Svetovne zdravstvene organizacije (WHO) popolna povezava telesnega, duševnega in socialnega počutja in ne samo odsotnost bolezni in tegob – navsezadnje odgovorni sami. Posameznik se danes vse bolj sam po svoji presoji odloča o posameznih dejavnostih, ki vplivajo na njegovo telesno in duhovno zdravje, ter ni več zgolj pasivni prejemnik zdravstvenih storitev, ki bi jim slepo zaupal. Dejstvo je, da navkljub napredku zahodne medicine in bolj ali manj razširjenemu zavedanju o pomenu zdravja mnogi še le pričenjajo razumeti primarne vzroke bolezni (nepravilna prehrana, nezdrav stil življenja ...) in da s(m)o še zmeraj nagnjeni k temu, da telo razumemo kot stroj, ne pa kot vrhunsko razvit organizem, na katerega negativno vpliva izpostavljenost obremenjujočim dejavnikom sodobnega načina življenja (stres, odtujenost od narave, onesnaženost ...). Pogosto tudi pozabljamo, da je naše naravno stanje zdravje in da se je naš organizem sposoben zdraviti sam, da je ozdraveti mogoče le skozi proces samoozdravljenja. Če se človek preveč oddalji od narave in od svojega bistva, pač prej ali slej zboli ali trpi zaradi cele vrste tegob, pravi ena izmed teorij.

In ne zdravijo nas zdravniki, zdravimo se sami. Zdravniki in zdravila nam pri tem lahko le pomagajo.

Bi nova zdravila potrebovala tako agresivno trženje, če bi bila v resnici nova in učinkovita? Kakšne prijeme je treba uporabiti, če želiš registrirati in prodajati zdravilo, za katero veš, da ni niti novo niti učinkovito?

FOTO: Matic Štojs

Javno zdravstvo proti zasebnemu

Dr. Dušan Keber, profesor na Medicinski fakulteti Univerze v Ljubljani, je velik poznavalec zdravstvenega sistema pri nas, saj je ne nazadnje bil tudi strokovni direktor Kliničnega centra ter minister za zdravje. V intervjuju zagovarja solidarnost v zdravstvu in vizionarsko predlaga, da bi to razširili na ves svet.

ALEŠ KUSTEC

Čeprav je zdravje za vsakega človeka pravzaprav najpomembnejše, se zdravstvu velikokrat namenja premalo javnega denarja. Kako si to razlagate?

Ni človeka, ki ne bi vsak dan pomislil na svoje zdravje, na bolezen, na svojo usodo, na smrt. O zdravju neposredno ali posredno razmišljamo in govorimo vsak dan. Zato sta zdravstveni sistem in zdravstvena politika pod velikim pritiskom javnosti. Bolj kot na primer šolstvo, ki ga ljudje prav tako budno opazujejo. Vendar to velja samo za obdobje, ko se šolamo ali imamo v šoli otroke. Ljudje z odraslimi otroki pozabijo na šolstvo. Za razliko od tega pa zdravstvo ljudi nenehno spremlja. Zato velja zdravstvo za enega najbolj zahtevnih področij in je verjetno najbolj pomembna notranjepolitična tema. Tudi Obama pravi, da je zdravstvena reforma njegova najpomembnejša naloga. Zdravstvo pomeni velik strošek za državo in denarja zanj ni nikoli dovolj. V Sloveniji mu namenimo dobrih osem, v ZDA pa kar 17 odstotkov svojega nacionalnega BDP-ja, kar pomeni, da se vsak šesti dolar vrta v zdravstvu. Ne drži pa, da vsi menijo, da je denarja za zdravstvo premalo, nekateri trdijo, da ga je preveč, namreč javnega, in da bi ga morali ljudje več dajati iz svojega žepa. Zlasti neoliberalni ekonomisti gledajo na zdravstvo kot na strošek in ne vidijo njegovega prispevka k boljšemu življenju in socialni koheziji, še manj pa produktivnosti. Zdravstvo je nenehno na politični tapeti, saj ga vlade, odvisno od tega, ali so desne ali leve, izrivajo iz javnega sektorja ali pa ponovno vračajo vanj. Nenehno so tudi na delu zasebni interesi. V zdravstvu se vrta ogromno denarja, in ker je ta denar praviloma javen, ima veliko ljudi zelo praktične zamisli, kako bi ga kar največ pretočili v zasebne žepke. Ti ljudje nenehno generirajo kritike na račun javnega zdravstva in zagotavljajo, da bi njegova privatizacija prinesla izboljšanje. Gesla, ki jih razglašajo, so izbira, svoboda

in odgovornost posameznika. V ZDA je mnogo ljudi trdno prepričanih, da je skrb za zdravje izključno odgovornost posameznika: kakor si kdo postelje, tako leži. Samoumevno se jim zdi, da si bogati lahko privoščijo več zdravja kot revni. No, videti je, da vedno manj. Žal so se take ideje od osamosvojitve dalje plazile tudi k nam. Eden od protagonistov, ekonomist Mrkaić, je to ubesedil približno takole: »Zakaj bi jaz plačeval za kolega, ki se je zapil in crkuje na cesti, jaz sem pa pridno študiral.« To je ekstremna pozicija egoističnega posameznika, ki zapira oči pred dejstvom, da večina revnih ni revnih po lastni krivdi, pa tudi če bi bili, jim ni mogoče odrekniti pravice do zdravja.

Bi v Sloveniji morali povečati delež BDP-ja, ki ga namenjamo za zdravstvo, ali pa bi morali vlagati več zasebnih sredstev?

Delež javnih sredstev je sedaj v Sloveniji 6,2 odstotka. Že sedaj je skoraj tretjina sredstev, namenjenih za zdravstvo, zasebnih. Tako skupaj pridemo na okoli 8,4 odstotka. Sodeloval sem pri pripravi zdravstvenega programa te vlade in uspel s predlogom, da bi se ta delež v sedanjem mandatu povečal na 9 odstotkov – in to na račun javnih in ne zasebnih sredstev. Zasebna sredstva se namreč uporabljajo samo za tiste, ki ta sredstva prispevajo. Brez izjeme. Državi torej ne more biti v ponos, da se ji v zdravstvu povečujejo zasebna sredstva, javna pa stagnirajo ali se celo zmanjšujejo. V vsoti je denarja sicer več, vendar se državljani razdelijo v dve skupini: na tiste, ki imajo na voljo manj, kot jim medicina lahko ponudi, in na tiste, ki imajo na voljo vse.

To ni rešitev. Država mora vedeti, da si dobrega zdravja mnogi ljudje sami ne morejo privoščiti, in jim mora sporočiti, da lahko računajo na njo. Pogosto ponavljam, da je sicer morda sprejemljivo, če se revni prevaža s kolesom, bogati pa z limuzino, da pa je pri bolni tako razlikovanje nehumano, krivično in asocialno. Bolezen določi, ali bolnik potrebuje kolo ali limuzino, in to mu moramo ponuditi. Vsakemu. V bolni bi morali biti vsi enaki. Zato je potrebna solidarnost.

Koliko je dandanes slovenski zdravstveni sistem glede na to, da plačujemo vedno več iz svojega žepa, še javen?

V stari državi je bil v celoti javen. Leto 1992 smo z zakonom uvedli doplačila iz žepa, nato pa zaradi teh doplačil še dopolnilno zavarovanje, ki je zasebno zavarovanje. Od takrat naprej se delež zasebnih sredstev v slovenskem zdravstvu nenehno povečuje – deloma na račun povečevanja premij dopolnilnega zavarovanja, deloma pa zaradi vse več storitev in pripomočkov, ki jih je treba plačati iz žepa. Danes znaša delež zasebnih sredstev že blizu 30 odstotkov in je med državami EU med najvišjimi. V ZDA, za katere menimo, da imajo skoraj povsem zasebno zdravstvo, ta delež znaša slabih 50 odstotkov.

Eden izmed argumentov, da bi zdravstveni sistem moral imeti več elementov zasebnega sektorja, je tudi kritika na račun javnega sektorja in s tem javnega zdravstvenega sistema, da ni dovolj učinkovit.

Najprej je treba vedeti, da so z zdravstvom ljudje po vsem svetu praviloma nezadovoljni. Seveda ne vse svoje življenje, od časa do časa pa zanesljivo. Ob vsakem obisku pri zdravniku ima bolnik stik s številnimi ljudmi: od vratarja in medicinske sestre do zdravnika in ljudi v laboratoriju, rentgenu itd. Težko si je predstavljati, da bo čisto pri vseh naletel na priazen odnos in optimalno obravnavo, še zlasti če dodamo, da so bolni ljudje zelo

občutljivi. Poleg tega ljudje vidijo tudi stvari in dogodke, ki so značilni za javni sektor, med katerimi prednjači ne-učinkovito delo. Pomemben razlog je tudi dejstvo, da vsakdo izmed nas na koncu življenja zapade v stanje, ob katerem je medicina nemočna. Takrat mnogi pričnejo iskati vzroke za slabšanje svojega zdravstvenega stanja ali stanja svojega svojca v slabem delovanju zdravstvenega sistema.

Sedaj pa si zamislimo, da državljane, ki so vse svoje življenje imeli izkušnje samo z javnim sistemom, nagovorijo lažni preroki, ki trdijo, da bi bilo privatno zdravstvo bistveno boljše in učinkovitejše kot javno, in za primer navajajo izkušnje iz realnega sektorja: ali ni res, da je proslulemu socializmu uspelo priti le do trabanta, na katerega si čakal deset let, kapitalizmu pa do golfa, ki si ga dobil takoj?

To, kar lahko verni dediči socializma ne vedo, je, da so ljudje po svetu nezadovoljni tudi z zasebnim zdravstvenim sistemom. Na začetku jih navdušijo tiste lastnosti zasebnega sistema, po katerih bi se javni res lahko zgledoval: da so zdravstveni delavci bolj prijazni, da te ne obravnavajo kot številko, da ne čakaš ure dolgo, preden prideš na vrsto itd. Počasi pa spoznajo tudi njegove manj prijetne lastnosti: da ti zasebniki ponujajo veliko, tudi preveč tistega, kar lahko dodatno zaračunajo, in da varčujejo pri stvareh, ki nimajo pomena, pa čeprav bi ti morda koristile. Vendar pri zdravniku ni tako kot v trgovini, ko nekaterih stvari pač ne kupiš, če si jih ne moreš privoščiti; zdravnik ti pove, kaj moraš kupiti in pri tem praktično nimaš izbire. Zato v zasebnem zdravstvu ne veljajo pravila konkurence in cene ne padajo, če je ponudba prevelika. Obratno: pri preveliki ponudbi ceni zrastejo, saj morajo ponudniki preživeti, hkrati pa vedo, da jih bolniki ne bodo zapustili, saj bodo pri drugem zdravniku naleteli na enako stanje.

Primerjalne analize javnega in zasebnega zdravstva, ki so bile narejene v nekaterih državah, so pokazale, da je kakovost zasebnega zdravstvenega sistema v najboljšem primeru enaka javnemu, nikakor pa ni boljša. Druga ugotovitev je bila, da zasebni zdravstveni sistem tudi v najbolj urejeni državi podraži zdravstvene storitve za vsaj 10 odstotkov, lahko pa tudi za 20 odstotkov in več.

Mirno lahko trdim, da bolnik v sloven-

Danes znaša delež zasebnih sredstev [v Sloveniji] že blizu 30 odstotkov. V ZDA, za katere menimo, da imajo skoraj povsem zasebno zdravstvo, ta delež znaša slabih 50 odstotkov.

skem zdravstvenem sistemu lahko pričakuje dobro obravnavo, kar pa ne pomeni, da ne bi mogla biti še boljša. Po dobrih desetih letih okušanja zasebnega zdravstva so Slovenci že prepoznali tudi njegove negativne lastnosti in danes večinoma zahtevajo dober javni sistem in njegovo jasno razmejitev od zasebnega.

Ali bi morali ljudje sprejeti, da v javnem zdravstvu obstajajo čakalne dobe? V smislu, da če želimo vsem omogočiti zdravstveno oskrbo, moramo biti pripravljeni sami tudi kdaj malo počakati?

S polno mero cinizma lahko rečem, da je zasebni sistem problem čakalnih dob učinkovito rešil: tisti, ki lahko plačajo, ne čakajo, tisti, ki ne morejo plačati, pa tudi ne čakajo, saj so se morali storitvi odpovedati. Javni sistem poskuša zagotoviti vse potrebne storitve vsem ljudem. Denar se zbere po principu solidarnosti, vendar ga ni mogoče zbrati toliko, da bi bilo vse dostopno vsem brez čakanja. Čakalne dobe so torej logična posledica odločitve, da ljudje drug drugemu omogočamo potrebne storitve. Same po sebi ne bi smele biti predmet kritike, razen če seveda zaradi čakanja ne nastane škoda za zdravje tistega, ki čaka. Kadar so predolge, in to žal ni redko, postanejo glavni razlog za kritiko javnega zdravstvenega sistema.

Kaj je mogoče storiti za skrajšanje čakalnih dob v javnem zdravstvenem sistemu?

Uspešen primer so bile operacije katarakte. Še pred desetimi leti smo na leto opravili manj kot 3 tisoč operacij sirove mreže na leto in ljudje so čakali na poseg po dve ali celo tri leta. Mnogi so bili v tem času v bolniškem staležu, pri čemer je bilo še zlasti grozljivo to, da je en sam mesec bolniškega nadomestila stal več kot operacija. ZZS je torej za čakajočega porabil denar v vrednosti 10 do 20 operacij, preden je dejansko prišel na vrsto za operacijo. Zakaj se je to dogajalo, če pa očitno denar ni bil problem, saj ga je plačnik dobesedno razmetaval? Razlog je bil, da bolnišnica ni bila plačana po operaciji, temveč po številu dni, ki so jih bolniki prebili v bolnišnici. Zdravniki so hitro izračunali, da mora bolnik ostati v bolnišnici sedem dni, če hočejo z denarjem kupiti umetno lečo, ki jo je bilo treba vgraditi v oko. Seveda je oskrba v bolnišnici pomenila dodatne stroške. Števila operacij ni bilo mogoče povečati, ker oftalmologi niso imeli dovolj bolniških postelj; da bi rešili problem čakal-

nih dob, so zahtevali dodatne postelje. Sam sem rešitev problema videl drugače. Kot strokovnemu direktorju Kliničnega centra mi je takrat uspelo prepričati vodstvo zavarovalnice, da je namesto plačila po oskrbnih dnevih sprejela moj predlog, da plača operacijo, in to po ceni, ki je bila manjša od prejšnjih sedmih dni. In rezultat? Danes skoraj isto število oftalmologov namesto 3 tisoč opravi 17 tisoč operacij sirove mreže na leto, skoraj vse ambulantno. Ko sem bil sam na tej operaciji, sta med mojim odhodom od doma in povratkom domov minili dve uri. Danes čakalne dobe ni več, problem je morda le v tem, da se danes zdravniki morda prehitro odločijo za operacijo. In seveda – postelje niso več potrebne. Podobnih možnosti za skrajšanje čakalnih dob je še veliko.

Ali bi večja racionalnost zadoščala ali pa je potreben tudi dodatni denar?

Rezerve, ki jih zdravstvo ima, seveda ne

zadoščajo vedno za sprejemljivo kratke čakalne dobe. V Sloveniji potrebujemo tudi dodatni denar, ker je zdravstveni sistem podfinanciran. Ne poznam niti ene države, kjer zdravstveni stroški v zadnjih 15 letih ne bi naraščali hitreje kot BDP. Razen Slovenije, kjer so zao-stajali za njim. Tako omejevanje se hočeš nočeš enkrat mora izčrpati.

Slovenska država vsa leta obstoja zavrača povečanje prispevka za zdravstvo, pa čeprav bi ga državljani izglasovali, če bi jih o tem povprašali na referendumu. Povečanje prispevka je zaradi solidarnosti za večino ljudi najbolj sprejemljivo: če bi tisti z najnižjimi dohodki dal mesečno en evro, bi jih tisti z najvišjimi dali petdeset in več. Delodajalci temu niso naklonjeni, ker se bojijo, da bi povečani prispevek obremenil plače, s tem pa po njihovem zmanjšal konkurenčnost. Povečanju prispevka bi verjetno nasprotovali tudi, če bi šel iz neto plače, ker bi se bali, da se bo prej ali slej preselil v pritisk za povečanje plač. Morda bi plačilo iz lastne pla-

če nasprotovali tudi državljani, še zlasti v času krize. Morali pa bi vedeti, da je vedno bolje plačati sorazmerno svojemu prihodku kot pa v zasebnem sistemu plačati polno ceno. Obžalujem, da v času, ko rastejo plače, del tega povečanja pogajalci ne namenijo povečanemu prispevku za zdravstvo.

Ekonomisti navajajo še en razlog proti povečevanju deleža denarja za zdravstvo: če se ga vedno več namenja temu področju, se zmanjša povpraševanje po drugih proizvodih in storitvah. Na prvi pogled je ta argument tehten, vendar ni jasno, pri kakšnem odstotku BDP postane ta nevarnost prevelika. Vsekakor v ZDA za zdravstvo porabijo dvakrat več kot pri nas, kar pomeni, da so še rezerve za povečanje denarja v zdravstvenem sistemu.

Kaj bi bilo treba storiti, da bi zdravstveni sistem deloval bolje?

Oba glavna partnerja sistema – plačnik in izvajalec – bi lahko storila še marsikaj. Največji dolg na tem področju ima ZZS, saj z močjo, s katero razpolaga – dve milijardi evrov – lahko bistveno spremeni obnašanje izvajalcev. Pa se tega komajda zaveda. Namesto da bi s tem denarjem ravnal kot pravi kupec, ki s svojimi nakupi vzpodbuja izvajanje najbolj potrebnih in iskanih storitev, že desetletja dolgo igra vlogo pasivnega razdeljevalca obstoječega denarja med izvajalce po nekakšnih zgodovinskih izhodiščih: kolikor lani, toliko letos. Če je denarja več, ga vsi dobijo malo več, če je kriza, tako kot letos, ga vsi izgubijo enako, ne glede na to, kako racionalno so se obnašali v preteklosti.

Tu in tam zasije žarek sprememb. Ena takih je bila že opisano plačevanje katarakt, kjer se je ZZS po neskončnem obotavljanju odločil, da bo plačeval storitve, ki jih pacienti potrebujejo, namreč operacije, ne pa njihovega bivanja v bolnišnici. Kupec vedno dobi tisto, kar plača: če plačuje oskrbne dni, dobi oskrbne dni in nabito polne bolnišnice, če plačuje storitve, dobi storitve pa še veliko praznih postelj za druge bolnike. ZZS je uvedel še nekaj drugih obetavnih novosti, na primer plačevanje po glavarini v osnovnem zdravstvu in plačevanje po epizodi zdravljenja v bolnišnicah, vendar nobenega od obeh sistemov ne razvija naprej, tako da se iz leta v leto bolj spreminjata v stari pasivni sistem delitve proračunskih sredstev.

Nekatere stvari, ki jih plačnik ne uredi, čeprav bi jih lahko, so prav v nebo vpajoče. Recimo, prvi ambulantni pregledi pri bolnišničnih specialistih. Dolge čakalne dobe na te preglede so ta

S polno mero cinizma lahko rečem, da je zasebni sistem problem čakalnih dob učinkovito rešil: tisti, ki lahko plačajo, ne čakajo, tisti, ki ne morejo plačati, pa tudi ne čakajo, saj so se morali storitvi odpovedati.

čas poglavitni razlog za nezadovoljstvo ljudi. Kadar splošni zdravnik napoti bolnika k bolnišničnemu specialistu, to pomeni, da potrebuje njegov nasvet in pomoč. Če nato bolnik na ta pregled čaka pol leta, je to nesprejemljivo že zaradi njegove stiske, ker dolgo živi v negotovosti, še toliko bolj pa je to narobe, če se nato izkaže, da gre za resno bolezen, ki je med čakanjem napredovala. Paradoksalno ob tem je, da v Sloveniji po številu pregledov ne zaostajamo za drugimi razvitimi državami. Problem je v tem, da ZZS plačuje vse preglede ne glede na to, ali so prvi ob nastopu bolezni – teh najbolj primanjkuje – ali pa kontrolni v poteku zdravljenja. Natančna evidenca o številu prvih pregledov se sploh ne vodi. Če bi plačnik finančno vzpodbudil prve preglede na račun kontrolnih, bi se število prvih bistveno povečalo in čakalne dobe bi se skrajšale. Ampak tega ne stori še po desetletju opozarjanja.

Tisti, ki si lahko privoščijo zasebnega zdravnika, se lahko izognejo čakalnim vrstam in zdravstvene oskrbe so deležni takoj. Zaradi tega se v družbi pojavlja socialno razslojevanje tudi pri zdravstveni oskrbi. Je mogoče to razslojevanje preprečiti ali vsaj ublažiti?

Ena sama država na svetu je, ki je to učinkovito preprečila, in to je Kanada. Tam tudi milijonar, ki bi lahko kupil celo bolnišnico s kirurgi vred, ne more priti prej do srčne operacije kot kateri koli drug Kanadčan. Tam velja zgolj uvrstitev na seznam glede na zdravstvene prioritete. Treba pa je dodati, da hodijo bogati Kanadčani na zdravljenje v sosednje ZDA. Kljub temu pa je ta kanadska moralna drža občudovanja vredna. Njihov zdravstveni ekonomist, ki ga najbolj cenim, Bob Evans, pravi: »Ko pride do vprašanja bolezni in zdravljenja, življenja in smrti, so vsi ljudje enaki.« Čeprav imajo nekateri to za demagoško floskulo, bi si morali vsi prizadevati za ta cilj. Namesto tega pa se bogati v marsikateri državi obzidujejo z okopi proti revežem in živijo v svojih getih, ki jih straži policija. Ali je res smisel življenja biti tako strašno bogat, da se potem iz strahu skrivaš pred preostalimi ljudmi? Ali ne bi bilo bolje živeti v družbi, kjer bi bili ljudje povezani in bi si pomagali? Že Platon je rekel, da je razlika med dohodki posameznikov, ki je še upravičena, največ ena proti pet. Čeprav sem bil znanstvenik in univerzitetni profesor in še marsikaj drugega, temu stališču pritrjujem. Nobeno človeško delo ni toliko vredno, da bi prinašalo stokrat večji dohodek kot neko

drugo delo. Se pravi, da bogati kradejo dodano vrednost, ki jo ustvarjajo revni. Država bi morala to preprečiti. Država je bila sicer res ustanovljena, da štiti močne in bogate, vendar bi morala biti njena današnja vloga skrb za socialno sožitje vseh njenih prebivalcev. Kar zadeva čakalne dobe, bi morala država določiti najdaljše dopustne dobe za tiste storitve, kjer se čakalne dobe pojavljajo, in z javnimi sredstvi zagotavljati, da niso v nobenem primeru daljše.

Tudi vaš manifest »Za ljudi pred profitom« pri LDS je imel kar precejšnjo socialno noto. Kako ste v tem oziru zadovoljni s sedanjimi tako imenovanimi levimi strankami?

Menim, da se nobena od teh strank, tudi stranka, ki sem ji sam pripadal v preteklosti, ni zelo odločno identificirala z vizijo socialne države. Ne samo zaradi stigmatizacije, ki jo je beseda »levica« pomenila v postkomunistični državi, tudi z vrednotami, kolikor so jih razglašale, so segale proti sredini. Lah-

Nobeno človeško delo ni toliko vredno, da bi prinašalo stokrat večji dohodek kot neko drugo delo. Se pravi, da bogati kradejo dodano vrednost, ki jo ustvarjajo revni. Država bi morala to preprečiti.

ko bi rekli, da so med seboj tekmovale, katera bo bliže centru in še desno od njega, medtem ko so leve volivce zanemarjale, računajoč na to, da so ti volivci obsojeni na njih. Nobene stranke nimamo, vsaj ne v parlamentu, ki bi bila leva v smislu vizije socialne države in solidarnosti kot temeljne vrednote. Leve stranke, ki bi dobro javno zdravstvo in šolstvo razglasila za svojo ključno notranjepolitično odgovornost. Jaz sem s platformo za program stranke, imenovano Manifest, poskusil doseči prehod takratne LDS v socialno liberalno stranko in doživel skoraj popolno soglasje, ki pa je bilo zgolj začasno. Vpliv neoliberalizma in njegovih nosilcev je bil premočan. Danes je LDS neke vrste podjetniška stranka, ki svojo liberalnost kaže pri podpiranju človekovih pravic in marginalnih skupin, pri tem pa spregleduje, da je vse bolj marginalizirana in brezpravna že večina prebivalstva: to so brezposelni in ljudje z nizkimi dohodki.

Minister za zdravje najverjetneje odhaja po novem letu. Bi si želeli ponovno zasesti ministrski stolček?

Ne želim si več biti minister. To sem dal vedeti že dolgo nazaj. Seveda mi

tega položaja tudi nihče ne bi ponudil, ker so politiki prepričani, da sem se med ministrom tako zelo zamezil, da bi moje sodelovanje v vladi škodovalo tudi njim. Sam opažam, da se nisem vsem zamezil. Veliko zdravnikov misli, da sem delal in da delam prav. Predvsem pa veliko ljudi, ki jih vsak dan srečujem na ulici, misli, da sem sledil pravim ciljem. Minister ne bi bil več zato, ker sem kot minister lahko delal manj pravih stvari, kot sem si želel. Ministrovo delo je od zore do mraka zapolnjeno s protokolarnimi zadevami in reševanjem akutnih problemov, ki so sistemsko le malo pomembni, tako da sem prave stvari, na primer načrtovanje reforme, lahko počel samo ponoči. Samo tako sem lahko prišel do Bele knjige zdravstvene reforme. Tudi sedaj si skupaj s tistimi, ki podobno razmišljajo, prizadevam za izboljšanje zdravstvenega sistema. Vpleten sem v različne projekte in pisanje zakonov. Marsikdaj me na pomoč pokličejo politiki, ki se javno ne bi radi ka-

zali z menoj. Z njimi sodelujem, ker ne bi prenesel, da bi naš zdravstveni sistem zašel v popolnoma napačno smer. Zato me tudi nič ne zadržuje, da ne bi kritiziral stvari, ki so v zdravstveni politiki slabe.

Velikokrat ste kritizirali tudi način podeljevanja koncesij za zdravnike. Mnogi zdravnikov koncesionarjev ne prištevajo med zasebnike. Kakšna je pravzaprav razlika med zadnjimi?

Začel bom z »državnimi« zdravniki. To so zdravniki v bolnišnicah in zdravstvenih domovih, ki so nepridobitne ustanove, in imajo plačo, katere višina je rezultat sindikalnih dogovorov. Čeprav tega ne marajo slišati, so državni uslužbenci. Koncesionarji pa so zasebniki, ki so od države dobili pooblastilo, da za javni denar zdravijo bolnike. Zaradi tega javnega denarja nekateri trdijo, da koncesionarji niso zasebniki, kar seveda ne drži. Koncesionarji z javnim denarjem svobodno razpolagajo: sami si odrejajo plačo, dobiček lahko zadržijo in ga porabijo po mili volji. Njihova dejavnost je torej pridobitne narave in to zelo jasno dokazujejo.

Zasebniki pa dobijo sredstva od pacientov?

Zasebnik, ki nima koncesije, je odvisen od plačila bolnika ali pa od njegovega zasebnega zavarovanja, če ga ima.

Torej pacientom zdravniku koncesionarju ni treba plačevati?

Ne, kadar od njega dobijo storitve, zaradi katerih je dobil koncesijo. Vendar pa koncesionar lahko po sedanji zakonodaji izvaja tudi storitve, ki jih ne vsebuje program javnega zdravstva, in te je treba plačati. Praviloma gre za malo pomembne storitve, vendar zdravnik svoj močnejši položaj lahko izkorišča tako, da pacientu te storitve vsiljuje. Bolj kot pri osnovnem zdravstvu je to prisotno pri koncesionarjih na sekundarni ravni. Tam specialisti ponujajo tudi storitve, ki so zelo iskane, vendar jih javni sistem ne ponuja dovolj. Na primer že prej omenjene prve preglede. Zdravnik lahko na primer izjavi, da je svoje obveznosti do javnega plačnika že izpolnil in bo začel sprejemati nove bolnike šele čez nekaj mesecev, proti plačilu pa bo pregled opravil takoj. Povsod, kjer se mešata javni in zasebni sistem, se lahko zgodijo zlorabe, zaradi katerih trpi bolnikova demenca.

Če država plačuje zdravnike v javnih zavodih enako kot koncesionarje, zakaj sploh potrebuje koncesionarje? Zakaj ne poveča števila zdravnikov v javnih zavodih?

Koncesija ni pravica zasebnega zdravnika, temveč je pooblastilo, ki ga da zasebniku država, kadar meni, da bi zasebnik lahko organiziral dejavnost učinkoviteje, kot bi ga lahko sama. Če v nekem kraju deluje zdravstveni dom, je nesmiselno, da bi čez cesto imeli še koncesionarja. Če pa neka vas nima zdravnika in se morajo vaščani voziti 30 kilometrov v najbližji zdravstveni dom, velja razmisliti, ali ne bi v tem kraju razpisali mesta koncesionarja. V prejšnjem mandatu vlade, nekoč pa tudi že prej, je koncesija postajala že skoraj pravica zdravnika. Če jo je zahteval, jo je zelo pogosto tudi dobil. Tako so začeli razpadati zdravstveni domovi, kar je prejšnja vlada aktivno podpirala. V osnutku novega zakona o zdravstveni dejavnosti je koncesija jasno in pravilno definirana.

Za zdravnike zasebnike preventiva verjetno ni tako mikavna kot kurativa. Kakšna pa je situacija glede preventive v slovenskem zdravstvu?

Obstaja več razlogov, zakaj je preventiva manj zanimiva za zdravnike. Pogle-

viten je, da ne daje toliko zadovoljstva njihovem delu. Zdravljenje je od nek-daj poslanstvo zdravnikovega poklica. Zdravnik rad zdravi ljudi; ni večjega zadovoljenja, kot je doživeti veselje človeka, ki je ozdravel, in vedeti, da on ve, da si mu ti pomagal. To ni povezano s pričakovanjem kakšnega drugačnega dokaza hvaležnosti, kot je hvaležnost sama. Preventiva pa pomeni obravnavati zdrave ljudi, da bi ostali zdravi. Pri tem zdravnik ne ve, ali je dosegel kakšen uspeh, pa tudi posameznik, s katerim se ukvarja, mu ni pretirano hvaležen. Mlad kadilec je (še) zdrav, in če ga zdravnik prepriča, da preneha kaditi, je še vedno samo enako zdrav. Uspeh je mogoče dokazati samo statistično. Za uspešno preventivo je potrebno dobro timsko delo, zdravstveni delavci pa morajo biti notranje motivirani za preventivo.

Drugi razlog je nagajevanje preventivnega dela. V najboljšem primeru je simbolično, saj plačnika, če ga sploh zanima vsebina dela, ki ga plačuje, zanimajo kvečjemu bolniki; vse je naravnano nanje. Pri zasebnikih je motiva za preventivo še manj. Zdravstvene storitve je mogoče zaračunati, preventivne pa precej težje, saj je povezava med zdravnikovo dejavnostjo in posledicami za zdravje veliko manj razvidna. Predvsem pa denar prinašajo bolni ljudje, ne zdravi.

Nagnjenost k zdravljenju odločilno vzpodbujajo tudi proizvajalci zdravil in opreme. Če nekoliko pretiravam, bi proizvajalci zdravil imeli najraje, da bi bilo vse življenje od rojstva do smrti ena sama bolezen, saj bi v tem primeru imeli neskončno veliko dela in zaslužka. To se prenaša na vsebino izobraževanja in vzgoje zdravstvenih delavcev. Kultura zdravljenja je v temeljnem nasprotju s kulturo preventive. Prihaja sicer do premikov, ki so bolj naklonjeni preventivi, vendar prepočasno.

Ali takšna farmacevtska podjetja, ki bi najraje videla, da bi ljudje bili vse življenje bolni, sploh spadajo v zdravstveni sistem?

Ne gre samo zanje; enako je povsod, kjer vlada logika trga. Trg hoče imeti potrošnike. Proizvajalci zdravil in opreme so pravzaprav nekakšna motnja, saj so v zdravstvu edini, ki se dosledno ukvarjajo s pridobitno dejavnostjo. Tu je še najlepše razvidna etična prednost javnega zdravstva pred zasebnim: javni nima motiva, da bi imel vedno več bolnikov, pravzaprav samemu sebi lajša delo, če jih ima manj, zasebni pa v vsakem novem bolniku vidi vir svojega zaslužka. Tudi zasebni zdravniki rav-

najo drugače kakor javni. Vselej, kadar stopi med nekoga, ki dela za zdravje ljudi, in njegovega varovanca denar, se zgodi isto. Geslo, da je potreba enega dober zaslužek drugega, v zdravstvu ne bi smelo imeti vloge velikega gibalca. Vsaka oblika trgovanja v zdravstvu bi morala biti skrbno nadzorovana in regulirana. V zvezi s farmacevtsko industrijo bi bil potreben mednarodni dogovor, saj je ta industrija bistveno premočna, da bi se je lahko uspešno lotili v eni sami državi.

Bi bilo potem smiselno, da bi bila farmacevtska podjetja v polni ali vsaj delni lasti držav?

Tudi če bi bilo smiselno, bi bilo težko izvedljivo. Za začetek bi bila potrebna večja regulacija. Morda pod osnovno zahtevo, da je za kakršnokoli dejavnost na področju zdravstva potrebna koncesija države. Koncesija bi pomenila, da lahko država postavlja proizvajalcem zdravil pravila igre. Na primer regulirane cene. Cene zdravil bi se mora-

Javni [zdravstveni sistem] nima motiva, da bi imel vedno več bolnikov, pravzaprav samemu sebi lajša delo, če jih ima manj, zasebni pa v vsakem novem bolniku vidi vir svojega zaslužka.

le gibati v sorazmerju z BDP ali kakim drugim primernim kazalcem kupne moči posamezne države. Poleg tega brez javnega sektorja najbrž ne bo mogoče doseči razvoj nekaterih zdravil, ki ne zanimajo farmacevtske industrije. Države bodo morale financirati razvoj zdravil za bolezni, ki pestijo revne narode.

Farmacevtska podjetja pravno onemogočajo hitrejši razvoj poceni generičnih zdravil, ki bi predvsem v revnejših državah lahko rešila veliko življenj. Zakaj je pravica do zdravja podrejena pravici do zaščite intelektualne lastnine?

Pravica do zdravja ni iztočljiva pravica, patenti in intelektualna lastnina pa so. Prav je sicer, da tisti, ki so nekaj odkrili in razvili, uživajo sadove svojega dela in da se jim vloženi denar vrne, vendar bi to lahko dosegli tudi drugače: namesto da ciljajo na 15 odstotkov svetovne populacije, ki si lahko privoščijo zdravila po zelo visokih cenah, bi lahko s kupni moči prilagojenimi cenami ponudili zdravila vsemu človeštvu. Kar se je zgodilo, je dramatičen prikaz, kam pripelje nevidna roka trga Adama Smitha v razmerah, ko ni

pravega trga: zmagal je nebrzdani pohlep. Farmacevtska industrija je z različnimi patentnimi zaščitami pri vsakem novem zdravilu odpravila konkurenco. Monopolni položaj ji omogoča navijanje cen, pri čemer je omejitvev samo kupna moč prebivalstva. Žal se pri tem ravna po kupni moči bogatih in ne revnih ljudi. Najbrž je ugotovila, da lahko svoj denar lažje pobere od bogatih. Farmacevtska industrija se obnaša popolnoma logično. V civilizaciji, kjer je pohlep temeljno gibalno napredka, je njen pohlep dobil krila. Ljudje so pri tem povsem nemočni. Bolnik ne more reči, da zdravila ne bo kupil, ker je predrago, saj ga potrebuje. Zato ga ne glede na ceno kupuje, dokler ima vsaj nekaj lastnine. Če je potrebno, proda kravo ali hišo. Jasno je, da se je sistem povampiril. Zakaj države ne intervenirajo? Zakaj ne intervenirajo ZDA, kjer so zdravila najdražja? Zato, ker je farmacevtska industrija doma prav v Ameriki in nekaterih drugih bogatih državah. Za-

to so te države zainteresirane za visoke cene zdravil, saj se k njih steka denar z vsega sveta. Stiska njihovih revnih državljanov je ob tem le kolateralna škoda.

Ali farmacevtska industrija na nek način ne pooseblja današnjega kapitalizma, ki tudi vedno ne spoštuje svobodnega trga?

Svobodno trgovanje prek meja je mit, ki si ga je izmislil Zahod, da lahko pod pretvezo zakonitosti obvladuje revnejše države. Razmah je doživel pod Reaganom in Thatcherjevo. Ob tem pa je prav Reagan sprejel največ zakonov, ki so ščitili ameriške proizvajalce pred prilivom cenejših izdelkov iz razvijajočih se držav. Farmacevtska industrija pa je še bolj zaščitena, saj je z zakoni odpravila konkurenco, njen kupec pa nima možnosti, da bi njen izdelek zavrnil, če je predrag. Kaj je lahko lepšega kot izkoriščati priložnosti, ki jih daje trg, v razmerah, ko tržna pravila ne veljajo?

Pravila svobodnega trga veljajo za revne, bogati jih ne kaznovano kršijo. V EU poskušajo z Bolkensteinovo direktivo, ki uzakonja svobodni pretok blaga in storitev prek meja držav EU, se-

či tudi na področje zdravstva. Pri tem jim gredo na roko tudi sodbe Evropskega sodišča, po katerih ima bolnik, ki v neki državi predolgo čaka na zdravstveno storitev, pravico do te storitve v drugi državi, ki mu jo mora njegova država plačati. O tem smo v Bruslju razpravljali zdravstveni ministri iz držav EU. Bogatejše države so podpirale ta predlog, manj razvite pa so se upirale. Sam sem bil med nasprotniki, saj se za to navidezno pridobitvijo za bolnike skriva možnost zlorab. Pravico do zdravljenja v tujini ne bi izkoristili revni in manj izobraženi ljudje, ki ne govorijo tujih jezikov in ne potujejo pogosto v tujino, temveč tisti, ki si tudi sicer lažje izbirajo različne prednosti. Ker so storitve v tujini znatno dražje kot pri nas (na Vzhod najbrž ne bi šlo prav veliko Slovencev), bi zavarovalnica za njihovo zdravljenje porabila veliko denarja in za tiste, ki bi se zdravili doma, bi ga ostalo še manj. Skratka, nastala bi še večja neenakost.

No, med razpravo sem svoje stališče na videz postavil na glavo. Rekel sem, da bi lahko podprl pretok blaga in storitev v zdravstvu brez meja, vendar pod enim pogojem: da sprejmemo tudi solidarnost brez meja. Kar bi pomenilo, da uvedemo skupno evropsko zdravstveno zavarovanje. In kasneje tudi svetovno. Vsak državljan EU bi prispeval glede na svoje dohodek. To pomeni, da bi povprečni Slovenec plačeval več kot Romun, a manj kot Nemec ali Luksemburčan, vsi pa bi se lahko zdravili kjerkoli. Potem so me vsi gledali z zelo okroglimi očmi in se verjetno spraševali, ali se morda šalim.

S človeškega vidika pa je to povsem resen predlog.

Da, morda celo edini. Pa čeprav je danes utopičen. Vendar – če ne bomo poskrbeli za solidarnost na svetovni ravni, nas bo vse skupaj pobral vrag. Imeli bomo ograjene svetove in vojne med njimi. Če hočem razmišljati optimistično o prihodnosti sveta, moram verjeti, da je možna večja povezanost med ljudmi. Da ljudje prepoznajo potrebe drug drugega in si pomagajo. Zmagati bi moralo prepričanje, da je vsako delo, ki ga človeštvo potrebuje, toliko vredno, da tistemu, ki ga opravlja, in njegovi družini omogoča človeka vredno življenje in samospoštovanje. Ne pa, da nekdo ob trdem delu ne more preživljati svoje družine, zato da lahko nekateri brezmejno bogatijo. Kar pa zadeva zdravje, bi morala pravica do njega postati temeljna človekova pravica.

0 zasebnem v šolstvu

Zasebnost na področju šolstva lahko razumemo na dva načina. Nekdo se lahko zavzema za zvečanje števila zasebnih šol, lahko pa organizira delovanje javnega šolstva po logiki trga, t. j. konkurence med zasebniki. Tukaj se bom posvetil drugemu problemu.

ANDREJ ADAM

Anajprej je vseeno treba reči nekaj o zasebnih šolah v običajnem pomenu besede. Menim, da določeno število zasebnih šol, ki dopolnjujejo mrežo javnega šolstva, ne predstavlja problema, vsaj ne v pluralni družbi. Toda problema ne predstavljajo, v kolikor – tako kot javne šole – izobražujejo avtonomne osebe, ki ne razmišljajo kritično v smislu prilagajanja razmeram in fleksibilnosti na trgu delovne sile, temveč v resnici samostojno in na podlagi razumnih razlogov obveščene in vsestransko izobražene osebe. Avtonomija je tako povezana tudi z osebnim dostojanstvom.

Težave (za posameznike in družbo) nastopijo, ko imamo sicer uradno mrežo javnega šolstva, vendar njegovo organizacijo, financiranje, vrednotno usmerjenost in delovanje potihoma, prikrito spreminjamo tako, da ga je sčasoma težko ločiti od širše

tržne družbe, ki deluje v skladu z »racionalnostjo«¹ zasebnih interesov.

Rdeča nit člankov o šolstvu, ki sem jih v preteklih letih napisal za ta časopis, govori prav o tem trendu. Prepričan sem, da se strokovnjaki s šolskega polja vse premalo zavedajo, kako zelo je slovensko šolstvo odprlo vrata logiki zasebnega podjetništva, kako številni projekti, ki se jih lotevajo šole, v bistvu nimajo toliko opraviti s strokovnimi (avtonomnimi) podlagami, ki bi jih bilo mogoče utemeljiti z ideali splošno izobražene osebe, živeče v dobro urejeni demokratični družbi, kolikor z nestrokovnimi (heteronomnimi) pritiski okolja (lokalnega, tržnega, strankarskega, ideo-

loškega ipd.). Ne bi se smeli slepiti, da so vse poosamosvojitvene vladne garniture nekoliko odpirale vrata temu trendu, vsekakor pa je najbolj korenit poseg v tej smeri naredilo ministrstvo pod »okupacijo«² SDS. Nobena skrivnost ni, da je minister Zver odkrito simpatiziral z mlado-ekonomisti in njihovo neoliberalno logiko, malo manj pa se zavedamo, v kolikšni meri mu je uspelo reformirati šolo, in to do mere, ki je nemara že nepopravljiva.

Vzemimo samo primer reformo strokovnega šolstva. Njeni nadebudni prenovitelji so z uvajanjem izbirnosti med splošnoizobraževalnimi predmeti (mogoče je izbrati med geogra-

fijo, sociologijo ali psihologijo) preprosto za polovico zmanjšali raven splošne izobrazbe med mladimi. V Sloveniji tako priljubljen ukrep izbirnosti (ki seveda še zdaleč ni edini) sicer ni uvedel zasebnega šolstva, vendar je bil pospremljen z utemeljitvami, ki vnašajo v javno sfero logiko privatnega trga. V strokovnem šolstvu moramo namreč poskrbeti zlasti za strokovnjake, če hočemo biti konkurenčni na svetovnem trgu, zmanjšati moramo stroške šolanja (z zmanjševanjem ravni splošne izobrazbe?), hkrati pa ljudem omogočiti čimprejšnjo specializacijo. Zagovornikom in reformatorjem je seveda povsem ušlo, da so bili sami nemara deležni širše izobrazbe, ki jih ni že v srednji šoli spremenila v bodočo delovno silo, da je to med drugim tudi osnovna pravica vsakega bodočega državlјana itd.

Poanta tega oziroma takšnih primerov je, da prenova slovenske šole ni bila narejena na podlagi strokovnih analiz, na podlagi razprave o tem, katere ideale bi morale šolstvo zasledovati, kaj pomeni biti razumna in razgledana oseba itd., temveč na osnovi pritiskov vernikov v tržne zakonitosti. V času prenove bi lahko na prste prešteli strokovne članke, ki so obelodanili to plat problema; kakor da sploh nimamo strokovnjakov, temveč plačance, ki komaj čakajo vpoklic v to ali ono ideologijo. V resnici je šele Lukšičevo ministrstvo organiziralo serijo javnih posvetov na to temo, toda rezultati so bili absurdni (o čemer sem pisal v prejšnji številki tega časopisa). Manifest za odlično javno šolo, posledica teh posvetov, je namreč povsem utopičen in čeprav vseh njegovih alinej ne bi smeli zavrniti (navsezadnje je smisel utopij, da nam nekje v daljavi utrnejo luč, po kateri se ravnamo), bi v času vse večje komercializacije šole vendarle pričakovali nekaj resnih sklepov, kako se temu zoperstaviti. Vrli snovalci manifesta, denimo, nikjer ne zahtevajo temeljite revizije zakonodaje, ki bi zausstavila škodljivo in nestrokovno reformiranje slovenske šole in ki bi snovanje reforme vrnila na strokovne podlage. Tudi ni zaznati kakšne volje po ugotavljanju, kaj pomeni komercializacijo šolskega prostora, zaradi česar

V času prenove bi lahko na prste prešteli strokovne članke, ki so obelodanili to plat problema; kakor da sploh nimamo strokovnjakov, temveč plačance, ki komaj čakajo vpoklic v to ali ono ideologijo.

se sicer javna sfera vse bolj obnaša po logiki konkurenčnih podjetij.

C. Laval v knjigi Šola ni podjetje opozarja na implicitno koncepcijo »vzgoje in izobraževanja – čemur anglosaški sociologi pravijo skriti kurikulum (Laval 2005, 147).« Pri tem seveda misli na neposreden vstop blagovnih znamk v šolski prostor, a kot je razvidno iz doslej rečenega, bi morali razmišljati tudi o spreminjanju šol v blagovne znamke. To je še posebno razvidno – če se ozremo na delovanje slovenskih gimnazij in na njihovo obsedenost z vse številnejšimi projekti šolskega in obšolskega življenja. Ločiti bi namreč morali strokovne podlage za uvajanje posameznih projektov in dejavnosti ter zunanje pritiske, zaradi katerih se šole tega morajo lotiti, če hočejo ostati konkurenčne in zanimive v regiji, v kateri delujejo. Sedanja ekipa na ministrstvu za šolstvo tega očitno ne zna ločiti, saj ni še nič naredila za odpravo sprevrženo doje-te šolske avtonomije, ki jo je uvedla prejšnja ekipa in ki vse to sploh omogoča. Prejšnja ekipa je namreč menila, da pomeni avtonomija šole svobodno delovanje posamezne šole, ki se lahko potem loteva skoraj vsega, kar ji pade na pamet, vključno s povezovanjem z gospodarskimi subjekti v lokalnem okolju.

Toda še enkrat. Na ta način šolski prostor kot javni prostor ravno izgubi avtonomijo, ki jo lahko zagotovi samo država z zakonodajo, v kolikor ta preprečuje pretirane vdore lokalnega okolja in naključnega položaja neke šole v njeno delovanje. Delovanje sleherne šole bi moralo biti zavezano zgolj in izključno strokovnim premislekom in ne premagovanju konkurence na trgu, kjer je konkurent pač zgolj druga šola.

Pred leti sem bil tudi sam nekritični zagovornik uvajanja teh in onih projektov v šole. Sedaj sem do tega zelo zadržan. Učitelj pač ne bi smel biti podjetnik, temveč strokovnjak, ki raziskuje svoje strokovno področje in učinkovite metode poučevanja. A s heteronomnostjo učitelji ne morejo več biti zgolj strokovnjaki, saj se – če hočejo obdržati šolo, kjer delajo – morajo vključevati v vedno več teh ali onih projektov. S tem ne izdajo le strokovne avtonomije, temveč delajo – enako kot podjetniki – od jutra do večera (za projekte in za redni pouk). Seveda bodo pregoreli, če ravno se tega še ne zavedajo! A kaj je to reformatorjem, tem upravljavcem s človeškimi viri, tej »bandi hudičevi« ?

Kateri kulturni dogodki v mestu Maribor še sploh pritegnejo publiko in kateri ne? Kaj publiko zanima, kako zahtevne in na kakšen način so predstavljene vsebine? Sem med tistimi, ki že dlje časa opažamo, da je treba biti plat zvona.

O kulturi in kulturnosti dogodkov

Predstavljajte si, da želite, ker verjamete v humanistične razprave, odpirati resna in ne nazadnje strokovna vprašanja o vrsti moralnih in družbenih problemov. Recimo tudi o moralnih in drugih vidikih pornografije. Zanimajo vas stališča za in proti. Glede na poprejšnje izkušnje v organizaciji istovrstnih prirediteljev lahko sklepate, kako se bo stvar iztekla. Prvič, naletela bo na relativno malo zanimanja. In drugič, medijev, stroke, študentov in širše javnosti tema ne bo pritegnila. Kaj torej počnejo tisti, ki so že zdavnaj opazili, da takšne prireditve nimajo smisla? Dober primer iz podobne vsebinske branže so ciklusi predavanj »Seksoslovje v Štuku«, ki ga ŠOUM že tretje leto zapored prireja in z njim »razbija tabuje na področju seksoslovja«. Ko sami ugotavljajo, so letos dosegli vrhunec predavanj z gostom Gregorjem Hvastjo, prvim imenom slovenske erotične in pornografske fotografije. Pozornost množic, študentov in ne nazadnje medijev, kot smo se lahko prepričali v Mladini, je bila zagotovljena. Še ena kulminacija se je zgodila z Erazmom B. Pintarjem in Maxom Modicem. Kot razbiramo na prvi sliki in beremo v napisu pod njo, je Erazem podal izčrpen prikaz tajskih erogenih con. Na drugi podpisuje avtogram zagreti študentki. (Ni jasno, kdo se bolj sramuje takšne skromnosti.) Moja poanta ni grajati sicer hvalevreden

trud seksologov, navzlic moji osuplosti vpričo dejstva, da je med študenti toliko spolno zavrtih. Je torej to matrica dogodka, ki bi ji moral slediti vsak prireditelj kulturnih dogodkov? Upam, da ne. Pred časom smo s kolegi vabili na pogovor s temo »Smisel in prihodnost kulturne produkcije v Mariboru in kako uspeti vsaj z najavo kulturnega dogodka v časopisu Večer in drugih medijih«. Informacijo o njem smo pod navedenim naslovom poslali medijem. Dogodek je bil po svoje provokativno avtoreferenčen, saj smo ob njem lahko sproti preverjali tisto, o čemer smo govorili. Torej, kakšen smisel ima organizacija in izvedba kulturnih prirediteljev širšega značaja v Mariboru, če o njih javnost ni obveščena. Tudi naša okrogla miza na dan temo namreč ni pritegnila niti enega medija ali novinarja, podobno kot cel niz naših predavanj. Z obiskom smo sicer bili zadovoljni, a ta tu ni bistven. Vprašanja, ki smo jih na burni okrogli mizi odpirali, so bila: kdo je kriv, da medijskih najav ni, zakaj se razpravi o tem mediji izmikajo in od kod izvira splošna apatija pred kulturnim? Kateri tipe produkcije prizadane? Na kakšen način so mediji sami oblikovalci novih (vedno bolj instantnih in izpraznjenih) kulturnih praks in mentalitete kulturnih potrošnikov, saj postaja očitno, da nekaj velja za kulturno, spet nekaj drugega ne? Loče-

no vprašanje je, zakaj se novinarji ne odzivajo in kažejo popolno indifferenco tam, kjer ne gre za čaščno »visoko kulturo« in umetnost ter katere konceptualne uredniške in novinarske poglede gojijo. Naše ugotovitve so bile, da so pri tem mariborski mediji vendarle specifični, da bi smeli skorajda govoriti o zastavkih bojkota, kjer novinarji in uredniki prevzemajo vso odgovornost za proizvodnjo le določenih segmentov kulture in jo v tej luči po svoje usmerjajo. Smiselno bi bilo govoriti o medijskih šerifih, ki identificirajo nekatere dogodke kot »kulturne«, spet druge pa kot »nekulturne«. Hkrati bi lahko naredili taksonomijo tega, kaj zanje šteje. V prvi kategoriji so tisti dogodki, ki pridejo na kulturno stran. Tu smo izpadli že v predkolu. V drugi so tisti, ki karkoli zaidejo na lokalne ali druge strani. Znova sledi izpad. Tretji so tisti, ki se jim uspe uvrstiti v »Prireditveni vodnik«. A tudi vanj nam ni uspelo priti. Za to je namreč treba plačati. Nekaj manj kot 50 evrov na mesec, z DDV, so nam sporočili uredniki. In tu se odpira dilema, kakšno je poslanstvo medijev, predvsem tistih nacionalnih in tistih, ki veljajo za »sredstva javnega obveščanja«, če svoje funkcije sploh ne opravljajo. Morala zgodbe je jasna: za to, da bi bil kulturnen, moraš torej plačati. Ne le, da ti odvzamejo epitet kulturnosti, na vstopnici piše še cena. ■

Privatizacija skupnostnega življenja

Do 60-tih let 20. stoletja se je kapitalizem širil navzven, na nova, še nedotaknjena teritorialna področja, sodobni kapitalizem zadnjih desetletij pa se širi navznoter, v globino posamezne družbe. To se kaže predvsem kot privatizacija govorne in čustvene dimenzije skupnostnega življenja.

KAROLINA BABIČ

Privatizacija socialnega kapitala, kar poleg privatizacije znanja in informacij pomeni predvsem privatizacijo komunikativne in čustvene organiziranosti skupnosti, se dogaja na način kapitalizacije teh skupnostnih značilnosti, na način kapitalizacije samega skupnostnega življenja. Pri uporabi koncepta kapitalizacije se tukaj naslanjamo na Marxovo razlago realne in formalne subsumpcije dela pod kapital. Po Marxu se presežna vrednost ustvarja na podlagi nesorazmerja med delavcem kot proizvajalcem in delavcem kot potrošnikom; v tem nesorazmerju delavec ustvari več vrednosti, kot je potrebuje za reprodukcijo, torej za preživetje sebe in svoje družine. Vendar pa ta proizvedena presežna vrednost potrebuje svojo realizacijo, da ne pride do razvrednotenja vrednosti. Pogoj realizacije vrednosti je širjenje kapitalizma na nove trge zunaj svoje domene; pri imperializmu ter nasploh do druge polovice 20. stoletja so ti novi trgi bili kolonije in druga področja sveta, ki niso sodila v domeno obstoječe zahodne kapitalistične ekonomije. Vendar pa po drugi strani ta zdaj realizirana vrednost potrebuje še kapitalizacijo, tj. investiranje v nova še nekapitalizirana področja, saj se na ta način kapital plemeniti. Če je torej proces realizacije presežne vrednosti zahteval neko zunanost, pa proces kapitalizacije prav nasprotno terja, da se ta zunanost ponotranji, se kapitalizira in postane del domene kapitalizma. Pri širjenju kapitalizma v njegovo zunanost govorimo o procesu formalne subsumpcije dela pod kapital. Prav ta proces formalne subsumpcije (v točki problema kapitalizacije) je zah-

teval prekinitev imperialističnih oblastnih razmerij, ki so delovala po principu ohranjanja razmerja med notranjostjo (matična država) in zunanostjo (kolonija). Kapitalizem je s svojo protislovno naravo tako terjal prekinitev oblastnega odnosa notranjost/zunanost, čeprav je s tem tvegala svoj obstoj, ki to zunanost potrebuje zaradi procesa realizacije presežne vrednosti.

Ko pa formalna subsumpcija dela pod kapital več ne omogoča obstoja kapitalizma, se ekonomski sistem preusmeri v realno subsumpcijo, kjer gre za širjenje kapitalizma znotraj svoje domene, v globino kapitalistične družbe. Kot pravita Hardt in Negri v Imperiju: »Z realno subsumpcijo postaja integriranje dela v kapital bolj intenzivno kot ekstenzivno, družba pa čedalje bolj krojena po meri kapitala.« Realna subsumpcija dela pod kapital uporablja biopolitične mehanizme; gre za principe upravljanja vsakršnih podrobnosti življenja in življenja v celoti. V sodobni kapitalistični ekonomiji namreč razlika med produkcijo in reprodukcijo izginja, saj se kapital oplaja z vseh vidikov in sfer življenja kot takega, predvsem to pomeni, da se kapital oplaja iz temeljnih značilnosti življenja v skupnosti, torej iz govorne in čustvene dimenzije skupnostnega življenja. Vendar pa to, da kapital, kot smo rekli, parazitira na življenju, predvsem zato, ker je življenje neskončno mnogotero in kreativno, še ne pomeni nujno, da kapital kreira oziroma kroji to življenje v celoti, kot mestoma menita Hardt in Negri, temveč predvsem to, da kot kak easyrider lovi primerne valove, da jih zajaha in potegne iz njih kar največ.

Skratka, če se je kapitalizem še pred nekaj desetletji širil na ta način, da je kapitaliziral nova geografska področja zunaj zahodne kapitalistične družbe, pa se sodobni kapitalizem širi na ta način, da kapitalizira določene nove dimenzije znotraj same kapitalistične družbe, kapitalizira človekove govorne in čustvene dimenzije, ki tvorijo temelj skupnostnega življenja.

Človek kot govorec se tako izkaže kot delavec pro bono. Če se je izvorna marksistična kritika nanašala na izkoriščanje delavca, ki je temeljilo na od-

tujitvi človekove delovne sile kot pretežno telesne sile, pa moramo danes kritiko preusmeriti k izkoriščanju, ki temelji na pojavu odtujenega govorca. Delovna sila, ki je človeku odtujena danes, ni več pretežno telesna sila, temveč je to življenjska sila človeka kot družbenega bitja, kot komunikativnega in čustvenega bitja, je torej sila govorca. Hardt in Negri v Imperiju ugotavljata: »Ustvarjanje bogastva teži k tistemu, čemur pravimo biopolitična produkcija, produkcija samega družbenega življenja, v kateri se ekonomsko, politično in kulturno vse bolj prekriva in vzajemno investira.« In dalje: »V določenih pogledih velikanske transnacionalne korporacije gradijo osnovno vezivo biopolitičnega sveta. /.../ Ve-

like industrijske in finančne moči na ta način proizvajajo ne samo blago, ampak tudi subjektivitete. Znotraj biopolitičnega konteksta proizvajajo delujoče subjektivitete: proizvajajo potrebe, družbene odnose, telesa in misli – to pomeni, da producirajo producente. V biopolitični sferi je življenje oblikovano tako, da služi produkciji, in produkcija tako, da služi življenju.« Poudariti je treba to drugo plat, da se namreč tudi produkcija prilagaja življenju, produkcija se spreminja tako, da je zmožna črpati iz komunikacijskega načina življenja, ki pomeni osnovno značilnost sodobne družbe. Presežna vrednost se črpa iz dejstva, da ljudje nenehno uporabljajo informacijsko-komunikacijsko tehnologijo, da se ves čas

povezujejo, tvorijo odnose, govorijo, klikajo, pošiljajo SMS-sporočila ipd. In vse te značilnosti sodobne družbe so s tem, ko posamezniki ali manjše skupine iz njih črpajo presežno vrednost, privatizirane. Posamezniki in skupine se tako okoriščajo iz samega družbenega življenja kot takega.

Podobno ugotavlja Maurizio Lazzarato v članku General Intellect: Toward an Inquiry into Immaterial Labour, da se na ta način privatizira sama značilnost avtonomije posameznika. Od sodobnega delavca se vse bolj zahteva postati »dejavni subjekt«. Ta zahteva po eni strani pogloblja nadzor, po drugi strani pa povečuje potencial svobode. Pri čemer pa se menedžment sooča s protislovno zahtevo, da mora po eni strani delavcu priznati avtonomijo in svobodo dela, hkrati pa ne sme dovoliti redistribucije moči. Lazzarato stališče je kljub temu optimistično, saj ugotavlja, da nove družbe-

ne delovne sile, ki temelji na nematerialnem delu (kooperacija, znanje, komuniciranje, tvorjenje odnosov), ni ustvarila industrija, temveč industrija to novo družbeno delovno silo le sprejema na krov in si jo prilagaja. Kot pravi: »Industrijsko kontroliranje te nove sile predpostavlja neodvisno organizacijo in 'svobodno podjetniško dejavnost' delovne sile.« Lazzarato poudari še eno za naša razmišljanja pomembno dejstvo. Avtorja/producenta nematerialnega dela razume kot radikalno avtonomnega v njegovih produktivnih sinergijah, pri čemer pa je ključno to, da dejstvo, da kapitalistična logika ovredno-

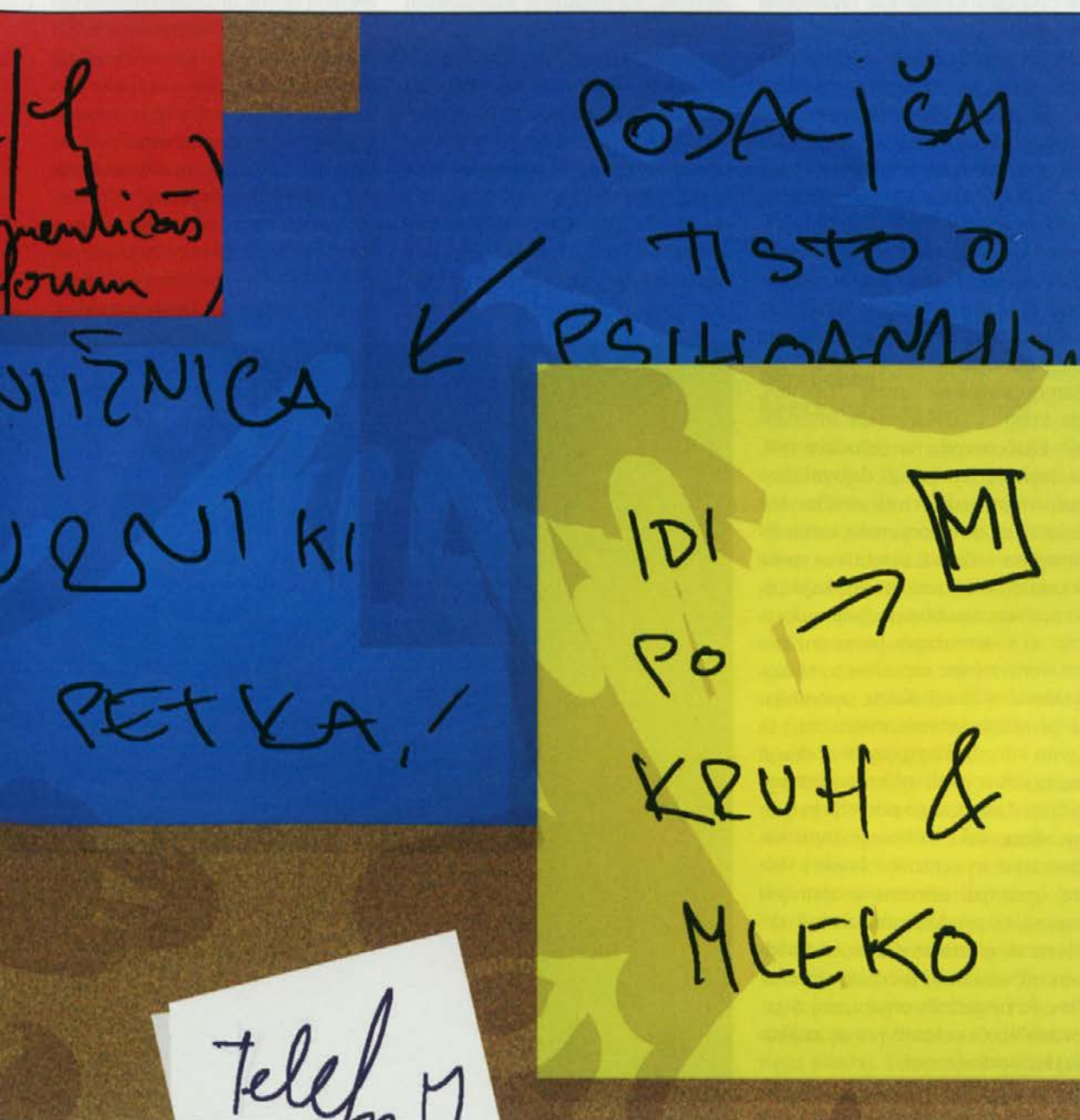
ti (monetarno vrednoti) to njegovo produktivnost, ne odvzema avtonomije njeni konstituciji, niti ne odvzema pomena nematerialnemu delu. Gre za to, kar smo prej poimenovali parazitiranje kapitala na življenju, kjer parazitiranje nima hkrati funkcije konstituiranja življenja, ampak se iz njega le napaja. Skratka, tudi samo dejstvo, da je človek avtonomno in kreativno bitje, je po principu kapitalizacije speljano na mlin privatnih interesov.

Še posebej pa velja omeniti dejstvo, da je v sodobnem kapitalizmu tudi osebnost kot taka vpeta v proizvodnjo presežne vrednosti; osebnost

Sodobni kapitalizem se širi na ta način, da kapitalizira določene nove dimenzije znotraj same kapitalistične družbe, kapitalizira človekove govorne in čustvene dimenzije, ki tvorijo temelj skupnostnega življenja.

je na delu. Emma Dowling v članku Formulating new social subject? An inquiry into the realities of an affective worker prikaže, kako je čustvovanje in oblikovanje osebnih vezi sistematično vključeno v produkcijske procese. Dowlingova je družbena raziskovalka, ki je sama deset let delala v strežbi v neki restavraciji, kjer so sledili trendu razumevanja restavracij kot nekakšnih teatrov, kjer se tudi sam akt streženja razume kot produkt, ki se ponuja gostom. Po eni strani je bila zato s strani menedžmenta deležna nekakšnega treninga čustvenih veščin, torej nečesa, kar lahko prepoznamo kot biopolitično upravljanje, a po drugi strani je bilo od nje pričakovano, da svoj angažma z gosti odbarva z osebno noto, s performansom, kakršen je lasten njej sami. Njena specifičnost, različnost, osebnost je pomenila enega bistvenih pogojev ekonomskega procesa, v katerem je sodelovala. Lastnik restavracije se je torej okoriščal iz samega dejstva, da je ona, Emma, prijetna in komunikativna oseba, ki kot taka tvori odnose z drugimi ljudmi. Biti v odnosu je tukaj predstavljalo pomemben del službenih nalog.

Če strnemo, danes gre vse manj za problem privatizacije proizvodnih sredstev, kot so stroji, zemljišča, objekti, surovine in naravni viri, vse bolj pomemben vidik problema privatizacije postaja predvsem privatizacija določenih značilnosti posameznikov in značilnosti skupnosti, ki pomenijo to, kar razumemo kot skupnostno življenje. Nematerialno in čustveno delo, ki ga ljudje v okviru svojega povsem banalnega vsakodnevne življenja »opravljajo« povsem brezplačno, postaja eden pomembnejših virov oziroma produkcijskih sredstev. Sam način skupnostnega življenja, kjer mladi računalnikarji na večernem klepetu ob pivu iščejo programske rešitve, kjer v vsakodnevnem pogovoru ljudje uporabljajo besede, kot so »džabest« ali »itak«, kjer se natakarica nasmehne gostu, kjer trgovka stari gospe zloži nakup v vrečko, kjer se ljudje vabijo na kavnice ali na psevdoposlovna kosila, kjer si ljudje nenehno izmenjujejo informacije o vseh možnih rečeh, kjer se ljudje nenehno izobražujejo itd., prav ta način življenja skupnosti je danes tisto, kar omogoča sodobno produkcijo. Skupnost tako zgolj s svojim obstojem dela pro bono, presežna vrednost, ki se ob tem proizvaja, pa ostaja popolnoma nenadzorovana in privatizirana. ■

Kardelj za 21. stoletje

V času kroničnega pomanjkanja novih idej čakamo na »veliki svet«, da bo našel pravo pot, po kateri bomo potem tudi sami zakorakali. A dobre ideje so nam bližje, kot misli večina, le poguma nimamo, da bi o njih vsaj razmislili. Se posebej se bojimo, kadar so ideje »v lasti« tistih, ki smo jih in jih skušamo popolnoma izbrisati iz našega (kolektivnega) spomina. Eden takšnih je vsekakor Edvard Kardelj, za katerega še kako velja, da »nihče ni prerok v svoji deželi«. Ideje pa dejansko ne pripadajo nikomur, temveč so univerzalne. Tako bomo do njih tudi pristopili, neobremenjeno in z vidika časa, v katerem živimo.

ROK KRALJ

Samoupravljanje in ekonomska demokracija

„Samoupravljanje je vladavina delavcev, ne pa ena izmed oblik participacije delavcev pri upravljanju podjetij, kakršne imajo danes v vrsti držav. Kot takšno je hkrati ekonomski in politični sistem.“ (Edvard Kardelj; tudi vsi nadaljnji citati, ki nimajo posebne navedbe avtorja, so njegovi)

Samoupravljanje predstavlja samo središče obsežnega Kardeljevega opusa, zato je prav, da ga postavimo na prvo mesto in ga podrobneje osvetlimo. Če bi morali karseda na kratko opisati delovanje ekonomije, potem bi to najlažje naredili z besedo upravljanje (ang. to manage; iz česar izhaja tudi beseda manager); upravljanje z zemljo, z viri in dobrinami, s sredstvi za delo, z denarjem oziroma z vsem, kar s skupno besedo imenujemo kapital. Lastniki tega kapitala – kapitalisti bi k temu dodali še upravljanje s človeškimi viri, kar pa je v večini primerov samo olepšan izraz za izkoriščanje ljudi. Ljudje so dejansko le strošek (prav tako kot nakup surovin, strojev, proizvodnega obrata itd.) v tako imenovanem kapitalističnem procesu, katerega končni cilj je ustvarjanje presežne vrednosti (dobička), ki pa je seveda namenjena izključno lastniku kapitala.

Samoupravljanje postavi človeka – delavca v drugačno vlogo: on je tisti, ki upravlja z vsemi prej omenjenimi ekonomskimi »inputi«, ki omogočajo njemu in celotni družbi blaginjo. Potrebno pa je razumeti, da danes delavec ni več samo pojem, ki označuje industrijskega delavca oziroma poseben družbeni razred (proletariat) 18., 19. in deloma še 20. stoletja, temveč koncept, ki označuje vse kategorije ustvarjalcev družbenega bogastva (ne pa tudi lastnike kapitala). Hardt in Negri v kultnem delu *Imperij* pravita, da proletariati ni več »homogena in nediferencirana enota. Neko delo je mezdno, drugo ne; ne-

ko delo je omejeno s tovarniškimi zdovi, drugo je razpršeno po neomejenem družbenem terenu; neko delo je omejeno na osem ur na dan in štirideset ur na teden, drugo zapolnjuje celoten čas življenja; nekemu delu se pripisuje minimalna vrednost, drugo je povzdignjeno na konico kapitalistične ekonomije.“

Samoupravljanje v tej novi luči dobi širši pomen, ki ga lahko enačimo z demokratično ekonomijo, ki sega na področje »celotnega družbenega dela«: od dela v tovarniški proizvodnji do gospodinjskih opravil, od meznega dela do prostovoljnega dela v društvih in nevladnih organizacijah itd. Če je politična demokracija vsaj načeloma vladavina ljudstva (demos – ljudstvo in kratein – vlada), je potemtakem samoupravljanje vladavina delavcev v najširšem pomenu besede oziroma ekonomska demokracija, ki ni omejena zgolj na podjetja, temveč na vse formalne in neformalne ekonomske institucije ter skupnosti.

Samoupravljanje torej pomeni, da imajo v ekonomskih institucijah ključen vpliv na odločitve tisti, ki dejansko opravljajo delovni proces, in posredno tudi družba kot celota, saj so ekonomske institucije vedno – četudi zasebne – vpete v celoten družbeni sistem. Kajti celotno povsem zasebno podjetje uporablja ali je uporabljalo javne družbene storitve (npr. zaposleni so se izobraževali v javnih šolah, uporabljajo javni zdravstveni sistem itd.) in javno infrastrukturo (ceste in druge transportne poti, informacijske poti itd.). Zato morajo podjetja in druge ekonomske institucije (npr. komercialne in centralne banke) skupaj upravljati oziroma soupravljalati zaposleni; predstavniki lokalne, državne ali globalne skupnosti (odvisno od velikosti); predstavniki društev in nevladnih organizacij (npr. za zaščito človekovih pravic in okolja) ter upokojencev.

Da pa ne bi ponovili napake, ki sta se v obeh (ideoloških) skrajnostih

izkazali za destruktivni – enkrat, ko smo imeli povsem družbeno (socializem), in drugič, ko smo imeli povsem zasebno lastnino (kapitalizem) –, bi morali dopustiti možnost soupravljanja podjetij in drugih ekonomskih ustanov tako različnim družbenim skupinam in skupnostim (ki smo jih že omenili) kot tudi lastnikom kapitala (katerih upravljalniški delež ne bi smel preseči polovice podjetja ali druge ekonomske institucije). Tako bi vzpostavili demokratično soupravljanje ekonomskih institucij (ekonomska demokracija), brez katerega tudi politična demokracija nima prave teže. Skupaj z možnostjo soupravljanja pa gre seveda tudi pravica teh skupin in skupnosti do presežne vrednosti, ki se mora v različnih oblikah vračati v družbeno skupnost in zagotavljati »njeno reprodukcijo« ali z drugimi besedami njen obstoj in resnični razvoj (ne zgolj gospodarsko rast).

Minulo delo in UTD

„Splošno znano je, da je minulo delo v svojem širšem smislu tisti del vrednosti, ki so ga delavci proizvedli s svojim tekočim, živim delom in ki ga družba na razne načine izloča za akumulacijo oziroma za razširjeno reprodukcijo v proizvodnji ali za razne družbene potrebe, da se obdrži družba in njena reprodukcija kot celota oziroma da se poveča družbeno bogastvo. To vrednost, ki se stalno in vsakodnevno podružblja, je proizvedlo celotno družbeno delo in sleherni posamični delavec v njem.“

Danes se priznava in nagraduje samo neposredno delo v uradnih ekonomskih (proizvodna in storitvena podjetja ter finančne ustanove) institucijah pod okriljem države oziroma v zasebnem in javnem družbenem sektorju. Izven te sfere se opravlja delo, ki pomembno prispeva k celotnemu družbenemu bogastvu, ne nagraduje. Delo gospodinj,

kot je vzgoja otrok, ki bodo v prihodnosti ustvarjali družbeno bogastvo; delo v nevladnih organizacijah, kot je skrb za planetarno okolje; delo v prostovoljnih društvih, kot so gasilska, lovska, ribiška in druga, se ne priznava kot koristno delo za celotno skupnost. A če je danes delo širša kategorija (Hardt, Negri), potemtako je tudi pravica do nagrade za opravljeno delo širša, ali povedano drugače: sleherni človek na planetu (če izvenzame zanemarljivo majhen del) neposredno oziroma posredno prispeva k celotnemu družbenemu bogastvu. Danes lahko koncept minulega dela razumemo kot univerzalni prispevek posameznika k blaginji celote, ki ni pogojen s časovno dimenzijo (preteklo, zdajšnje ali bodoče delo), s tem pa tudi nagrada – dohodek postane univerzalna kategorija. Zato je sodobna ideja UTD (univerzalnega temeljnega dohodka) pravična in upravičena nagrada za človeško delo in predstavlja temeljno vrednost, ki jo "je proizvedlo celotno družbeno delo in sleherni posamični delavec v njem". Medtem pa Hardt in Negri govorita o "družbeni mezdi in zjamčenem dohodku za vse". Kakorkoli, sleherni pripadnik družbe (če zanemarimo zanemarljiv odstotek izjem) tako ali drugače prispeva k skupnemu bogastvu celotne skupnosti, zato mu tudi pripada pravičen delež od celotnega ustvarjenega bogastva družbe. Današnja orga-

niziranost družbe tega vsekakor ne omogoča.

Komuna in biopolitika

"Komuna je pravzaprav taka zapletena družbena skupnost, v kateri se delovni ljudje združujejo in organizirajo tako kot samoupravljalci pri delu kakor tudi samoupravljalci pri zadovoljevanju socialnih kulturnih in vseh

omejena na konzumiranje blaga in plačevanje davkov.

A družba je celota in človek dejansko ni razcepljen na ekonomski, družbeni in politični »del«. Politične odločitve se namreč vedno odražajo na ekonomskem in družbenem področju, prav tako kot se ekonomske odražajo na političnem in družben in družbene na političnem in ekonomskem.

Danes lahko koncept minulega dela razumemo kot univerzalni prispevek posameznika k blaginji celote, ki ni pogojen s časovno dimenzijo (preteklo, zdajšnje ali bodoče delo), s tem pa tudi nagrada – dohodek postane univerzalna kategorija.

drugih potreb, prav tako pa tudi kot nosilci politične oblasti delavskega razreda in delovnega ljudstva sploh." Problem današnjega časa je ločenost posameznika na izrazito pasivne in nepovezane družbene vloge: vloga delavca v klasičnem pomenu besede (ekonomski subjekt), vloga pripadnika skupnosti (družbeni subjekt) in volivca (politični subjekt). V političnem smislu je sodobni človek aktiven zgolj kot volivec, izven tega se od njega ne pričakuje resna politična angažiranost; kot delavec naj bi bil človek povsem podrejen strogi hierarhični strukturi sodobnih korporacij; njegova družbena vloga pa je bolj ali manj

Zato "pravi nosilec družbenega progressa ni človek kot abstrakten politični državljan, ampak človek kot nosilec celotnega kompleksa družbenih interesov". Komuno torej danes lahko razumemo kot družbeno-politično-ekonomsko strukturo, ki lahko ustrezno udejanji "moč življenja". To moč zastopa multituda, ki je "biopolitična samoorganizacija", kot jo poimenujeta Hardt in Negri, in "ko govorimo o kolektivnih sredstvih konstitucije novega sveta, govorimo o povezavi med močjo življenja in njeno politično organizacijo. Politično, družbeno, ekonomsko in vitalno je tukaj nerazločljivo, medsebojno povezano in povsem zamenljivo".

Miroljubna koeksistenca in multituda

"Koeksistenca ne pomeni, da se je treba sprijazniti s stvarmi, kakor so, temveč jih rešiti s samostojnim notranjim razvojem v posameznih deželah kakor tudi z intenzivnejšim mednarodnim sodelovanjem, temelječim na enakopravnosti in demokratičnih principih, ki omogočajo tekmovalnost med različnimi družbenimi sistemi in oblikami. V tem smislu narekuje današnji čas koeksistenca kot neizogibno obliko družbenega gibanja."

Živeti drug poleg drugega ne pomeni, da je potrebno poenotiti "družbene sisteme in oblike". Projekt Evropske unije deluje ravno v tej smeri, prav tako procesi ekonomske globalizacije oziroma neokolonizacije pod taktirko mednarodnih ekonomskih oziroma finančnih institucij (Svetovne banke, Svetovne trgovinske organizacije in Mednarodnega denarnega sklada). Teh procesov danes ni več mogoče izpeljati, saj nasproti globalnemu (finančnemu) imperiju stoji

multituda (Hardt, Negri), ki jo tvorijo "brezštevilne notranje razlike: različne kulture, rase, etnične skupine, spoli in spolne orientacije; raznolike oblike dela; različni življenjski načini; različni svetovni nazori in različne želje". Multituda nima "niti identitete (kot nacija) niti uniformiranosti (kot množice), zato morajo notranje različne multitudes prepoznati »skupno«, ki ji omogoča, da medsebojno komunicira in deluje".

Ne gre torej za brisanje politično-ekonomsko-družbenih razlik, ki so posledica bodisi »globalizacije« Evrope bodisi neoliberalne ekonomske globalizacije sveta, temveč za moč raznolikosti multitudes, ki prepozna »skupno« kot element medsebojne komunikacije, delovanja in "medsebojne delitve" – pa naj gre za skupne dobrine, skupno odgovornost (za planet), skupno znanje, skupne interese itd. Le tako si je mogoče zamišljati miroljubno koeksistenca oziroma mirno sobivanje raznolikih ljudi, skupin in narodov, ki jih povezuje ideja »skupnega« in medsebojne delitve.

Sklep

Klasični koncepti dela, organiziranosti institucij po meri kapitala in političnih strank ter skupnosti, ki se od drugih ločujejo na podlagi nacionalnosti, »kulture« ali »civilizacije«, so nedvomno preživeli in ne ustrezajo razvojni stopnji človeštva v 21. stoletju. Danes govorimo o delu kot univerzalni kategoriji, ki presega meje podjetij, državnega aparata in drugih »uradnih« družbeno-ekonomskih institucij (minulo delo). Z novim razumevanjem dela je povezano tudi demokratično (samo)upravljanje ekonomskih institucij in razumevanje dohodka kot univerzalne kategorije (univerzalni temeljni dohodek). Skupnega življenja na planetu si ne moremo več predstavljati preko poenotenja politike, ekonomije in družbe po vzorcu »potrošniške demokracije« razvitega sveta, temveč kot raznolikost (multituda) družbeno-ekonomskih sistemov, političnih, nazorskih in vseh drugih skupin (miroljubna koeksistenca), ki jih povezujejo skupni interesi, skupne dobrine, skupna odgovornost itd.

Ko iščemo nove ideje, jih lahko najdemo dobesedno pred nosom. Nekaj Kardeljevih idej in konceptov smo osvetlili z vidika novega razumevanja družbene realnosti. Nedvomno se o njih splača razmišljati. Ali počakati, da nam nekdo pokaže pot. Kot ovčam.

FOTO: Matic Štojs

Nočemo delati, hočemo ustvarjati!

Pokojninski sistem v Sloveniji je nujno potreben prenove, saj so se zaradi svetovne krize zamajali stebri tudi na tem področju. Novi pokojninski sistem bo stopil v veljavo leta 2015, zato bi ga posebej mlajše generacije, ki nam bo zagotovo namenjen, morale bolj aktivno spremljati.

MONIKA HORVAT

Tako kot druge evropske in svetovne države se je tudi Slovenija znašla v stanju nestabilnosti. Kriza, ki je prizadela vsa področja, ni prizanesla niti področju pokojninskega sistema, ta pa v skrbi za prihodnost nujno potrebuje spremembe. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve je tako že izdalo predlog izhodišč za modernizacijo pokojninskega sistema v Sloveniji, ki so ga poimenovali »Varna starost za vse generacije«, saj pokojninski sistem temelji na medgeneracijski solidarnosti, kar pomeni, da mora zagotavljati dostojne in primerne pokojnine vsem generacijam. V nadaljevanju bodo predstavljene spremembe pokojninskega sistema in mnenja mladih; ti si ob vseh teh spremembah v času krize želijo dela, ki bo zadovoljilo njihovo potrebo po ustvarjalnosti, to pa bodo lahko izražali še tudi po upokojitvi.

Stanje prebivalstva

Slovenija spada med države z vedno starejšim prebivalstvom in po statističnih podatkih SURS in EU-ROSTAT so demografske napovedi staranja prebivalstva za nadaljnjih petdeset let neugodne. Število starejših od 65 let naj bi se iz 325.000 v letu 2008 povečalo na 589.900 v letu 2060, kar bo 3,4 % vseh prebivalcev, delež starejših od 80 let pa bo znašal 14,1 % vseh prebivalcev, kar pomeni, da se bo delež starejših v strukturi celotnega prebivalstva Slovenije močno povečal.

Poleg problema staranja prebivalstva se v Sloveniji soočamo tudi z eno najnižjih stopenj zaposlenosti starejših oseb (med 55. in 64. letom). Ta je v Sloveniji v letu 2008 znašala 32,8 %, kar je precej nižje od stopnje zaposlenosti starejših oseb v EU-27, ki po podatkih EU-ROSTAT znaša 45,6 %. Nizka zaposlenost starejših je eden izmed glavnih strukturnih problemov na trgu dela in je posledica predčasne upokojevanja, ki je bilo značilno

za tranzicijsko obdobje slovenskega gospodarstva. Tudi mladi v Sloveniji vedno bolj pozno vstopajo na trg dela, saj zaradi raznih študentskih ugodnosti vedno bolj podaljšujejo svoja študijska leta, kar ima za posledico izpad mladih na trgu dela. Tako bi po mnenju Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OCED) bilo potrebno za zvišanje stopnje delovne aktivnosti v mlajših starostnih skupinah skrajšati čas študija s spodbudami študentom, da hitro diplomirajo.

Dve fazi prenove

Prenova obstoječega sistema, v kateri so si zadali dva temeljna cilja, in sicer dostojne in primerne pokojnine in finančno vzdržnost pokojninskega sistema, bo potekala v dveh fazah. Prva faza je faza modernizacije, ki naj bi trajala od 1. januarja 2011 do 31. decembra 2014. V tem času bodo poskušali odpraviti ključne pomanjkljivosti obstoječega pokojninskega sistema ter postaviti trdno osnovo za vzpostavitev novega pokojninskega sistema, ki bo javnofinančno vzdržljiv in stabilen. Tej fazi bo sledila faza vzpostavitve novega pokojninskega sistema, ki bo stopil v veljavo 1. januarja 2015. Nov pokojninski sistem bo tako veljal za tiste, ki bodo tedaj stari manj kot 55 let in so torej rojeni leta 1960 ali pozneje.

Zvišanje polne upokojitvene starosti

Ena najpomembnejših sprememb, ki jo prinaša modernizacija pokojninskega sistema, je zvišanje polne upokojitvene starosti. Polno starost bi tako za moške in za ženske dvignili na 65 let, minimalno starost za upokojitev na 60 let (trenutna minimalna starost za upokojitev moških znaša 58 let in 56 let in 4 mesece pri ženskah).

Pomembna je tudi sprememba na področju politike bonusov in malusov. Predlagani bonus in malus za predčasno ali kasnejšo upokojitev znaša 0,3 % na mesec. Poleg tega naj bi bil uveden dodatni bonus za tiste, ki ostanejo v zaposlitvi tudi po

dopolnjeni polni delovni dobi, in sicer bi jim to z vsakim nadaljnjim letom prineslo 2 % višjo pokojnino.

Podaljšalo se bo tudi obračunsko obdobje za odmero pokojnin, in sicer s trenutnih 18 let na 35 let. Tako bo omogočen pravičnejši način odmere pokojnine, saj zasluži večinoma naraščajo sorazmerno z naraščanjem let delovne dobe.

Novost naj bi bila tudi ta, da se bo v sistem obveznega pokojninskega zavarovanja vpeljal sistem navidezni osebnih računov, kjer se

bodo evidentirali vplačani prispevki zavarovanca, višina pokojnine pa bo odvisna od višine vplačanih prispevkov, dolžine vplačevanja in pričakovane življenjske dobe posameznikove generacije ob njegovi upokojitvi.

»Vsako delo šteje« - tudi študentsko

Pod ukrepom »Vsako delo šteje« je predlagano, naj se za vsa dela, ne glede na to, v kakšnem pravnem razmerju je bilo neko delo opravljeno (pogodba o zaposlitvi, pogodba

Mnenja študentov o plačevanju enakih prispevkov kot vsi drugi, niso enotna, veliko jih meni, da bi se morali študentski servisi zapreti, prispevki pa potem nameniti za povečanje števila štipendij.

o delu, avtorska pogodba ter druge pogodbe civilnega prava, študentsko delo oziroma delo na podlagi kakršnekoli druge pogodbe), plačujejo sorazmerno enaki prispevki glede na višino dohodka, ob tem pa seveda delavci dobijo socialno zavarovanje v enakem obsegu.

Pozitivna plat tega ukrepa je, da bi se študentsko delo štel v delovno dobo, kar si zagotovo želijo vsi študentje, saj nekateri ob šolanju pridno delajo tudi nekaj let. Mnenja študentov o plačevanju enakih prispevkov kot vsi drugi, niso enotna, veliko jih meni, da bi se morali študentski servisi zapreti, prispevki pa potem nameniti za povečanje števila štipendij. Predlagatelji ukrepa se zavedajo, da bodo s tem lahko tudi omejili študentsko delo in prispevali k temu, da bi se odpravil zgoraj omenjeni problem podaljševanja študija mladih.

In kaj menijo mladi?

Po pogovoru z nekaterimi izmed študentov je možno ugotoviti, da še ne razmišljajo veliko o tem, kako bo z njihovo pokojnino, saj se jim zdi, da je to še predaleč. Nezanima nje, ki vlada med študenti, ni opr-

vičljivo, saj se vzpostavlja pokojninski sistem, ki bo odločal o naših starejših letih, ki jih zagotovo ne želimo do smrti preživeti na delovnem mestu.

So tudi svetle izjeme, ki vso to zgoraj navedeno »teoretično podlago« prenašajo v prakso in se sprašujejo: »Absurdno je povečevati delovno dobo, mladi delovni kader pa polni največjo firmo v državi – Zavod RS za zaposlovanje. Si lahko predstavljamo učitelja v osnovni šoli pri 60. letu starosti? Koliko bo on zmožen obvladovati vse zahtevnejše delo z otroki v programu učno okrnjene devetletke? Se kdo resnično zaveda tega problema?« meni Denis Kalamar, diplomant Filozofske fakultete.

So tudi študentje, ki imajo na delo poseben pogled in se zavedajo, da bi bilo treba spremeniti predvsem pogled ljudi na delo, saj nam to ne sme pomeniti le pot do pokojnine. Leon Zelko, absolvent Fakultete za socialne vede Univerze v Ljubljani, meni tako: »Sprašujem se, zakaj je upokojiteljski cilj, vsa tista desetletja pred upokojitvijo pa samo sredstvo za doseg tega cilja? Namesto da bi razmišljali o zaposlitveni politiki in delu, ki bi se moralo približevati ustvarjalnosti, samo krepimo občutek po sužnjelastniškem razmerju znotraj zaposlitvene strukture, delo pa postaja nujno zlo, ki ga je potrebno pač na tak ali drugačen način opraviti, da pridemo do cilja – do pokojnine. V svojem življenju nočem 'delati', ampak hočem 'ustvarjati'! In ko bom udeležan to poslanstvo, pokojnina ne bo na prvem mestu.«

Tako je med mladimi mogoče zaznati dva pola: na eni strani je velika večina tistih, ki se ne obremenjuje s prihodnostjo, na drugi pa majhen delež mladih, zazrtih v prihodnost, ki jo želijo nameniti delu, ki jih bo veselilo in jih popeljalo v lepo starost, v kateri bodo še zmožni ustvarjati, ne le pristati na bolniški postelji. S spremembo pokojninskega sistema bodo potrebne tudi spremembe na vseh področjih človekovega udejstvovanja in sprememba načina razmišljanja naše družbe, ki se bo ob povečani polni upokojitveni starosti morala začeti zavedati pomena vseživljenjskega učenja in dejstva, da starost ne izključuje možnosti zaposlitve. Podpis pod sliko: Z novo reformo naj bi se zmanjšal pomen študentskega dela in povečal pomen hitrejšega diplomiranja. ■

FOTO: Matic Štajs

Piše: Dario Svetelj

Znanje je moč, razumevanje modrost

Čeprav ne vem, kdo je avtor zgornjega stavka, me ta prizemlji in pomiri zmeraj, ko mi misli poletijo v vseh smereh. Poučeni bi najbrž rekli, da razmišljam divergentno, kadar povezujem najrazličnejše informacije v zame smiselne in zanimive celote, čeprav to mojim poslušalcem ali bralcem tu in tam povzroča težave ali celo glavobol. Pač (pre)hitro predelujem in povezujem množico dejstev, s katerimi si nato po svoje konstruiram realnost. Morda sem s svojimi domislicami res samo ujetnik leve polovice možganov, kot pravi eden izmed mojih prijateljev, a tovrstnega ujetništva si ne pustim vzeti. Pravzaprav si ga včasih enostavno moram privoščiti. Zlasti v trenutkih, ko mi izpostavljenost informacijski poluciji utegne povzročiti občutke otopelosti ali naveličanosti. Ali se ni navsezadnje pametneje ukvarjati s pomembnejšimi rečmi, kot so denimo prometne nesreče na slovenskih cestah, na katerih zaradi alkohola, objestnosti ali obojega vedno znova ugašne mlado življenje? Ali naj ponovno prežvekujež žalostne zgodbe o odpuščanjih in ponižanih delavcih s sramotnimi plačami, ki si ne drznejo reči nobene v strahu, da bi izgubili še tisto mizerijo? Naj pesnim o tem, kako je pri nas, v raju mediokritete pod kozolci, očitno vse mogoče? Kot da tega ne bi že vsi vedeli! Komu pa se še ljubi preigravati zljajane teme o nesposobnih izbrancih slovenskega ljudstva in predsedniku vlade, ki v času krize kot za stavo deli zaigrane nasmehke in celo obljube o loščenju nogometnih čevljev? Da se na tej in oni strani še niso uspeli dogovoriti o mejah in da se še lep čas ne bo-

do, tudi ni noben razlog za pesnjenje, kaj šele presenečenje za kogarkoli. Presenečenje bi namreč bilo, ko bi se v medijih v zvezi z omenjenim pojavila kakšna pozornosti vredna pobuda, ki enkrat za spremembo ne bi igrala na nacionalistična čustva ali pregovorno potrpežljivost letargičnih množic. Lepo vas prosim! Ali nimate tudi vi že poln kufer tistih, ki si prizadevajo, da bi mislili namesto vas? In tistih, ki kljub svojim verbalnim masturbacijam nikoli ne bodo objavili nečesa, kar njihovi šefi nočejo, da bi izvedeli? Pa se že raje ukvarjam s pametnejšimi stvarmi. Na primer z mislimi lucidnih, neponovljivih posameznikov, kot so na primer Martin Luther King, Albert Einstein, Leonardo da Vinci, Heraklit in podobni. Z ljudmi, ki na svet gledajo z odprtimi očmi in si drznejo misliti drugače. Ki dobro vedo, da sveta ni mogoče spremeniti, a se ne obotavljajo tega vsaj poskusiti. Ja, gospod Luther King, prav ste imeli. »Bojazljivec se sprašuje, če je varno, nečimrnej, če je popularno. Toda v življenju vsakega človeka pride čas, ko je potrebno postaviti vprašanje: Ali je pravilno?« Einstein je že vedel, ko je dejal: »Samo dve stvari sta neskončni: vesolje in človeška neumnost, vendar za prvo nisem popolnoma prepričan.«

»Poglej nas. Vse je narobe; vse gre v obratni smeri. Zdravniki uničujejo zdravje, odvetniki pravico, univerze znanje, vlade svobodo, mediji informacije, vere pa uničujejo duhovnost,« pravi o tem svetu eden izmed mojih vzornikov. Ki seveda nikoli ni dopustil, da bi drugi razmišljali in delovali namesto njega ... ■

Nevarni »Morda!«

DR. SAMIR OSMANČEVIĆ, GRADEC

(PREVOD: DARINKO KORES JACKS)

Friedrich Nietzsche, filozof prevrednotenja vseh vrednot, poslednji učitelj mišljenja in čudenja ter mišljenja kot čudenja, v svojem besedilu *Onstran dobrega in zla* nakazuje prodor nekega intelektualnega in predvsem filozofskega poštenja nove vrste: »Pri vsaki vrednosti, ki jo lahko pridodamo resničnemu, pravemu, nesebičnemu, bilo bi mogoče, da se prividu, volji do prevare, koristoljublja in pohlepa pripiše za celo življenje višja in bolj temeljna vrednost. Mogoče bi bilo celo to, da se tisto, kar tvori vrednost tistih dobrih in cenjenih stvari, sestoji prav iz tega, da je na neki način sorodno, povezano, prepleteno, morda celo v bistvu enako tistim slabim, navidezno nasprotnim stvarim. Morda! Toda kdo bi se še ukvarjal s takšnim nevarnim 'Morda'? Za kaj takega je treba počakati, da pride novi rod filozofov, takšen, ki bo imel nek drugačen, nasproten okus in drugačna nagnjenja kot dosedanj - filozofi tega nevarnega 'Morda' v vsakem pogledu. In, najresneje rečeno, vidim, da takšni novi filozofi prihajajo...«

Nietzschejeva napoved se, kot vemo, vsaj do sedaj ni uresničila; tisto, kar filozofija še vidi v svetu, ki je pred njo, je podvrženo najbolj profani delitvi dela, specialistični bastioni se branijo z ogorčenostjo obkoljenih in s tako silo, da bi človek morda celo lahko pomislil, da so specialisti zares v posesti kake resnice. Filozofov tistega »nevarnega Morda« ni še niti na obzorju, dogme so anonimne in neprepoznave in zato stabilnejše, svet gre s svojim tokom, kakor da sta se »vprašanje in spraševalec«, kot Nietzsche lepo pojasnjuje konstelacijo, ki bi morala omogočiti pojav novih filozofov, stopila v eno ter postala nevprašljiva. Zdi se, da so velike teme filozofske tradicije zvestno izgnane iz horizonta vprašanj, nevtralizirane kot brezsmiselne, denuncirane kot metafizika, ter se torej mišljenju prepusti zgolj še da misli svojo lastno jezikovno formo, da misli samo

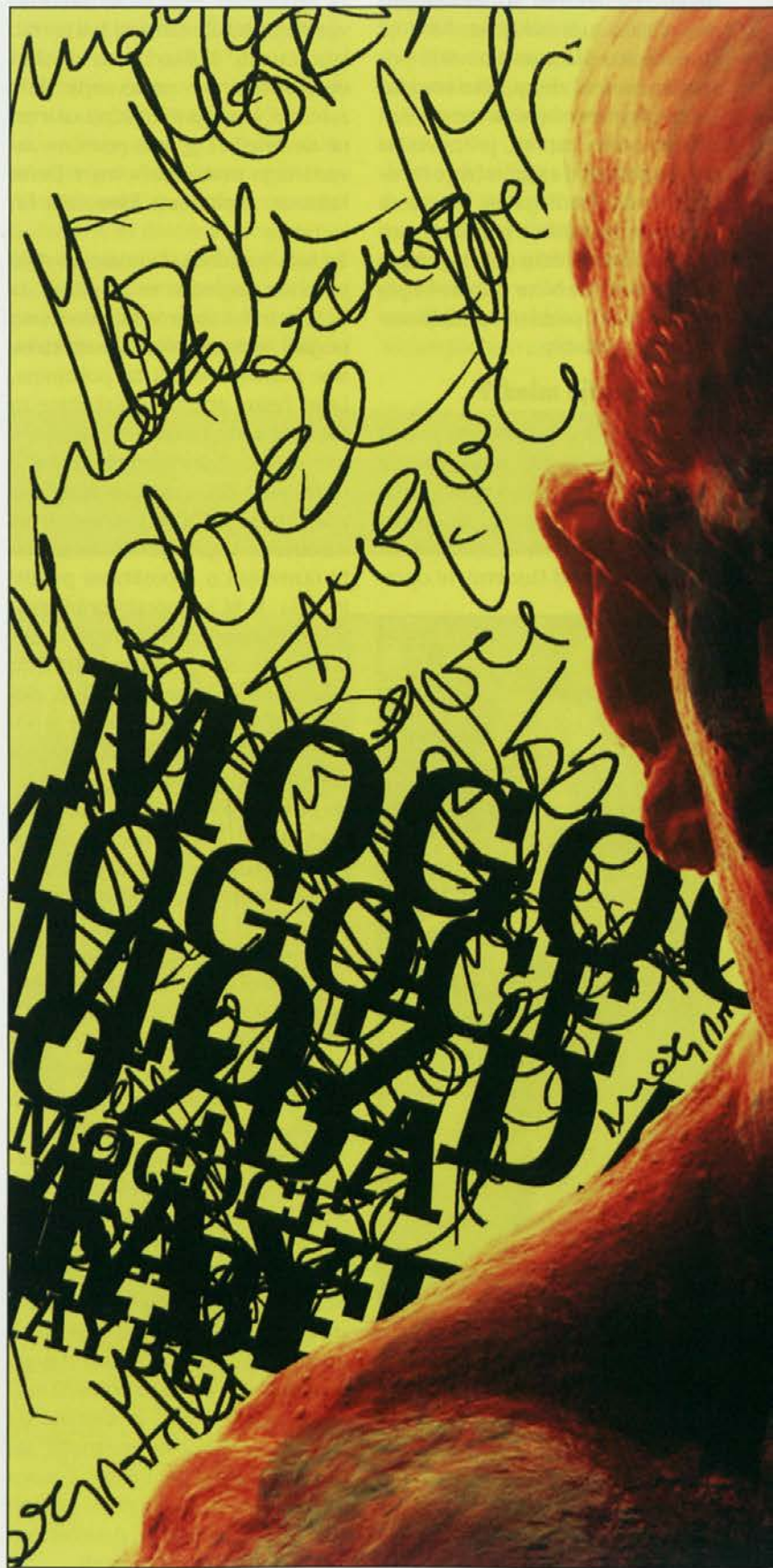
sebe kot medij brez substance, abstrahirajoč od vsake konkretne vsebine. A če verjamemo Walterju Benjaminu, je treba s prehajanjem skozi ledeno puščavo abstrakcije priti prav do tega konkretnega.

Metafizični Facebook

Ena od takih velikih in v sumljivi naglici zapuščenih tem je zagotovo vprašanje o poreklu zla. Človeštvo, jasno, ponosno stoji pred mitološkimi črepinjami in teološkimi lupinami - ideje o poreklu zla, kot tudi vse druge velike teme človeškega samoizpraševanja, zares spominjajo na avtoodpade, kjer se kopičijo kovinske šasije, da bi bile zmlete in ponovno staljene vgrajene v nekaj »koristnejšega« -, s katerimi si pri eksplaniranju tako penetrantnega fenomena, kakršen je zlo, ne more več pomagati. Tu je seveda govor o zlu v človeku, o zlu, ki ni teološki, marveč zgodovinski, socialni, psihološki fenomen, pa čeprav je observiranje zla iz gole eksplanativne nemoči pogosto nujno inspirirano prav z idejo metafizično-satanskega v človeškem bitju. (V nekem takem nevarnem »Morda!« je nemški zgodovinar Hans Dollinger napisal Črno knjigo svetovne zgodovine, s podnaslovom 5000 let človeškega sovraštva, knjigo, ki na enem mestu zbira zgolj najznačilnejše od tistega, kar je človeška domišljija pretvorila v zlo, od egiptovskih osvajalcev do Srebrenice, torej samo tisto najbolj vpadljivo - a vendar na skoraj tisoč straneh!) Za svetega Avguščina je bil človek neskončno pokvarjeno bitje, borba Romula in Rema ni bila borba dobrega proti zlu, ampak zla proti zlu, vse znotrajsvetovno je zanj bilo zlo. Za Jakoba Bohemeja je zlo bilo nujno, da bi lahko spoznali božjo dobroto. Najbolj zanimivo pa je, da Immanuel Kant izvaja zlo iz ne več in ne manj kot iz človeške svobode, iz svobode, da se notranji moralni konstrukt odloči za zlo, ob vedno prisotni možnosti (!), da se takšno bitje, ki samo po sebi ni niti dobro niti zlo, po-

novno odloči tudi za dobro. A če človek po sebi ni niti dober niti zloben - kaj ga torej dela zlega, razen interakcij v družbi, družbe same, napačne ideologije, lažne in površne komunikacije, metafizičnega Facebooka? Kaj torej v tem kontekstu lahko pomeni Heglova interpretacija zgodovine kot napredovanja »v zavesti o svobodi«?

In posebej: kako interpretirati ta napredek (iz tega nevarnega »Morda« se pojavlja neverjetna grožnja humanemu!) v atmosferi, v kateri vanj dvomi nemški režiser in pisatelj Alexander Kluge, ki, ko razlaga o Marxovi novi udarni sili, v tekstu pravi: »Rojen je bil leta 1818, pet let po Richardu Wagnerju, v dobi, ko je obstajalo suženjstvo in otroško

delo. Vse to naj bo odstranjeno, dan osamosvojitve naj se zgodi. Leta 1942 je bil Marx star 124 let: Imamo Auschwitz. Če bi že imel možnost izbire med otroci, ki delajo, in Auschwitzom, si ne bi izbral napredka. Obstaja namreč tudi neki napredek v zlu. Napredek v zlu torej, vzporeden z napredovanjem svobode, mor- da celo pogojen z njo - kako v la-

stnem miru dremajočemu ruske- mu kmetu (vsaj do ukinitve su- ženstva v 60-ih letih 19. stole- tja) pojasniti, da bo stalinizem vsakodnevno klofuto in kdaj pa kdaj bič pijanega zemljiškega po- sestnika in na hitro sklepanega aristokrata zamenjal z neskonč- nim trpljenjem milijonov nedol- žnih (?) ljudi? Kaj drugega lahko mati iz Srebrenice odgovori svo-

jemu sinčku na vprašanje, zakaj v njihovi družini ni moških, razen: »napredek v svobodi, osvobaja- nje od avtoritarnega in nesvobo- dnega socializma ter pot v svo- bodnjaško demokracijo...« In kaj bi fantič izbral, če bi lahko izbral med provincialnim srebreniškim socializmom in julijem 1995?

Satanski probabilizem

Jasno: ko zapisuje te stavke, ki so milijone svetlobnih let (ki so, ka- kopak, neskončno benevolen- tna, konformistična in strahope- tna) oddaljeni od Nietzschejeve- ga čistnega in nevarnega »Mor- da!«, ima človek nujno občutek, da prihaja iz nekega neznanega sveta, v katerem Busheve paro- le o osi zla in lastni dobroti na njegovo žalost niso vredne niti piškavega oreha, Obami pode- ljena Nobelova nagrada za mir pa je videti kot nevarna provo- kacija, ki bi lahko razjezila kake- ga wendersovskega angela, ki nad Berlinom živi v akustičnem peklu najprofanejšega človeške- ga vsakdana. (Se spominjate fil- ma Nebo nad Berlinom? Nedav- no sem si ga poskusil ponovno ogledati, a sem po dvajsetih mi- nutah v neke vrste ontološki pa- niki pred nevarnim »Morda!« od- stopil od te zamisli, kajti »kdo bi se še ukvarjal s takim nevarnim 'Morda!?'«) Vsakdana torej, v ka- terem so ljudje cioranovsko ran- ljivi, v katerem so ljudje v brez- glavi dirki za denarjem in komu- nikacijo kot domnevnima pogo- jema svobode: tiste kakopak ne- reflektirane svobode, ki so jo tako kantovsko intenzivno in katego- rično živeli kmečki sinovi v zgo- raj omenjenem Klugejevem Au- schwitzu, prav isti kmečki sino- vi, ki so bili po Adornovem mne- nju daleč najbolj okrutni v svo- ji »svobodi za«, nesvobodni od pogojev lastne eksistence in ne- skončno svobodni za zlo. Takšno zlo, za katero se nato trdi, da »ni od tega sveta«, ker presega ce- lo imaginacijske meje racionalne konstrukcije tega našega vsakda- njega sveta, ki misli, da je našel svojo sociologijo v anonimnosti internetnih portalov. Prav tako, kot lahko občudujemo »dobro- to« in pogum tiste angleške Ju- dinje, ki se je, po kantovsko od- ločujoč se za dobro, prostovolj- no javila za odhod v koncentra- cijsko taborišče, kjer je bila nato

tudi ubita - dobroto, ki jo lahko občudujemo, vendar je ne more- mo dojeti.

A dojeti je ne moremo, ker smo v zadnjih 5000 dollingerjevskih letih vsakodnevnega telesnega in psihičnega nasilja do drugih in do sebe preveč redko živeli v bližini nietzschejansko nevarne- ga »Morda!«, ker smo na tran- scendentnih borzah po pascalo- vsko preračunavali tveganja reli- gioznosti in ateizma ter čakajoč na končni gong uživali ontolo- ške sedative monoteističnih reli- gij (krščanstvo je, pravi Nietz- sche, platonizem za narod - po- sledica »Platonove izmišljotine o duhu in dobrem po sebi«), teorij o napredku v zavesti o svobodi in dogme o moči človeške racional- nosti. Zaradi tega je človeško zlo ostalo nerazjasnjeno, ne-vpraša- no, tisto najbolj vsakodnevno zlo v nas, ki samo za sebe največkrat meni, da je upravičeno in storje- no v korist dobrega - ter je za- to tudi mogoče, kot trdi Rudolf Burger, da okamenimo pred pa- radoksalno trditvijo, da so bili največji zločini v zgodovini stor-jeni v imenu (morda domnevne- ga, morda resničnega) dobrega. To je tisto človeško zlo, ki je, ker poganja iz svobodne odločitve, svoj lasten vzrok in svoja lastna posledica hkrati, tisto, za kar sre- di nevzdržnega hrupa wenderje- vskega šepetanja misli (ki rojijo nesmiselno in grozeče kot Hitch- cockovi ptiči) pravzaprav ni izgo- vora. To je tisto zlo, ki je skozi mi- lenije človeškega bivanja vztraja- lo onstran nevarnega »Morda«, v tistem malignem habitusu pre- pričanosti v lastno pravico, da se drugim počne, karkoli se nam zdi, habitusu torej, s katerim so zasebnost svojega subjektivnega in kolektivnega »Morda« žive- li omenjeni kmečki sinovi v Au- schwitzu in ki je, kot smo vide- li, v primerjavi z izkoriščanjem otrok in suženjstvom nezaželen napredek!

P.S.: Pozabimo za trenutek na Nietzscheja in nevarni »Morda!« Želim spomniti na zadnjo ilustra- cijo Jerneja Žumra v prejšnji šte- vilki Katedre. Prav ta je v največji meri navdahnila to mrtvodom- sko skico, pisano iz perspektive satanskega probabilizma, ki, ko- nec koncev, ve, da »Morda« ni- ma prav. Da je satanski »morda« tako tukaj kot tam. ■

Islamske banke – rešitev v času krize?

Glavni koncepti islamske banke skrivajo 1400-letno zgodovino, prva svetovna islamska banka pa se je odprla leta 1975. Islamske banke danes dosegajo 15-odstotno letno rast, čeprav so bile z razmahom naftne industrije v začetku svojega obratovanja v 70. letih priča grobem finančnemu stanju, saj so bile zaradi regularnosti zahodnih avtoritet sprejete kot sumljive.

SAMI AL-DAGHISTANI

Islamski način financiranja se je prvič razmahnil v ZDA v poznih 90. letih, Jones Islamic Index je bil ustanovljen leta 1999, Dow Jones Islamic Fund, ki investira v podjetja, ki sledijo sariatskemu pravu, pa leta 2000. Čeprav sektor resda ni cvetel do izpred petih let, ko sta nanj vplivala dvig cene nafte in utrditev ekonomije muslimanskih držav v Aziji, veljajo danes te banke za najbolj stabilne na svetu. Zakaj? Islamske banke so bile najmanj omadeževane s strani finančne krize. Izkusile so le nekaj težav, ko se je kriza spremenila v snežno kepo recesije v razvitih ekonomijah. Delež premoženja islamskih bank se je v bančni industriji dvignil s 3,4 % na 5,1 % v dobrem mesecu 2009, nakazila pa so skočila od 108 milijard na 238 milijard ameriških dolarjev. Tri dejstva so očitno pomagala k temu dvigu – močna baza islamskih bank junija 2007; velika privlačnost ekonomije za te banke in sistem nekaterih mehanizmov, ki se uspešno borijo proti človeško nastali krizi. Zadnje dejstvo je več kot očitno. Premoženja sto islamskih bank po svetu so se dvignila v letu 2008 za več kot 66 %, s 350 milijard na 580 milijard ameriških dolarjev. Glede na poročila in mednarodne medije, lahko zasledimo 30-odstotni vzpon globalnih islamskih bank v letu 2009.

Kar tem bankam vzdržuje njihov ugled, je zagotovo sicer konservativni pristop k poslovanju, a uravnotežen in urejen apetit za gospodarsko rast. Omenjeni faktorji, ki so do pred kratkim bili dojeti kot šibki na področju bančnega poslovanja, so zdaj obravnavani kot vrlina in oklep pred potencialno nevarnostjo svetovnega tržišča. Poleg tega so islamske banke razširile področje svojega delovanja zaradi za-

držka konvencionalnih bank glede vlaganja v privatni sektor. Bankirji islamskih bank trdijo, da bi v prihodnosti te rastle še hitreje, ko bi predrle do sedaj še neraziskana področja financiranja poljedelstva in povečanja svojega deleža na tem področju.

Islamsko bankirstvo zahteva, da so transakcije strukturirane na poseben način, saj pravila islamskih bank prepovedujejo kakršnekoli investicije ali poslovanja na način prejetja obresti in dolga (kar je po drugi strani elementarna praksa bank na Zahodu). Blue Ocean je eden izmed mnogih evropskih podjetij, ki pridobiva na ideji islamskega poslovanja, saj stremi k islamskemu pravu – sariji. Sarija prepoveduje vsakršno investiranje v določene industrije ali izdelke, vključno z alkoholom, tobakom, orožjem, svinjino, pornografijo in kockanjem. Koran prav tako prepoveduje posojila in poslovanja na bazi jemanja obrestne mere, tako so finančne transakcije določene glede na zaslužek v obliki najemnin ali dobička od posojil in ne

obresti. Sukuks so npr. islamske finančne varnostne obveze, podprte z lastništvom oprijemljivega premoženja, ki v zameno prinašajo dobiček.

Oktober 2008 je minister za trgovino Ahmed Baker iz Kuvajta opozarjal, da bo globalna kriza prisilila vse več držav v sodelovanje z islamskim bančništvom in vodenje njihovega gospodarstva. Tudi Robert Kimmet, predstavnik državne blagajne ZDA, pravi, da se vse več njihovih agentov uči pri poslovalcih v Jedi, Saudski Arabiji. Čeprav se največje islamske banke nahajajo v Arabskem zalivu (Dubaj, Katar, Bahrej, Kuvajt, Saudska Arabija), Malezija in London nista nikakršni izjemi po vzponu islamskega bančništva. London tako postaja dom 25 podjetij, ki ponujajo t. i. "islamska poslovanja". Prvo podjetje, Britanska islamska banka (Islamic Bank of Britain), je svoja vrata odprlo leta 2004 in številke podjetij rastejo. Tudi kuvajtski BLME raste, čeprav je svoja vrata odprl julija 2007, ravno v noči bančne krize. Lepota islamskih bank in razlog za njihovo uspešno substitucijo komercialnih bank je v tem, da obljublajo le to, kar si lastijo. "Islamske banke niso zaščitene, če se gospodarstvo znajde v rdečih številkah, razumljivo trpijo, a v trpljenje ne potegnejo stranke," pravi Majed Al Rafai, vodja bahrejske Unicorn Investment Bank. Sredstva ne smejo mirovati, temveč morajo rasti na način investira-

nja v izdelke in podjetja in ne na način navideznega lastništva delnic, posojil in obresti. V islamskem načinu financiranja je poslovanje vezano na aktivno ekonomijo, kakor sta premoženje ali usluga. V islamu je torej dobiček povsem dovoljen, obresti pa strogo prepovedane. Na Zahodu pa bankirji oblikujejo instrumente za investiranja z namenom, da zadovoljijo vladne regulatorje. V primeru islamskih bank finančni odvetniki sodelujejo z islamskimi učenjaki, ki preučujejo posamezne primere, preden izdajo fatvo – versko mnenje, ki bi potrdila določeno ravnanje v imenu sarije. Raje kot denarno posojilo kupcu ali zbiranje obresti islamska banka kupuje posesti in jih nato oddaja letemu za določeno ceno posojila. Stranka, ki mesečno plačuje delež banki, postane čez čas pravno-močni lastnik posestva. Plačila so strukturirana tako, da vključujejo stroške plačevanja in prej določeno profitno margino.

Kakor pravi Jane Kinninmont, zaposlena pri raziskovalni in svetovalni agenciji Economist Intelligence Unit, se je porast in razvoj islamskih bank začel pred gospodarsko krizo zaradi ekspanzije in inovativnih finančnih instrumentov, s katerimi obratujejo, predvsem pa zaradi zahtev po sodelovanju s strani strank, zaradi varnih in primernih investicij in načina poslovanja. Danes islamske banke ponujajo tudi kreditne kartice, katerih (u)poraba se odplačuje na koncu meseca.

Islamske institucije razumljivo niso imune na gospodarska vrenja in na propad ostalih bank, korupcije ali politike investiranja, kljub temu pa se držijo načela: "Več denarja, več enakosti", kar kaže na sistemsko-versko miselnost, ki stoji za temi finančnimi centri. Trenutni finančni kolaps je tako priložnost za spoznavanje etičnih razsežnosti islamskega ekonomskega področja, ki je očitno nepogrešljiv v naši dobi. Grda stran Wall Streeta je torej razkrita – zmeraj je bila prekrita s plastjo glamurja, ki pa je danes razgaljena. Dar Faisal, ki posluje z islamskimi financami že od leta 1970, pravi, da "smo bolj konservativni, a tudi bolj trezni v svojih nakazilih. To je bilo dojetje kot hendikep, zdaj pa je sprejeto kot najvišja modrost". ■

Verjetno nima smisla na dolgo in široko razlagati, o čem bo govora v pričujočem članku, saj ste naslov gotovo slišali kot del sodobne šale.

Vam dišijo pomije?

Pred dobrimi šestimi meseci je »razviti« svet pretresla novica o pojavu nove oblike gripe, ki so jo poimenovali »prašičja«. Po nekaj tisoč okuženih in nekaj mrtvih je Svetovna zdravstvena organizacija ugotovila, da ime »prašičja gripa« strokovno ne ustreza. Ker so prašiči tako super živali, da imajo svojo posebno obliko virusa, ki žal okuži zgolj prave prašiče. A sprememba imena ni zmanjšala prepoznavnosti nove gripe, saj dobre blagovne znamke ni mogoče uničiti. Tako se je večina prebivalcev podalpske dežele čudila, zakaj Vlada ne zapre takoj mej. Človek namreč ne more biti preveč oprezen, nenazadnje so v Mehiki številni bolniki umrli. Seveda so ob tem zapomnili, da so to bili ljudje, ki nimajo tekoče vode in živijo v barakah. Hkrati z naraščajočim številom primerov v Ameriki je svetovna organizacija sporočila, da ni razloga za paniko. No, teden dni kasneje pa je razglasila najvišjo stopnjo pripravljenosti. Mediji so seveda hitro našli tržno nišo in dodali, da te stopnje ni razglasila še nikoli prej. Verjetno so ob tej vesti pozabili omeniti, da svetovna organizacija deluje šele zadnjih 61 let, ko imamo antibiotike in ostala zdravila. In potem smo spremljali. Vsakega okuženega in umrlega. In šteli. Vsakega okuženega in umrlega. Manjkalo je samo še odštevalnik novih primerov v Ameriki, ob katerem bi se predsednik Obama fotografiral.

Pojavi novih okužb so ameriško celino dobesedno preplavili. Gotovo tudi tu ni pomembno, da ameriški zdravniki v nobeni fazi niso testirali bolnikov za nov virus. Preprosto so rekli, da ima bolnik novo gripo, ker ima gripi podobne znake. No, drugače bi morda morala svetovna organizacija znižati stopnjo pripravljenosti in mediji poročati, da imamo že drugič v zgodovini drugo najvišjo stopnjo. S poletjem je prišla gripa tudi k nam. Dobesedno. Prinesli so jo namreč maturanti iz Grčije. In spet smo šteli. Tokrat slovenske bolnike. Novinarji so celo telefonirali k maturantom domov in jih spraševali po počutju. No, morda bi moral nekdo novinarje vprašati po njihovem, počutju namreč. Po tehtni analizi so novinarji ugotovili, da se je sezona maturantskih izletov šele začela, zato so morali maturanti sedaj poleg alkohola za pitje s seboj nositi tudi alkohol za umivanje. Prepričan sem, da so bili vsi dovolj prištevniki, da so si vestno umivali roke. Seveda ni trajalo dolgo, da smo Slovenci in slovenski mediji dobili prvi primer gripe na domačih tleh, v polzelski šoli. Slovenska oblika nove gripe se je pokazala z novim znakom, saj se je zmanjšala razsodnost staršev, ki svojih zdravih otrok niso pripeljali v šolo. Sedaj imamo končno cepivo. Cepivo, ki je varno in ščiti pred gripo. Gripo, ki je za nekatere nevarna bolezen. A sedaj mediji ne zaupajo cepivu. Ko bi se končno odločili ... ■

V Pekarni (dvorana Gustaf) ob četrtnih med 24. 9. 2009 in 28. 1. 2010 ob 18. uri

V četrtek 19. 11. 2009 ob 18h
»Zelena država«
Predstavitve in pogovor
Mentor: Dejan Savič

V petek 20. 11. 2009 ob 18h
»Dan filozofije«
Predavanje in srečanje
gimnazijskih rock bandov

V četrtek 26. 11. 2009 ob 18h
Filozofski večer
Film in pogovor
»Pandora's Box«

V četrtek 3. 12. 2009 ob 18h
»Časovna banka«
Predavanje in pogovor
Mentor: dr. Slavko Gaber

V četrtek 10. 12. 2009 ob 18h
Filozofski večer
Film in okrogla miza
»Oglaševanje in otroci«
Več gostov

INFO: zofijini@yahoo.com ali na telefon 051 353 281
urnik in ostale informacije najdete na:
www.zofijini.net
www.pekarna.org

In nagrado dobi ...

Polemiziranja zakaj in kako, potem ko je toča že padla, po navadi nimajo konstruktivnega zaključka. Poleg tega, bodimo iskreni. Če jo je dobil Henry Kissinger, potem jo lahko dobi vsak. Ta, zdaj že ostareli gospod, ne zapušča več svoje države, in to ne zaradi svojih let. Pretekle nominacije so obsegale tudi zveneča imena, kot so Hitler, Mussolini in Stalin.

SIMON RAJBAR

S ranje ... » je najbrž bila prva misel Baracka Obame, v kolikor mu ob Nobelovi novici možgani še niso bili preveč zaspani. Če že ne prva, pa zagotovo ena izmed prvih v toku misli, ki so ga preplavile ob šesti uri zjutraj. In na njegovi listi bo najbrž med prvimi tudi ostala, ko bo poleg Nobelove nagrade za mir zaslišal še svoje ime. Barack ima namreč problem. Z desne mu rjovijo konservativci, ki bi nagrado najraje zahtevali še za Cheneyja in Busha, z leve ga liberalci sprašujejo, zakaj si jo je sploh zaslužil. Talibani so med tem dobili smisel za humor in se sedaj dobesedno norčujejo iz njega in nagrade, ves preostali svet pa si, tudi za sladkimi besedami politikov, misli »?!?!«. Ja, Barack ima pač nevhvalno službo, v kateri očitno ne more zadovoljiti nikogar, Norvežani pa mu pri tem niso ravno v pomoč. Sicer pa bi se marsikaj dalo sklepati o 'nobel' letu 2009. Med rekordnimi 205 nominiranci za mir je z vso konkurenco pometel prav Obama. Logičen sklep pravi, da je med vsemi temi ljudmi prav on naredil največ za mir na svetu. Svetovljani matere Zemlje so očitno resno obupani. Po drugi strani pa se lahko vsi skeptiki tolažijo s tem, da imajo nagrade tudi veliko politično težo ter da jih tudi v preteklosti niso dobili ljudje, ki bi si jih resnično zaslužili. Ne gre toliko za nagrado kot pa za priznanje načina dela, ki koristi vsej človečnosti in bi nam moral biti vsem za vzgled. Kako je na primer nikoli ni dobil Mahatma Gandhi, je izven dosega logičnega razumevanja. A kakorkoli obrnemo, iz kakršnih koli razlogov, nagrada je tukaj. Z njo pa raznorazne ceremonije, podelitev, slavnostna večerja ter seveda govor. In Obama bo nekaj moral povedati. Do sedaj se je izkazal za velikega govornika, zato se bo od njega na podelitvi pričakoval tudi velik govor.

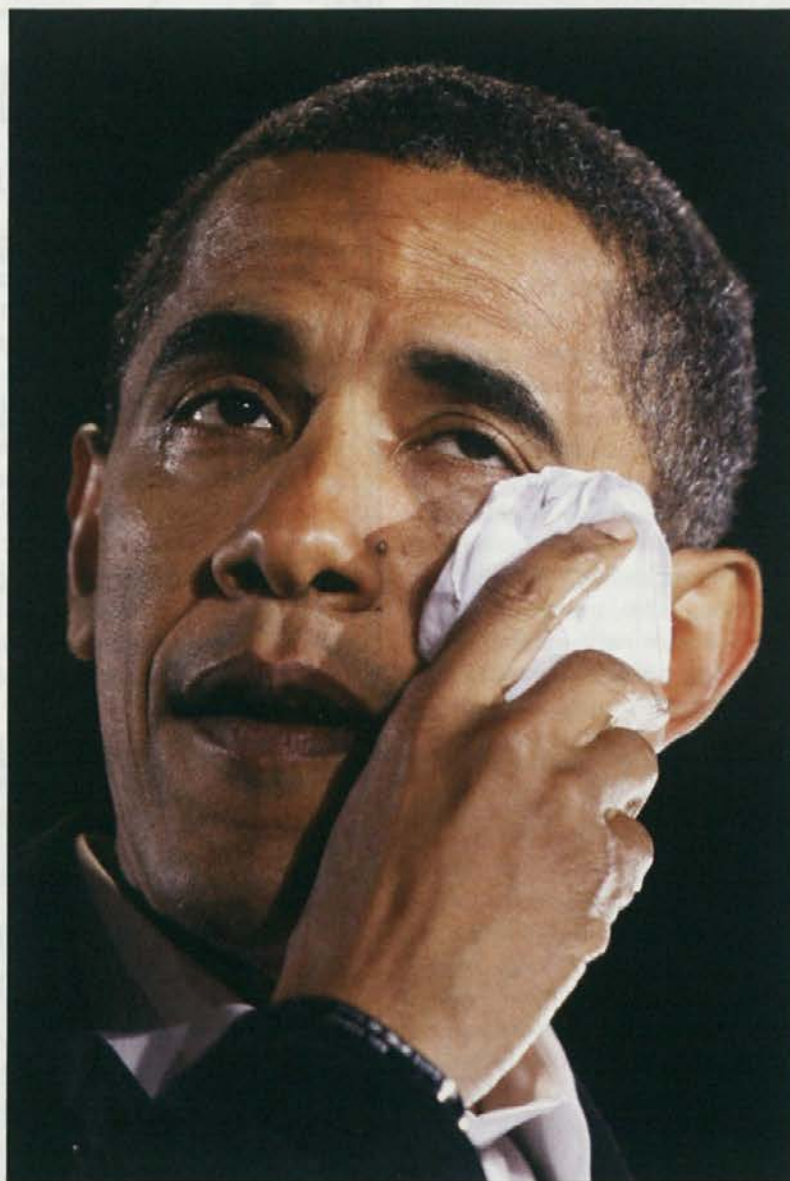
Težave s problemi

»Kako začeti? Kaj povedati?« se neumorno sprašuje letošnji rešitelj sanj. Kajti kaj drugega kot upanje v slednje vsaj zaenkrat še ni ponudil. »Danes živimo v mirnejšem

in varnejšem svetu ... Ah, to ne bo šlo. Novinarji me bodo primerjali z Georgom, pacifisti pa mi bodo pred nos postavili vojni v Iraku in Afganistanu pa še nemirni Pakistan. Poleg tega sem doma razglasil še izredno stanje,« si reče Obama in zmečka papir. »Danes živimo v pravičnejšem svetu ...« in hitro zmečka še ta papir. Spomni se namreč, da distribucija bogastva v zadnjem pol stoletja še nikoli ni bila ta-

ko neenakomerno porazdeljena po svetu in znotraj ZDA, ki je svetovni publiki sedaj ponudila še predstavo po imenu recesija. Poleg tega se že devet mesecev trudi zapreti Guantanamo, imigrantska zakonodaja ostaja enaka, dežela svobodnih pa redno vdira v človekove pravice, kadar je to »v interesu države«. Ob padanju vrednosti dolarja, rekordnem finančnem primanjkljaju ter nepremičninski in zdravstveni

krizi se to skoraj ne spodobi. Tudi za politika ne. »Dobro, pravičnost torej odpade. No, pa pogledjmo. Nagrado sem dobil za izjemno prizadevanje za krepitev mednarodne diplomacije in sodelovanja med narodi. Torej: mir in sožitje med narodi ... Ja, kje pa?! mi bodo rekli. Bližnji vzhod je v razsulu, Iran drugega zavarovanja kot atomske bombe ne vidi, Izraelu pa je tako ali tako ravno do Tokia. Bolje, da Afrike sploh ne omenjam,« in zmečka še ta papir. In to kljub dejstvu, da je to eden izmed glavnih razlogov, da je nagrado sploh dobil. Kot vsakega človeka v stiski ga zamika, da bi se večerji izognil. Spominja se Mati Tereze, ko je večerjo zavrnila z besedami, da bi ta denar bolje koristil revnim. Dober izgovor, a že zaseden. Poleg tega je to izjavila Mati Tereza. On pa je predsednik. Povrhu še ameriški. »Morda pa bi moral nagrado zavrniti, kot jo je Le Duc Tho. Tip je preprosto rekel, da mir v Vietnamu ni dosežen in gladko zavrnil nagrado ...«, se potoži svoji Michelle. Tho je najbolj kontroverzna nagrada v zgodovini Nobelovih nagrad dobil skupaj s Kissingerjem. Slednji je na podelitev poslal raje ambasadorja, v katerega so protestniki metali snežene kepe. Obama vsaj simbolično ne bi bil rad na njegovem mestu. Njegovo dilemo je še najbolje povzel nek Iračan, ko je dejal, da človek sprememb še ni spremenil ničesar. Kaj bo Obama torej povedal? Zdi se, da zlobni jeziki in politični oportunisti prav tekmujejo v tem, kdo ga bo bolje demantiral. Ekonomski čas ne bi mogel biti bolj neprimeren, nasledil je avanturistično politiko svojega predhodnika, iz katere se ne zna izvleči, pri ljudeh pa je vedno manj priljubljen, ker jim ne more prodati tega, kar jim je obljubljal v predvolilni kampanji. »Eureka! Morda pa je to odgovor! Namesto, da hvalim sebe in naš narod, bi lahko izpostavil vse, kar je narobe in nepravilno v tem svetu. Ljudje smo moralna bitja in do sedaj se je trkanje na dušo več kot obrestovalo.« Upanje se je vedno dobro prodajalo.

Spomni se namreč, da distribucija bogastva v zadnjem pol stoletja še nikoli ni bila tako neenakomerno porazdeljena po svetu in znotraj ZDA, ki je svetovni publiki sedaj ponudila še predstavo po imenu recesija.

Abasova kolaboratorska politika

Nikogar ni presenetilo, da so ZN ustanovili posebno komisijo za preiskovanje vojnih zločinov med izraelskim napadom na Gazo lansko zimo. Celo ko je komisija, ki ji predseduje Richard Goldstone, južno-afriški Jud in samooklicani sionist, ugotovila, da je Izrael zakrivil vojne zločine in morda tudi zločine proti človeštvu, to ni nikogar presenetilo, še najmanj presenetljivo pa je bilo, da so ZDA ščitile Izrael in prisegle, da bodo na vsak način poskusile preprečiti poročilo, da bi doseglo Varnostni svet ZN.

LIOR VOLINEJC, TEL AVIV

(PREVOD: ŠPELA GAŠPARIČ)

Toda vsi so osuplo zastrigli z ušesi, ko je palestinski odposlanec v Svetu ZN za človekove pravice prosil, da bi za nedoločen čas preložili glasovanje o poročilu in s tem tako rekoč izničil poročilo in njegove posledice za izraelske vojne zločince. Zakaj želi palestinski predsednik Abas preprečiti kaznovanje tistih, ki so odgovorni za poboje njegovega ljudstva? Uradni odgovor se je glasil, da potrebujejo več časa za diskusijo o poročilu, toda večina arabske javnosti je za to nenadno spremembo mnenja takoj okrivila pritisk s strani Izraela in ZDA. Abasa so mediji že pred leti, ko je zavrnil izvoljeno palestinsko vladno, označili za 'kolaboratorja', ki pomaga izraelski okupaciji in deluje v imenu ameriških interesov. Abasu je 9. januarja letos potekel mandat palestinskega predsednika in vse od takrat se zanaša na specialne enote, izurjene v Ameriki in Jordaniji, da varujejo njegov položaj, namesto da bi stavil na demokratične postopke. Medtem ko se je ameriška zunanja ministrica Hillary Clinton zahvalila Abasu za njegovo odločitev, da je razvrednotil poročilo, saj je s tem 'mnogo prispeval k napredku mirovnih pogajanj', je bila palestinska javnost zgrožena nad njegovo odločitvijo, nekateri pa so Abasa celo obsodili, da je 'ponovno umoril žrtve napada'.

Vnovični šok za Palestince pa je predstavljalo odkritje, da so Izraelci pritiskali na Abasa, naj preloži glasovanje o poročilu ZN, z grožnjami, da bodo preklicali obljubljene radijske frekvence, ki so jih namenili ustanovitvi drugega palestinskega mobilnega operaterja Vatanija. Izrael kot okupatorska sila na Zahodnem bregu ne nadzoruje le ljudi, temveč tudi njihov zrak in zaradi Abasove kolaboratorske politike, palestinske nacionalne oblasti, ne morejo določiti niti radijskih frekvenc

na ozemljih, ki jih nadzirajo. Operater Vatanija naj bi začel delovati že v aprilu, toda ker Izrael ni dal zelene luči, dobička ni izgubilo le podjetje, temveč tudi dva Abasova sinova, Jaser in Tarek, ki sta posredna lastnika velikega števila delnic tega 354 milijonov dolarjev vrednega podjetja. Po Abasovi odločitvi, da bo preprečil pravično sojenje izraelskim uradnikom, je Izrael odobril 3800 KHz frekvenc za novega palestinskega operaterja. Palestinske oblasti so tako dobile 2,68 KHz za vsakega Palestinca, ki je umrl med januarским pokolom.

Toda to še ni konec Abasove zgodbe: palestinska tiskovna agencija je poročala, da obstajajo še globlji ra-

zlogi, zakaj je Abas podlegel izraelskim pritiskom. V poročilu, ki ga Izrael ni zanikal, ameriški vir navaja, da naj bi bil Abas postavljen pred težko izbiro: če bi Abas poskušal zahtevati mednarodno preiskavo o izraelskih vojnih zločinih, bi Izrael objavil posnetke, na katerih se Abas v času napada na Gazo sestaja z izraelskim ministrom za obrambo Ehudom Barakom. Na video posnetkih naj bi Abas poskušal prepričati Baraka, naj nadaljujejo z napadi na Gazo, Abasov pomočnik Abdul al-Tajib pa prosi izraelsko vojsko, naj zavzame dve največji begunski taborišči v Gazi. Ko so al-Tajibu povedali, da bi takšna operacija zahtevala življenja tisočih civilistov, naj bi ta le odvrnil: »Oni so izvolili Hamas, zato so si sami izbrali takšno usodo.«

Čeprav se posnetki sprva zdijo presenetljivi, se skladajo z Abasovo eksplicitno željo, da bi ponovno prevzel nadzor v Gazi, pa četudi bi se to zgodilo z meči tuje vojske. Med napadom na Gazo se je predsednik Generalne skupščine ZN, oče Miguel d'Escoto, intenzivno trudil zbrati predstavnike v skupščini in pozvati k prekinitvi napadov. To mu ni uspe-

lo in v govoru ob zaključku svojega mandata je za to okrivil »tiste, ki bi si morali tega najbolj želeli«, saj med napadi »niso bili pripravljeni sodelovati«. Morda je imel v mislih egipčansko vladno, ki ima s prebivalci Gaze zelo zapleteno razmerje, morda pa se je to nanašalo na Palestinske oblasti – v tem primeru je zelo jasno, kaj je d'Escoto želel povedati v nadaljevanju svojega govora, ko je iste ljudi obtožil »sokrivde v agresiji proti pravicam plemenitih Palestinec, ki že toliko časa trpijo«.

Prihodnost Palestine ostaja nejasna. Izraelska okupacija in kolonizacija se nadaljujeta, v oziru na evropsko in ameriško zatiskanje oči glede vojnih zločinov, na notranjo razdeljenost Palestinec in na korupcijo med njihovimi voditelji, pa tudi prihodnost ne zgleda preveč rožnata. Svoje upanje so položili v zunanje pritiske na Izrael, zaradi katerih bi Izrael spremenil svojo politiko: še zmeraj upajo, da bo Goldstonovo poročilo izraelske vojne zločince pripeljalo pred mednarodno sodišče. Toda do takrat bodo palestinska ozemlja ostala tempirana bomba, ki čaka, da eksplodira.

Družbeni nauk Cerkve

V zadnji okrožnici Caritas in veritate oziroma Ljubezen v resnici¹ papež Benedikt XVI. kot vrhovni poglavar rimskokatoliške Cerkve podaja družbeni nauk Cerkve, torej katoliški pogled na družbo, družbene probleme, predvsem pa katoliško predstavo o zaželenem družbeno-političnem stanju v svetu. Simbolen je bil tudi datum izida, 7.7.2009 – dan pred vrhom G8 v Italiji, ki priča o težnji Cerkve po večjem družbenem vplivu.

GREGOR KUCHAR

O d izida okrožnice je minilo že kar nekaj časa, toda glede na to, da večina katolikov Cerkev in papeža priznava za moralno avtoriteto, mnogi pa tudi za politično avtoriteto, in glede na to, da živimo v državi, kjer katoličani predstavljajo daleč največjo religijsko skupnost, za pripadnike katere se je leta 2002 izreklo kar 57,8 % prebivalcev Slovenije, mogoče ne bo odveč, če si pogledamo nekatere poudarke papeževine okrožnice.

Zasledimo lahko določene misli, ki so s strani laične javnosti sprejete z dvomom in večjim ali manjšim nedobrovanjem. Gre sicer za stališča, ki v doktrini rimskokatoliške Cerkve niso novost, prav tako pa niso nove nekatere kritike s strani liberalne javnosti. Pojavljajo se pomisleki o težnji, prisotni znotraj katolištva, ki na današnji 'pluralizem resnic' in moralnih praks 'vsiljuje' svojo resnico kot edini veljavni kriterij moralnega presojanja in presojanja stvarnosti nasploh. Tako papež na strani 12 jasno izpostavi vlogo Cerkve kot presojevalke resnice v svetu. Na strani 7 govori o koristnosti in nujnosti krščanstva za vzpostavitev pravične družbe in celostnega človeškega razvoja. Sugerira, da za to niso dovolj zgolj krščanske vrednote in dobri nameni, ampak le resnična vera, saj v nasprotnem primeru naše delovanje zaide v zasebne interese (str. 8). Na strani 14 pa pravi, da je »brez vizije večnega življenja človeški napredek na tem svetu brez sape«, ljudje smo osredotočeni zgolj na naše imetje, nismo pa sposobni nesebičnosti in ljubezni do drugega. Na 33. strani ateizem in brezboštvo izenači z nemoralnostjo in nezmožnostjo celotnega duhovnega razvoja. Občutek odgovornosti v človeški vesti pa se zmanjša, če na naravo in človeka gledamo kot na plod naključja ali evolucijskega determinizma (str. 57). Največja ovira razvoja sta brezbožna neopredeljenost in zaprtost do Boga, ki pozabljata na človeške vrednote (str. 87).

V tem kontekstu burna reakcija katoliške javnosti na Slovenskem ob imenovanju Aleša Guliča za direktorja Urada za verske skupnosti ni nobeno presenečanje. Ateisti očitno niso sposobni pravične delitve državnih sredstev med verske skupnosti, saj vendar njihove v zmoti in grehu živeče duše ne premorejo kriterija resnice.

V okrožnici po pričakovanju ne manjka ostrega obsojanja evtanazije in splava, pa tudi uravnavanja rojstev, umetnih oploditev, raziskovanja na zarodkih in državnih politik, ki le-teh ne prepovedujejo. Bolj kot samo obsojanje zbujajo pozornost zavražajoča argumentacija z navajanjem možnosti zlorabe in namigovanjem na zle namene akterjev, ki omenjene pojave zagovarjajo, in pa vnaprejšnja obsodba takih družb kot nemoralnih, kot družb, ki zavračajo življenje ter sploh vsako družbeno sprejemanje (str. 31) ali celo kot kultur smrti (str. 84). Papež vzbuja vtis, da

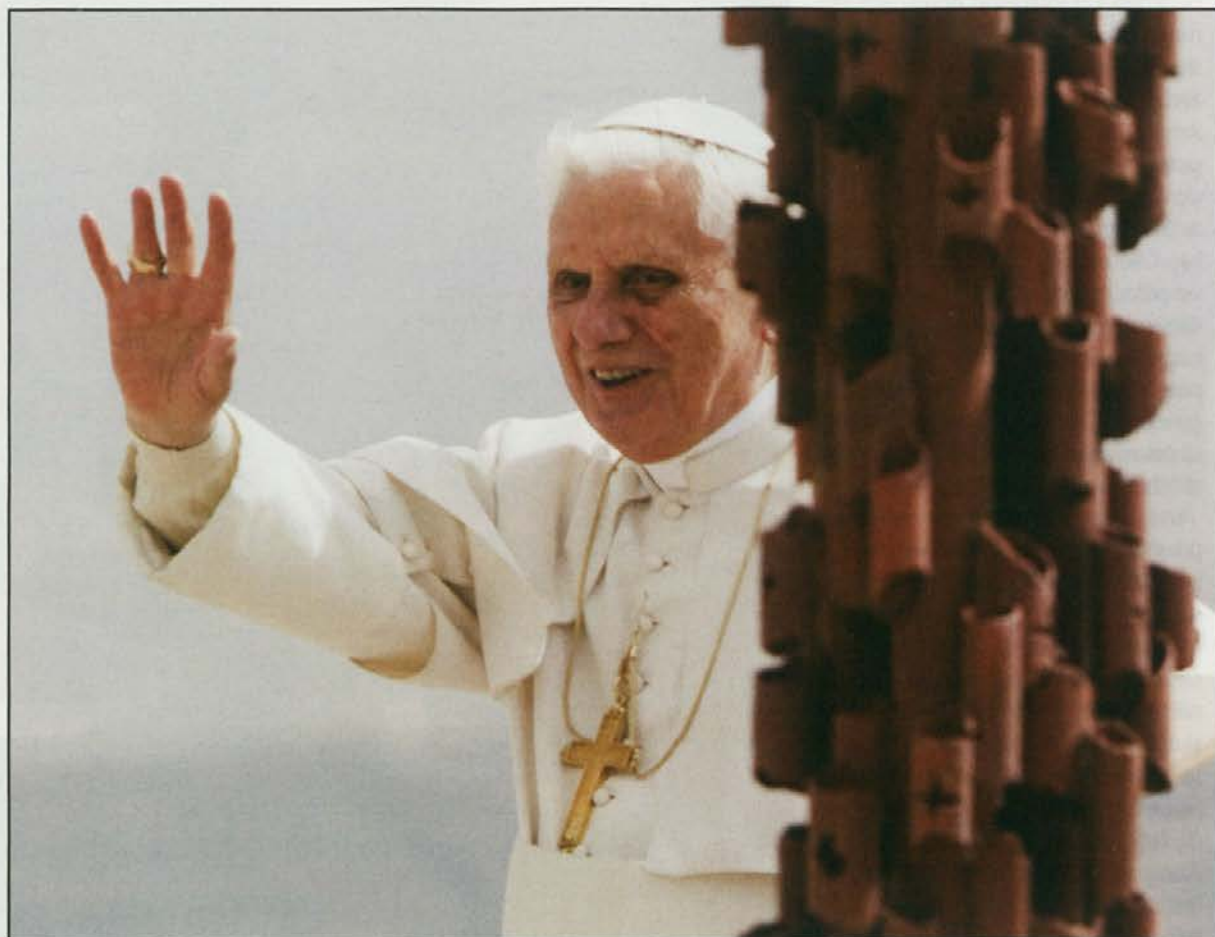
z zastraševanjem in demoniziranjem prikriva pomanjkljivo argumentacijo – ki z vztrajanjem na dogmatičnem pojmovanju humanosti in človeškega dostojanstva pogosto preide v samo nasprotje humanosti in dostojanstva – in onemogoča razumno razpravo o omenjenih moralnih dilemah.

Papeževih stališč, ki so pogoste tarče kritik, je še kar nekaj. Obregnili bi se lahko v izključevanje in zavračanje alternativnih oblik družine (str. 53), v evropo-centrično oziroma kar katoliško-centrično predstavo sveta s pojmovanjem svoje kulture kot večvredne in najnaprednejše (str. 28–29 in 65–66) ali v njegovo razlago člove-

ške duševnosti, ki je brez Boga nemirna in bolna (str. 85).

Med pogosto slišanimi stališči Cerkve pa izstopajo nekatere papeževine misli o svetovnem ekonomskem sistemu in socialnem vprašanju. Benedikt XVI. dokaj ostro kritizira obstoječi tržno-kapitalistični sistem in potrošniško družbo. Na 23. strani napada diktaturo dobička, na 24. strani govori o množenju neenakosti, kljub splošnemu povečanju svetovnega gospodarstva, na strani 27 obsoja izkoriščanje poceni delovne sile in naravnih bogastev v nerazvitih državah s strani bogatih, rahljanje družbene varnosti z namenom večje konkurenčnosti, izginjanje socialne drža-

Ateisti očitno niso sposobni pravične delitve državnih sredstev med verske skupnosti, saj vendar njihove v zmoti in grehu živeče duše ne premorejo kriterija resnice.

ve in zmanjšano moč sindikatov pri zastopanju delavskih interesov. Opozarja na oviranje bogatih držav pri razvoju revnih, na nove oblike kolonializma (str. 37), opozarja na omejenost trga in tržne logike, znotraj katere bi morali omogočati gospodarstvo, katerega namen ne bi bil samo dobiček, ampak tudi zastonjskost in solidarnost (str. 41–44). Govori o novem gospodarskem redu, ki mora biti socialno odgovoren in po meri človeka (str. 48), opozarja na sumljivo vlogo humanitarnih organizacij (str. 57 in 68) in na protekcionizem Zahoda na kmetijskem trgu (str. 69). Spodbuja večanje moči sindikatov, njihovo povezovanje in razširitev njihovih nalog (str. 74), poziva k etičnemu bančništvu in finančnemu sistemu (str. 75) ter k nadomeščanju standardnega potrošništva z zadrugami (str. 76). Opozarja, da za navidezno nevtralnostjo medijev pogosto stojijo ekonomski interesi po obvladovanju trga (str. 82).

Pričakovano papež ne predlaga kakih radikalnih sprememb družbeno-ekonomskega sistema, govori bolj o popravkih, ki bi gospodarski sistem naredili bolj znosen, za to pa predvideva predvsem vračanje morale in moralnega delovanja v gospodarstvo – torej, nekoliko je treba popraviti sistem, predvsem pa se moramo spremeniti ljudje sami. Kljub temu – in ob zavedanju, da je delitev stališč na leve in desne poenostavljanje – se nam pogosto ob prebiranju papeževih pogledov na ekonomijo zazdi, da beremo misli kaknega levo-sredinskega politika in ne misli vrhovnega poglavarja rimskokatoliške Cerkve, ki se jo zaradi upravičevanja neenakosti in trpljenja, zaradi konservativnih stališč, predvsem pa zaradi njene zgodovinske vloge tradicionalno uvršča na desno stran političnega prostora. Drugo vprašanje pa je, ali gre za spremembo v stališčih Cerkve na socialno-ekonomskem področju nekoliko bolj v levo – baje po novem Cerkve Marxu priznava pozitivno vlogo kot kritiku odtujenosti in socialne izključenosti dela človeštva v kapitalizmu – ali pa gre le za retoriko Cerkve, ki je ob današnjem socialnem položaju v svetu in ob jezi, razočaranju ljudi ter občutku ogoljufanosti prisiljena ubrati drugačen pristop pri nagovarjanju vernikov.

¹ Benedictus. (2009). *Ljubezen v resnici - Caritas in veritate: okrožnica*. Ljubljana: Družina.

Jasno je, da sama gripa ni tako velik problem, kot je postalo njeno reševanje. Težava, ki jo rešujejo tako, kot da je ne bi želeli rešiti.

Strah je votel, okrog ga pa nič ni

Obama je pred dnevi razglasil izredno stanje. Pandemija. Spet. Najprej je bila na programu pljučna bolezen sars, nato ptičja gripa, sedaj je zamenjala živalskega gostitelja in po preplahu iz leta 2005 sledi preplah, ki bo trajal tako dolgo, dokler ne izgine z naslovnice. Dokler farmacevtska industrija ne bo prodala dovolj zdravil. Šele takrat bo svet čudežno odrešen strašne bolezni. Ali pa dokler je ne izpodrine nova, še bolj smrtonosna oblika virusa. Bomo tudi tokrat le za las preživel? Je naša država dovolj zaščitena, je naročila dovolj cepiva, s katerim se ne želi nihče cepiti, razen Miklavčiča, gospodarskega ministra, ki poziva državljane, naj za narodov blagor storijo enako. Čim prej, tem bolje. Namreč, porabiti moramo naročene pošiljke cepiva, katerega stranski učinki so sicer neraziskani, ampak koga briga, preventiva je preventiva. Sploh pa nujna, če država za 226.000 odmerkov cepiva sprosti 2.453.185 evrov. A kljub »nevarnosti«, ki smo ji izpostavljeni v teh nenavadno paranoidnih časih, imam občutek, da med ljudmi nekako prevladuje stanje duha, odklonilno nastrojeno zoper t. i. preventivno cepljenje, sploh če je vbizgano nezadostno testirano in lahko ima nepredvidene stranske učinke. Ker sem zdrava in se ne bojim na debelo odtisnjenih naslovov dramatične narave, ki se periodično ponavljajo, ne najdem nobenega logičnega razloga, da bi svoje telo prostovoljno izpostavila nevarnosti cepiva. V ZDA, točneje v Massachusettsu, pa je že odredeno prisilno cepljenje za vse (tudi morebitno) okužene osebe, ki se zoperstavljajo vbizgu tega dvomljivega cepiva. Za vsak dan nekooperativnega vedenja (odklonitev zaslišanja, karantene, cepljenja) je predvidena globa 1.000 dolarjev. Odredbe, ki se lahko prav tako pandemično razširijo po vsej celini in še kje. In to je tudi vse, česar se je za bati ob vsem tem. Drugače kot prisilnih ne moremo imenovati niti testiranj na več kot 2000 majhnih otrocih, ki so v teku po vsej Evropi. Kot priznavajo na Univerzitetni kliniki Rostock, ki je izvajalka enega izmed teh eksperimentov, večina otroke na cepljenje pripeljejo starši iz revnejših gospodinjstev. Ti pa v svojem otroku očitno vidijo dobrodošel vir dohodka, saj je vsak termin vbizga cepiva z negotovimi posledicami nagrajen s petde-

setimi evri, kar na glavo znese 250 evrov. Otroci, star tri, štiri ali pet let, sploh ne dojamajo, kaj se z njim dogaja, ne da bi se imel možnost upreti. Grozljivo. Kateri starši zmorejo kaj takega storiti, in to še prostovoljno. Tukaj bi moralo vstopiti tožilstvo, saj je nad otrokom nedvomno storjeno kaznivo dejanje hude telesne poškodbe z odobritvijo staršev. A če bo to zares storilo, je drugo vprašanje. Jasno je, da sama gripa ni tako velik problem, kot je postalo njeno reševanje. Težava, ki jo rešujejo tako, kot da je ne bi želeli rešiti. In če sedaj usmerimo pogled na panogo farmacevtske industrije, ki proizvaja cepiva. Pred nedavnim je bila ta že skoraj odpisana. Koncerni so dolga leta cepiva kar podarjali zaradi omejenih razvojnih možnosti in zanemarljive marže. Sedaj pa, z malce pomoči »od zgoraj«, doživljajo svoj povratek. Roy Anderson, svetovalec britanske vlade v primeru epidemij, ki je že v času norih krav šepetal v Blairovo uho, se je znašel v konfliktu interesov, ki je po njegovem in tudi mnenju politične elite precej zanemarljiv. Kot svetovalec vlade hkrati sedi v nadzornem odboru masovnega proizvajalca cepiva Glaxo-SmithKline, kar zaudarja po korupciji. Primer, ki spominja na leto 2005, ko je Bush za preventivo in vsak slučaj porabil 1,7 milijona dolarjev, ko pandemija še niti ni bila na horizontu. Največ zelencev, približno 14 % sredstev, je steklo na račun Gilead Sciences, podjetja, ki proizvaja zdravilo Tamiflu. Samo po sebi nič nenavadnega. Če pa upoštevamo, da je bila pri takratnem »izboru« cepiva konkurenca nevidna in da je bil od leta 1997 do 2001 predsednik odbora Gilead Sciences nihče drug kot Donald Rumsfeld, je situacija očitna. Rezultat pa, da je prva petletka uspela. GlaxoSmithKline, Roche, Baxter, Novartis in Sanofi-Aventis pa bodo zaslužkarji leta. GSK je potrdil, da je prodal 150 milijonov cepiv državam, kot so Velika Britanija, ZDA, Francija in Belgija, ter da bo še dodatno povečal obseg svoje proizvodnje. Da o švicarskem Rocheju ne govorimo. Naročila vlad in drugih podjetij kar dežujejo. Zalog cepiva je bilo najbrž dovolj že pred izbruhom bolezni, kampanja promoviranja cepljenja pa je šele na startu. In če ne bo zmagal razum proti histeriji, bo proglašenje do rehabilitacije še dolgo in naporna.

Meja nove prihodnosti

Pustolovski duh me je vodil do novega raziskovanja v sklopu snemanja dokumentarnega filma. Tako sem imela možnost podrobneje spoznavati države Balkana, države nekdanje skupne države, ki si prizadevajo za vstop v EU. Vsakodnevni, navadni ljudje s preprostim življenjem, kakor sta moje in tvoje, so odprli svoja vrata, svoj pogled na svet, na meje ter na dojemaje EU.

ALMIRA ČATOVIĆ

Raziskovalno-pustolovski duh me je vodil do novega raziskovanja v sklopu snemanja dokumentarnega filma. Potovanje se je pričelo v Sloveniji, nadaljevalo v BiH, Srbiji, Makedoniji in Grčiji ter skozi Bolgarijo ponovno v Slovenijo. Tako sem imela možnost podrobneje spoznavati države Balkana, države nekdanje skupne države, ki si prizadevajo za vstop v EU.

Vsakodnevni, navadni ljudje s preprostim življenjem, kakor sta moje in tvoje, so odprli svoja vrata, svoj pogled na svet, na meje ter na dojemaje EU.

Že na samem potovanju je bilo jasno, da članstvo v EU odpira številna vrata. Da potni list nekaterim neprepoznavne države, z nadaljnjim preverjanjem in ugotovitvijo, da Slovenija je članica EU, odpira številne meje. Nekaj superiornega, posebnega je bilo zaznati v tem. In hkrati nehumano je bilo videti, kaj ljudje doživljajo na mejah, če imajo možnost in željo potovati, a imajo v rokah 'napačen' kos papirja z 'napačnim' imenom 'neprivlačne' države.

Birokracija s številnimi pravili, garantsko pismo, prošnja za vizo in kljub vsem papirjem in dovoljenjem je dovoljen pogled nekoga iz vrst uradnikov, da te zavrne, ker mu tvoj obraz ne ustreza. Igranje vsemogočnosti, igrati Boga je še vedno atraktivna igra.

Eden od prvih ljudi, ki je povedal svojo zgodbo, je bil moški, star približno 45 let, ki je iz Ljubljane potoval v Sarajevo. V njegovih očeh je bilo videti razočaranje in z žalostjo pomešan obup. Njegova zgodba je bila povezana z bitko za preživetje. Zaradi slabe ekonomske situacije se je kljub visoki stopnji izobrazbe odločil delati vse, samo da bi lahko preživel družino. Bitka za delovne papirje, vizo in plačevanje vseh možnih dovoljenj ga je stala toliko, kot bi ga stali stroški bivanja mesca dni v Sarajevu, kar je za štiričlansko družino velik strošek. Pa vendarle je tvegala in se podal v neko gradbeno podjetje, kjer bi bil navaden delavec. »V eni sobi spi po 20

ljudi, pogoji so nečloveški, dela se na izkoriščanju ljudi, ki nimajo drugega izbora, kot delati tako delo, če hočejo sploh preživeti in to delajo za drobiž. Ne samo, da se izkorišča, ampak si enostavno manj kot suženj. In kljub vsem izdatkom, ki sem jih imel s plačevanjem takšnih in drugačnih dovoljenj, so me na koncu odslovili, češ da sem prestar.« Z roko se je dotaknil očal, jih popravil in zadržal solze obupa. Izpostavil je nepravilnosti, ki se dogajajo povezane z delovnimi dovoljenji, in kako šarlatani izkoriščajo bedo ljudi. »Če bi bila BiH v EU, verjetno do takšnih situacij niti ne bi moglo priti, po drugi strani pa bil vseeno manj kot človek.« S tem stavkom se je zaključil pogovor o prihodnosti ter nadaljeval začetek o preteklosti, o tem, kako je v Jugoslaviji vse bilo boljše. Pri tem je uporabljal besede, ki so odkrivate idealizirano podobo preteklosti.

Ne glede na državo, je bil odgovor številka ena med mladimi svoboda gibanja in s tega vidika prizadevanje za sprejetje v članstvo EU. Večina ljudi si želi raziskati svet in potovati ter s tem marsikaj doživeti, videti in spoznati. S tem, ko je nekaterim državam dovoljen prost pretok ljudi, drugim pa to onemogočeno, se je izoblikoval nek vrednosti sistem, ki daje občutek drugorazrednosti in vtis, da nisi zaupanja vredna oseba iz 'dobre' države. Vsaj tako so se videli mladi iz držav, kjer ni tako enostavno potovati.

Tisti pa, ki so imeli možnost potovati

in videti razliko v načinu življenja, so razlagali, kako se je s tem videnje njihove države spremenilo. »Pomembno je potovati,« je rekel fant iz Srbije, »a šele, ko sem videl, kako živijo ljudje v Angliji, sem hotel nikoli ne vedeti to, kar vem sedaj.«

Drug zanimiv vidik je bilo poimenovanje, namreč EU se je velikokrat enačilo z nazivom Evropa. »Radi bi, da nas Evropa sprejme,« je bilo pogostokrat izrečeno. Ta težnja po sprejetosti se je kazala tako pri starejših kot mlajših generacijah.

Generalno gledano, je bilo videti enako težnjo in enak odziv na pri-

»Pomembno je potovati,« je rekel fant iz Srbije, »a šele, ko sem videl, kako živijo ljudje v Angliji, sem hotel nikoli ne vedeti to, kar vem sedaj. Včasih je slabše vedeti, v kakšni bedi tvoj narod živi.«

Skopje – petkova molitev, ki se je udeležijo samo moški

hodnost pod okriljem EU. Ljudje so imeli pričakovanja blagostanja, pretakanja meda in mleka in denarni dobrobit. Vsi so gledali na EU kot na odrešnico, ki jih bo rešila bede in revščine ter jim v zameno dala dobre službe, boljšo prihodnost in več denarja. Imeli so upanje v boljši jutri. Od številnih, z upanjem podkovanih odzivov bi izpostavila dva drugačna vidika, eden me je nasmejal, drugi pa presenetil.

Slikar iz Novega Sada, star približno 70 let, še vedno vitalnega duha, je šaljivo izpostavil svoj vidik, da ima Slovenija zaradi EU dvakrat večje davke. Rekel je: »Sedaj imamo v Srbiji približno 20-odstotni davek, ki bi se s sprejetjem v EU sigurno povečal na 30 odstotkov. A v času turškega imperija so ti jemali desetino, kar bi danes bil 10-odstotni davek. Pa dajte nam raje Turke nazaj!«

In drug zanimiv vidik sem slišala v Makedoniji, kjer je eden od zelo priznanih novinarjev na makedonski nacionalni televiziji izjavil: »To, kar bi rada bila EU danes, je bila Jugoslavija nekoč. Vsa ta enakopravnost med narodi, svoboda gibanja in multietičnost so bili slogani, ki so v takratni državi živeli. Pa vendarle se je vse zaključilo z vojno. A bo v EU drugače?«

Da iluzija preteklosti močno vpliva na življenje sedaj, sem spoznala v Subotici, kjer je nekdanji gimnastik za reprezentanco Kanade pustil zahodni način življenja ter se z nostalgijo vrnil v državo, ki ni več obstajala. Tako je ustanovil mini Jugoslavijo. Na njegovem dvorišču so bile slike iz časa kraljevine SHS do Titovega pogreba, luknja s smetmi, ki bi naj predstavljala jadransko morje in majhen hribček z imenom Triglav. Kljub negativni naravnosti na zahodni način življenja je zagovarjal samostojno podjetništvo in mi pri tem prodal knjigo, ki je niti nisem hotela imeti.

Kljub temu da je tema pogovora vodila v prihodnost, v odpiranje novih poti, so se mnjenja oblikovala na osnovi preteklih doživetij iz drugega režima pod drugo državo. Ne glede na to, da govorimo o dveh različnih sistemih in dveh različnih namelih ustanovitve, je prihajalo do konstantne primerjave med EU in Jugoslavijo.

Pri tem se je nekako pozabljalo, da je EU umetna tvorba, ki je nastala zaradi lažjega pretoka kapitala, kar je osnovni namen njenega obstoja. Na svoji poti, zraven določenih eko-

Skopje - utrinek iz ulice

Beograd - nočno življenje

nomskih pogojev, je prišlo do umetne identifikacije, kar je nastalo kot odgovor na umiritev nacionalizma. Pa vendar, vsaka akcija ima reakcijo. In en delček te reakcije je bledenje kulturne raznolikosti, kar dela državo posebno.

Prav tako je potrebno izpostaviti slogane, ki se prenašajo iz časa v čas ter pri tem ostajajo nespremenjeni, medtem ko se tvorijo nove skupnosti, nove združbe in nove države. Meje se spreminjajo, a vendarle svet ostaja enako velik.

Sarajevo - starka na ulici barščašije

Lov za Sedihom ga je utrudil

Jurij Sedih je bil star 31 let, ko je pred 23 leti postavil svetovni rekord, kariero pa je končal pri 36. Kozmus je septembra dopolnil 30 let, torej bi teoretično imel dovolj časa, da bi se pripravil na to znamko. Prihodnje leto bo v Barceloni evropsko prvenstvo.

MILAN LAZAREVIČ

Slovo seveda ni lahka odločitev in potrebujem premor, zato sem se odločil, da svojo športno pot prekinem. Dovolil si bom vzeti čas za premislek in posvet z mojo ekipo, če je moje slovo nepreklicno, in se pred začetkom nove sezone odločil dokončno. Trenutno pa sem odločen, da odhajam. Moji razlogi so osebni in do tega so me pripeljali nekateri preobrti v osebnem življenju, »je najprej sporočil Primož Kozmus. In če je v uvodnem zapisu pustil odprto možnost vrnitve, je dva tedna kasneje jasno sporočil, da je njegove športne zgodbe konec. Zanimivo je bilo prebrati njegov blog ob slovesu. Med drugim je dejal: »V zadnjih desetih dneh se mi je v kratkem zavrtel življenjski cikel. Proslavili smo rojstvo dveh otrok prijateljev. V krogu prijateljev in družine sem proslavil svojih trideset let. Mati in stric se borita za življenje. Poslovili smo se od svakove babice. Čas teče. Vsak piše svojo življenjsko zgodbo. Povsem drugačno, le začetek in konec sta znana. Srečo imamo, da lahko izberemo scenarij, ki nam ugaja. Potrebno je le malo poguma in samokritike, da prilagodimo želje svojim danostim in okolju. Preseneti nas lahko le narava, ki pa ima to pravico. Prepustimo se ji in uživamo njene ideje, ki jih nam sporoča. Šele to je življenje, ki ga želimo. A mnogi se ga bojijo. To je ljubezen. Brezpogojna.« Vmes opisuje svoje odraščanje na kmetiji, odločitev za ta šport in nadaljuje: »Končal sem srednjo šolo in treba se je bilo odločiti. Študij v Ljubljani ali met kladiva. Odločitev je vsem znana. Stopil sem na profesionalno športno pot. Začel sem trenirati dvakrat dnevno. Disciplin, ki jo zahteva šport, je bil moj adut. Bil sem sposoben držati enoličen ritem, ki prinaša rezultat. Preboj med elito mi je uspel leta 2000,

svetovnega rekorda, a nimam moči za to dejanje. Stagniranje, čeprav na svetovnem vrhu, me utruja. Prišel sem do svojega vrhunca. Čas je za slovo. Olimpijski in svetovni prvak je dovolj, več ne zmorem. Rad vas imam! Zbogom!«

Sedihov vpliv

Torej se Kozmus ne čuti dovolj sposobnega odkrito napasti svetovni rekord. Ta znaša 86 metrov in 74 centimetrov. Leta 1986 ga je postavil Rus Jurij Sedih. Še dva sta kladivo vrgla čez znamko 86 metrov, Sergej Litvinov (86,73) in Ivan Tihon (86,14), oba sta iz Sovjetske zveze. Je na Kozmusa vplivala razli-

ka v razdalji, ki bi jo moral premagati? Gre za več kot štiri metre, saj njegov osebni rekord znaša 82,58. Sedih je bil star 31 let, ko je pred 23 leti dosegel to znamko, kariero pa je končal pri 36. Kozmus je septembra dopolnil 30 let, torej bi teoretično imel dovolj časa, da bi se pripravil na to znamko. Prihodnje leto bo v Barceloni evropsko prvenstvo, Kozmus bo star 31 let, torej Sedihovih let, ko je ta, prav tako na evropskem prvenstvu, dosegel svetovni rekord. Toda v enem letu premakniti črto za štiri metre je težko.

Razen če bi krepko spremenil način priprav, zaužil kakšno prepove-

Je Sedih v tistem času užival nekaj, kar takrat še niso poznali kot doping, zdaj pa je na listi prepovedanih sredstev?

Kozmusovo kladivo je letelo, a Jurija Sediha ni preletelo.

dano sredstvo, kar pa ni zagotovilo uspeha. Lani sta na olimpijskih igrah na dopinškem testu padla Belorusa, osvajačica srebrne in bronaste kolajne. Takrat je Kozmus zanj izjavil, da je bil njun način dokaj čuden, saj so skozi sezono rezultati zelo nihali. Na dopinškem testu sta padla člana iz države nekdanjega vzhodnega bloka. Prevlada vzhodnega bloka sredi sedemdesetih in v osemdesetih letih prejšnjega stoletja je zavita v tančico skrivnosti. Cel kup je rekordov, ki držijo že več desetletij. Je Sedih v tistem času užival nekaj, kar takrat še niso poznali kot doping, zdaj pa je na listi prepovedanih sredstev? Morda je na Kozmusa vplivalo ravno to dejstvo, da njegovo kladivo ne more leteti dlje in da do svetovnega rekorda lahko pride le z dopingom. Je olimpijski zmagovalec in svetovni prvak, manjka mu le še naslov evropskega prvaka. Biti evropski prvak ni kar tako, a za Kozmusa očitno ni več mamljivo, zato je rekel zbogom.

Borec za pravice

S koncem kariere je slovenski vrhunski šport izgubil borca za pravice športnikov. Po osvajanju naslova olimpijskega zmagovalca je povzdignil glas, opozoril na slabo stanje tistih športnikov, ki tekmujejo v manj atraktivnih panogah, a vseeno olimpijskih športih, in razdelil slovensko javnost. Vlada ni sprejela njegovega predloga, da bi športniki po končani karieri prejeli mesečno rento, nekakšno pokojnino. Je pa s to potezo predramil državne strukture, ki so sprejele vrsto ukrepov o skrbi za športnike med njihovo kariero in možnostih izobraževanja ter zaposlovanja po končani športni pot. Rezultati ukrepov bodo znani šele čez nekaj let. Seveda vladi ne gre v čast, da se je pred dvema mesecema odločila za denarne nagrade v enkratnem znesku dobitnikom medalj z olimpijskih iger, svetovnih in evropskih prvenstev. Kozmus je edini prejel dodatnih 7000 evrov, drugi manj. Veslač Rok Kolander jih je prejel 1000. Toliko je mesečni prejemek povprečnega nogometaša v slovenski prvi ligi, Kozmusov znesek pa nekoliko boljšega slovenskega »žogobrcarja«. Če pa to primerjamo s plačo kakšnega menedžerja, so športniki prejeli miloščino. Je tudi to razlog, zakaj je Kozmus končal ravno v času, ko je bil na vrhu?

Ko bo v Stožicah zgrajen stadion, bo ljubljanski župan Zoran Janković gotovo pritisnil na zdajšnjega predsednika NZS Ivana Simiča, naj tekme reprezentance prestavi v prestolnico. Tako bodo iz Maribora odšli prepotrebni evri, mariborski publiki pa bodo na pladnju servirane tekme domačega nogometnega kluba.

Z Ljudskim vrtom po ljudsko

Kaj je bilo prej, jajce ali kokoš? Je bil prej Križman ali Kangler? Tako je z novo vojno okoli Ljudskega vrta, ki ga upravlja Zveza športnih društev Branik. Župan je z večino glasov v mestnem svetu dobil bitko za Ljudski vrt. Tega ga bo s 1. januarjem spravil pod Javni zavod Športni objekti Maribor. Tako bo najstarejše slovensko športno društvo, ki bo drugo leto slavi 110 let obstoja, opravljalo le društvene naloge in nič več upravljalvske. Za potezo občine obstaja zakonska podlaga, toda vprašanje je, če je bila nujna. Ob vseh kritikah na račun mariborskega župana se okoli njega zbira vojska, ki mu izraža neizmereno podporo, ki drugače misleče na grob način diskvalificira. Podati kritiko na račun zdajšnjega župana je bogokletno. Kangler je začel predvolilno kampanjo in mudi se mu izpolniti nekatere obljube. Veliko si je prilastil od njegovega predhodnika, njegovi somišljeniki kar namesto njega razglašajo njegove uspehe. Kot bi se z njegovo izvolitvijo v mestu začelo leto nič. Lahko bi predlagali, da bi dan, ko je Kangler postal župan, zapisali kar 1. 1. 00, na dan bi Mariborčani proslavili svoje novo leto. Zanimiva je podpora občinskega svetnika Ruš Igorja Jurišiča, ki pravi, da je Kangler pripeljal v Maribor nogometno reprezentanco in napolnil hotele s tujimi gosti. Jurišič in podobni so v zmoti. Kangler ni zaslužen, da Ljudski vrt ima takšno podobo in da reprezentanca igra tam tekme, temveč Križman, ki je veliko lobiral v Ljubljani in se še kot mestni svetnik prejšnje zasedbe močno zavzemal, da je občina šla v to investicijo. Po več letih je zakopal bojno sekuro z bivšim predsednikom Nogometne

zveze Slovenije Rudijem Zavrlom, ki je nekoč dejal, da reprezentanca nikoli več ne bo igrala v Mariboru. Toda reprezentanca je spet v Ljudskem vrtu, NZS je pred štirimi leti s sredstvi pomagala, da ima Ljudski vrt še pomožno igrišče z umetno travo in žarometi. Jasno, da tudi Križman ni brez napak. Leta 1994, ko je stadion dobil žaromete, je bil predsednik organizacijskega odbora KENP. Skrbel je za kvalifikacijske tekme reprezentance v tem mestu. S svetovalci, poslovneži iz takratne Hit Katedre, ki so ga spremljali tudi v letih županovanja, je v zanosu zasloli cene vstopnicam. Namesto da bi privabil gledalce, jih je odgnal. Ampak Maribor je vendarle dobil spodobno podobo stadiona, ceno pa sta na koncu plačala mesto in klub. Maribor je gostil le kvalifikacijske tekme z Italijo, Litvo in Estonijo, potem pa se je reprezentanca zaradi neporavnanih računov kluba, formalnega nosilca dolgo neporavnanih obveznosti do NZS, preselila za ljubljanski Bežigrad. A zame-re so preteklost, Križman je za Zavrla dejal, da je pameten človek in da normalno komunicirata. Sta pač razumnika, ki v dialogu najdeta rešitev. Z direktivami se na kratek rok da nekaj narediti. So pa takšne poteze dolgoročno obsojene na propad. Stadion so začeli obnavljati leta 2006, ko Kangler ni bil župan, projekt »Ring« je star več kot desetletje, o njem pa se je začelo razmišljati že leta 1994, ko so bili postavljeni žarometi. Kangler je v pravem trenutku na pravem mestu za fotografiranje in rezanje trakov. Njegovo delo pa naj bi hvalili kot »samozaslužbohvaležni subjekt«, kot je nekdo to zapisal na spletni strani. Občina naj bi z združeva-

njem športnih objektov privarčevala sredstva, za rezultate tega odloka pa bo treba počakati več let. Športni park Ljudski vrt z osrednjim stadionom počasi dobiva pravo obliko. Je v središču mesta, na atraktivni lokaciji in prav je, da dobi spodoben videz. A pri tej potezi se ne gre znebiti občutka, da je Križman trn v Kanglerjevi peti, verjetno še marsikomu drugemu. Posodobljeni stadion je v poldrugem letu privabil veliko gledalcev, ZMŠD je za oddajanje v najem NZS zaslužio potrebne evre za vzdrževanje. Če na občini menijo, da bo denar še naprej tako pritekal, se motijo. Ko bo v Stožicah zgrajen stadion, bo ljubljanski župan Zoran Janković gotovo pritisnil na zdajšnjega predsednika NZS Ivana Simiča, naj tekme reprezentance prestavi v prestolnico. Tako bodo iz Maribora odšli prepotrebni evri, mariborski publiki pa bodo na pladnju servirane tekme domačega nogometnega kluba. S tem se bo težko preživelo, če stadion ne bo hitro zaključen, ko bi lahko z oddajanjem poslovnih prostorov pod severno in južno tribuno tudi nekaj zaslužili. Ker se zadeve opravljajo z zamikom, obstaja nevarnost, da bo osrednji stadion še ena zgodba o mariborskem nedokončanem objektu. Približujeta se dva dogodka, ki bosta dodatno izčrpala mestno blagajno – EPK 2012 in univerzijada 2013. In če je projekt Evropske kulturne prestolnice sprejemljiv iz več razlogov, je univerzijada ne-bodigatreba strošek. A nič ni večno, tudi Kangler ne bo večno župan. Bo pa zanimivo po njegovem obdobju pogledati zaključni račun. Župani prihajajo in odhajajo, njihove poteze pa trpijo meščani tega mesta.

Pozicija pesnice me še straši

Lučka Zorko je gotovo eden najbolj obetavnih pesniških glasov. Potem ko je bila že leta 2006 med ožjimi finalisti za naziv vitezinje pesniškega turnirja, je letos ta naziv tudi osvojila. Mlada mariborska avtorica, ki sicer prihaja iz Murske Sobote, pa ima v svoji zbirki še nekaj nagrad. Ponaša se z listino Univerze v Mariboru za pomembne kulturne dosežke ter tretjo nagrado za poezijo na tržaškem literarnem natečaju Mladika. Največ pozornosti je zbudila s tako imenovano 'knjigo o razmladičenju', pod naslovom Obdukcija srca, in zbirko Karavana izpred treh let. Študentka slovenskega jezika s književnostjo in biologije sodeluje z založbo Litera in pripravlja novo pesniško zbirko.

DAŠA PURGAJ

Kako se je začela tvoja pesniška pot, kako dolgo že pišeš?

Praktično od vrtca. Vedno so bile spodbude od zunaj, najprej od učiteljic, resneje pa v Mikk-ovi pesniški delavnici, kjer nam je bil mladim ustvarjalcem mentor Robert Titan Felix in iz nas potegnil potenciale. Uspehi so pet izdanih knjig, štiri pesniške in ena prozna (soavtorska), tu in tam kaka nagrada in prevod.

To pa je bilo skromno povedano. Kako je prišlo do prevodov?

Pred leti je Jolka Milič odkrila mojo knjigo v tržaški knjižnici in me poklicala, da me bo prevedla za revijo, ker jo zanima mlada poezija. Ona me v bistvu spremlja že od začetkov. Iz Brna pa me je poklicala Laura Fekonja, ki dela na slovenskem lektoratu na tamkajšnji fakulteti, češ da bi me predstavila študentom, ki so prevajali. Judit Zagorec nas je prevajala v okviru poezije Prekmurja. Željko Perović pa pozna moje pesmi iz mariborskega prostora.

Stegna

*S šestilom si tetoviram
vsako napačno odločitev
na notranjo stran stegen.
Moji ljubimci so stalni,
ker moja stegna govorijo zgodbe
in se me ne naveličajo.
Tudi jaz sem ljubila drevo,
popisano na enak način,
koliko imen je bilo na njem
in koliko srčkov.
Moja stegna so dnevni časopis,
moja stegna so drevesa,
ki jih ljubimci markirajo
iz velike ljubezni.
Moja stegna so
pasja vrvica za neulovljive
duše volkov.*

Prav v tem prostoru vsako leto potekajo tudi Slovenski dnevi knjige. Letos si se drugič prijavila za naziv vitezinja pesniškega turnirja in ga tudi osvojila. Zakaj se pesnica prijavi na takšna tekmovanja?

Enostavno, ker vsak potrebuje potrditev tudi od zunaj, celo če je mlad. Seveda se zavedam, da je vsako ocenjevanje do neke mere subjektivno, ampak vseeno potem v svojih izdelkih odkriješ oz. ti odkrijejo drugi nekaj, česar prej nisi videl.

Drži, da se ponoči rodijo najboljše ideje? Kako je pri tebi?

Sama običajno pišem, ko se mi najmanj dogaja in je zato čas za refleksijo.

Tvoje zbirke imajo prav zanimive naslove: Reciklaža kosti, Karavana, Obdukcija srca. Zakaj prav takšni naslovi?

Po eni strani težim k temu, da bi bila moja poezija organska, ne le eterična, tako tudi naslov, ki naj bi združil oboje. Iskala sem nekaj, kar je zapomnljivo, sveže, moje. Pri Karavani se je naslov rodil sam, iz strukture zbirke, ki je dolga, deloma nepregledna, nabita, počasna.

V čem se ti zdi, da se razlikujejo tvoje tri pesniške zbirke?

Razlika je kot med 18-letno, 23-letno in 27-letno Lučko. Od idealizma preko bolečine do realnega, odraslejšega. Zbirke so oblikovno raznolike, tematsko se vežejo druga na drugo – avtor se vedno ukvarja z določenimi stvarmi, ki ga nagovarjajo.

Pripravljaš pa svojo četrto pesniško zbirko. Kaj bo ponujala?

Vsekakor bo kvantitativno bolj zračna od Karavane, bo pa bolj odrasla, torej malo več refleksije, teme bodo nadgrajene. Bo bolj civilizirana od Karavane, za kar ne vem, ali mi je všeč, ampak taka je. Ponuja soočenje pesnika s svetom in ne več le s samim sabo.

Pa ima pesem, ko jo spraviš na papir, že končno obliko ali jo popravljaš?

Nekatere se rodijo celovite, večino pa pilim. Še nisem tak mojster, da ne bi potrebovala pomoči. Obrnem se na ljudi, katerih presoji zaupam, in se potem na podlagi tega odločam, kaj piliti.

Pesniki imajo pogosto svojo muzo. Imaš tudi ti svojo?

Hm, ja, muza ni nujno, da je subjekt, lahko je tudi objekt. Moja muza je trenutno znanost. Seveda pa ne trdim, da nikoli ne privzame človeške podobe.

Knjige katerih avtorjev so trenutno na tvoji nočni omarici?

Že službeno ves čas berem rokopise, trenutno prekrasen roman Ljudmile Ulicke: Daniel Stein, prevajalec. V prostem času berem bolj revije – Proteus, ŽIT, Radar ..., zvečer pravljice Oscarja Wilda. Poezijo preberem v naši knjigarnici, ko kaj novega izide.

Pa se dotakniva še malo službe. Dneve preživljaš v Literini knjigarni. Kaj počneš?

Lektoriram, se pravi jezikovno pregledujem tekste, napišem tudi kakšno spremno besedo, pomagam pri promociji in organizaciji dogodkov. Uredniku sem recimo uredila njegovo knjigo ...

Pred leti si urejala tudi spletno literarno revijo Oddelka za slovanske jezike in književnost mariborske Filozofske fakultete Listek. Kaj se je zgodilo z njim?

Bila je moja srčna želja, imeti dostojno spletno literarno revijo za zelo mlade, ki se šele izrazno oblikujejo. To pa je tudi edini projekt, na katerega imam žalostne spomine. Bilo je veliko entuziazma in zelo malo posluha. Nismo mogli dobiti tistih malo sredstev, da bi zadevo postavili tako, da bi jo lahko sami obnavljali. Na začetku sta pomagala prijatelja računalničarja, Svarog nam je zagotovil zastoj strežnik. Za naslednji korak pa ni imela posluha nobena institucija, četudi je šlo za zelo majhen denar.

Preizkusila si se tudi v igranju. Bila si članica gledališke skupine KUD Studio Gledališče in igrala Natašo v enodejanki Medved A. P. Čehova v režiji Petra Boštjančiča in Elvisa Berlajaka. Kako si se počutila na odrskih deskah?

Sladko in strašno. Igralstvo je krasno, ampak morda se mi je zdelo, da preveč zalagam in se s tem izgubljam. Nisem rojena za to, moja moč je drugače. Vsekakor pa je bila prelepa izkušnja.

Kako doživljaš in interpretiraš svobodo svoje pesniške ustvarjalnosti in pozicijo pesnice v slovenskih literarnih krogih?

Pozicija pesnice me še straši, nasploh me pozicije strašijo. Raje sem navaden človek, ki piše, ampak pobegniti vlogi je težko. Svoboda je v pisanju lahko doseči in težko obdržati, vsaj pri meni je bilo tako. Vse kaj drugega se naveši na jedro tvoje govorice. Pridejo pričakovanja prostora, kritike, pride okus. Odide svoboda. Ampak postopoma si jo začneš pridobivati nazaj, preko osebne in umetniške rasti.

Se v literarnih krogih dela razlike med moškim in žensko?

Za pravi odgovor sem še premlada, nismo še generacija, ki je oblikovana. Trenutno vsekakor doživljam svet pesništva kot zelo liberalen do spola. Nikoli se nisem počutila zapostavljene, kvečjemu obratno. Zaradi tega mi je ta čas všeč. Kako bo, pa bomo videli.

Se ti zdi, da včasih ljudje v preprostih besedah, ki nosijo konkreten pomen, iščejo in tudi najdejo abstraktnega, oziroma dajejo popolnoma nasprotno interpretacijo pesmim, kot si jo imela ob pisanju v mislih ti?

Seveda, ampak umetniško delo, ko je v javnem prostoru, naj mu služi. Naj služi bralčevim potrebam. Edino, kar bi me motilo, bi bilo, če bi jih kdo javno interpretiral ideološko. Da bi jih kdo izbral kot orodje politike ali ideje. Mislim, da je to za umetnika in znanstvenika najbolj grozljivo. Najboljša izku-

šnja branja mojih pesmi pa je bila, ko je kolegica, čisto zunaj teh krogov, umirala od smeha ob asociacijah ...

Kako pa sprejemaš kritike?

Včasih se zdi, da vedno slabše ... Kot da sem bila v mlajših letih bolj neobremenjena s tem. Javna kritika me sicer na srečo še doslej ni zmasakrirala. So pa dobrodošle kritike, ki so argumentirane, dobronamerne (ne pokroviteljske!), temeljijo na dialoški, ponavadi oči-v-oči, ki odpirajo namesto zapirajo. Ponavadi sem jih deležna s privatnih strani.

Kako je s percepcijo bralca oziroma bralke poezije. Kakšna sta po tvojem mnenju 'današnja' bralec ali bralka poezije?

Taka kot vedno. Do določene mere predisponirana s pričakovanji, do določene mere z okusi časa, do določene mere željna raziskovanja. Edino, kar nas še zmeraj preveč določa, je romantika. Kot da se ne moremo izviti iz nje, iz njenega mistično-eteričnega objema, iz njene 'čustvenosti'.

Kaj pomeni biti pesnik v današnjem času in prostoru? Je težko izdati zbirko? Se v Sloveniji samo s pisanjem knjig sploh da živeti?

Težko je biti samo pesnik. Po eni strani je jasno, da ne more sto ljudi živeti od javnih sredstev zato, da bi pisali. Zbirke po moji izkušnji ni težko izdati, ker imamo širok izbor možnosti in bera je velika. Honorarji so pač zaradi tega bolj okras. Še vedno pa mislim, da država veliko prispeva za kulturo, ker vidim, koliko nas od tega živi, ne mislim le piscev, ampak založbe, zavode, društva ... Pri razporejanju sredstev pa je pač zmeraj konflikt. Od pisanja lahko živijo uveljavljeni, kar je deloma v redu, deloma ne.

Vendar knjige v Sloveniji niso ravno poceni. Kam gre ta denar?

Vseeno to ni neki hud denar, ker je tudi tisk drag, pa vezava. Potem so tu še honorarji, pa uredniki, lektorji, promocija ... To je vse treba plačati. Če bi hoteli cenejše knjige, bi pač morali na cenejše variante – paper-back ... Knjiga je pri nas še vedno prestižna zadeva, zato pa zelo kvalitetna. Mislim, da redkokje najdeš tako kvalitetne izdaje.

Ali knjiga z neprestanim tehnološkim napredkom izgublja na svoji moči? Lahko izgubi svoj pomen?

Izgublja kot masovno razvedrilo, kot intimna izbira pa mislim, da ne. Mogoče na vrednosti celo pridobiva. Knji-

ga sicer ni nič mističnega, vezana je na bralca in zaradi njega obstaja; on mu daje pomen. Po moje je stik z besedo človekova priučena nujnost, in toliko zaupam v evropske šole, da bodo vzgojile smisel do branja pri novih generacijah.

Kaj pa se lahko po tvojem mnenju gospodarstvo nauči od poezije?

Veliko boljši odgovor na to vprašanje, kot ga lahko dam sama, poda roman Davida Lodgea Lepa služba, ki izide decembra ... No, na primer, da lahko najde v umetnosti lastne napake in jih odpravi. Če hoče.

Kaj počneš, kadar ne pesniš?

Proces ustvarjanja teče vedno, same-

ga pisanja je malo. Poleg službe, ki jo imam rada, mi je pri srcu posedanje na kavcih, moja druga strast je glasba, rada grem v teater, vseč mi je potikanje po naravi, plavanje, drsanje, pišem pa tudi kaj drugega kot pesmi. V soavtorstvu sem napisala pravljici Grimolda ter Žirafek Željko, ki bosta kmalu izšli.

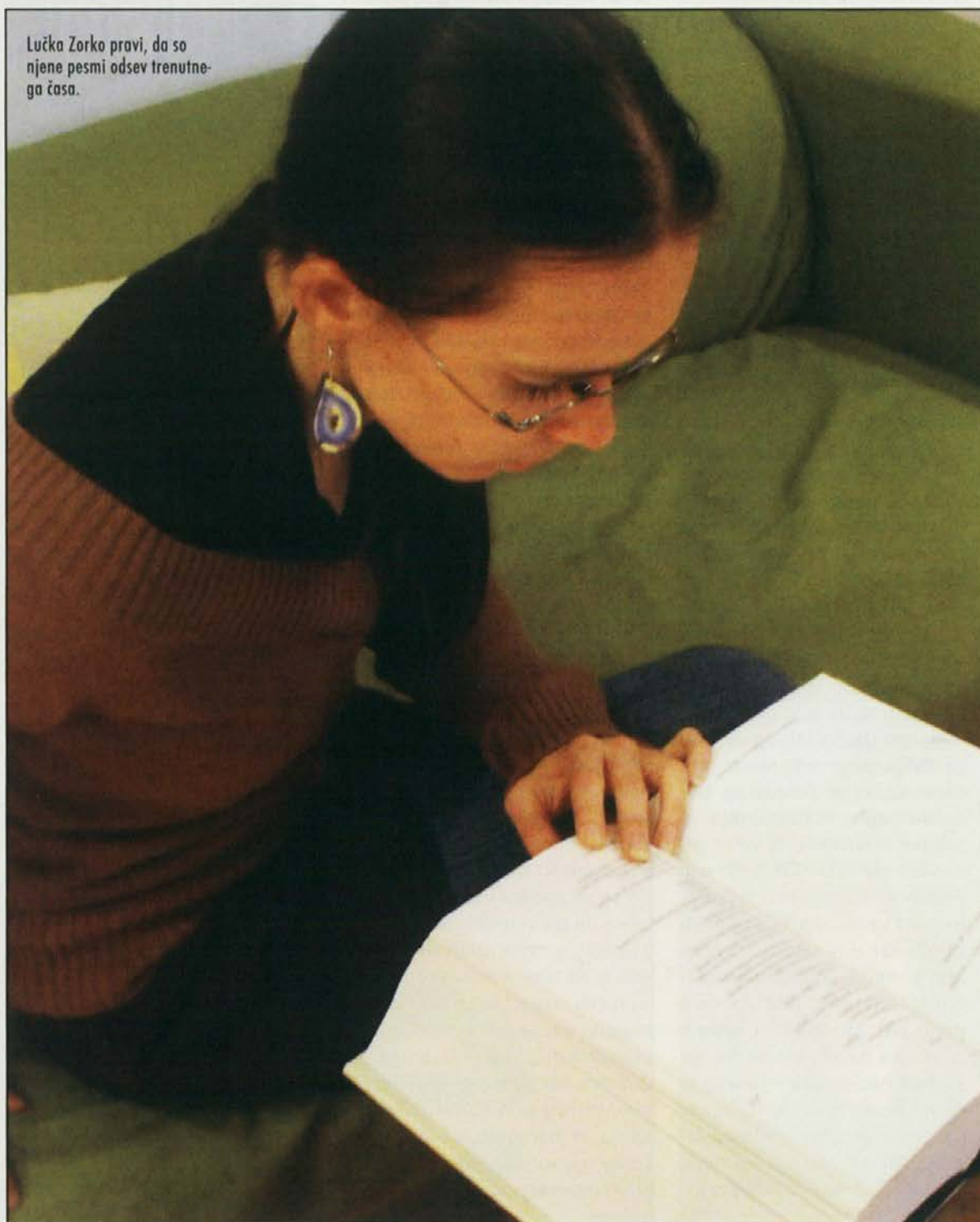
Kakšno pa je življenje pisatelja v Mariboru? Se ti zdi, da je dovolj možnosti in priložnosti za ustvarjanje?

V Mariboru je veliko manevrskega prostora. Ni tako nasičen kot večja mesta. Mene je to mesto zmeraj podpiralo, priložnosti je veliko, imamo institucije, ki nudijo veliko – Litera, MKC, Šo-um, Literarna družba, Kibla, Založba

Pivec ... Mladi pisci tukaj se poznamo, se družimo in spremljamo drug drugega. Do neke mere nas institucije združujejo in nas k temu 'silijo'.

Bertolt Brecht je nekoč zapisal: »Knjiga je orožje, vzemi jo v roko!« Zakaj je knjiga orožje oziroma v kolikšni meri se strinjaš s to mislijo?

Popolnoma. Beseda je moč. Zakaj? Ker lahko v trenutku spremeni psihično strukturo. Predstavljajte si, da izveste, da ste noseči. Ali pa, da vam kdo pove, da je nekdo umrl. Naenkrat niste več ista oseba in tudi svet ni več isti za vas. Brechtov stavek ima dvojno naravo; knjige se lahko, tako kot krepijo in dajejo občutek varnosti, kot orožje tudi zlorabljajo. ■

Lučka Zorko pravi, da so njene pesmi odsev trenutnega časa.

Foto: Jan Šmarčan

Fuj, kako prozoren je naš medijski poligon, kjer vsak pove toliko čez svojega sosedu, da pozabi na svoj svinjsko umazan predpražnik.

Kmetavzarska kuhinja

Potem ko se je večina medijev izpela z ugotovitvijo, da je realistična oddaja Kmetija slavnih res »kmetija« in da so njeni igralci obskurnejši, ki hočejo samo pozornost (če ne drugje, v rumenem tisku), je staro, kislo juho pogrela javna televizija s sporočilom za javnost. Sklicujoč se na pravice otrok in mladine, ki so po zakonu zaščiteni pred prizori spolnosti, nasilja in vulgarnega govora, in poudarjajoč svoje poslanstvo, skrbeti za slovenski medijski prostor, je prijavila komercialko in se pritožila čez neprimernost termina omenjenega »šova«. Medtem ko bosta medijski inšpektorat ministrstva za kulturo in Svet za radiodifuzijo obravnavala RTV prijavo, se bodo na Pop TV ponosno sklicevali na svobodo izražanja, konkurenčnost in boj proti cenzuri ter izkoriščali ta napad za dvigovanje odstotkov gledanosti, resna peresa pa bodo še naprej tratila črnilo za takšne bizarnosti, ki smo jih usojeni gledati. Tabloidizaciji vsebin in banalizaciji programov na večini domačih televizijskih kanalov sledi tudi opazen padec izvedbeno-tehničnih standardov. Tako za nivo prvih kot za kakovost drugih naj bi na nacionalnem nivoju skrbela nacionalka – tudi to je njeno poslanstvo, ki ga zanemarija in več kot slabo opravlja. Prvi, drugi in tretji nacionalni program so vse pogo-

steje na ravni ostalih domačih kabelskih, lokalnih in regionalnih kanalov. Domačiji utrip iz parlamenta se je globoko zajedel v javno hišo, ki se je zapletla v dnevopolitične igrice in zapostavila številne segmente javnega, kulturnega, socialnega, druž(a)benega življenja. Veliko preveč se ukvarja z osrednjimi oddajami, tako informativnimi kot razvedrilnimi. Medtem ko si s številnimi spornimi posegi doliva kislega vina v čašo neprofesionalnosti, zanemarija še eno poslanstvo, pedagoško-izobraževalno nujno svojega programa. Na primer, kulturne vsebine so odrinjene v nenormalne ure, tiste ob primerni ali osrednji uri pa klonijo pod težo turbo-folklornega nazdravljanja in kramljanja vedno enih in istih obrazov o vsem, kar leze in gre. Eden zadnjih skupnih vrhuncev domačih osrednjih televizijskih kanalov so prizori iz slovenskih kuhinj. Jamieja so nadomestili novi, anonimni in »slavni«, duhomorni slovenski obrazi. Če so se vodilni na nacionalni televiziji po celoviti sterilizaciji lastnih programskih shem in vrst lotili tudi konkurentov in so začeli skrbeti še za medijsko higieno nacije, naj kot dežurni sanitarni inšpektor obvarujejo domače občinstvo pred neljubimi prizori pohujšljivega ravnanja in barantanja s hrano. To se namreč za domačo kuhinjo res ne spodobi. ■

Love 2

(EMI, 2009)

AIR

Pred decembrskim gostovanjem francoske elektro-dvojice v ljubljanski hali Tivoli ni slabo seči po zadnjem albumu, da se prepričamo v njuno neomajno lahkost in neodstopanje od glasbenih kriterijev, postavljenih na prvenec Moon Safari pred desetimi leti. Pariška oziroma frankofonska lagodnost, neagresivnost in zapeljivost se razlije tudi na tem glasbenem izdelku, ki ni zgolj za prijetno ozadje.

Kratka zgodovina tega trenutka

(KUD Coda, 2009)

DIVISION

Bend iz Maribora, ki igra glasbo za študentske žure, ima zelo veliko težavo. Fantovski del ekipe struži v brzini energičnega »power-pop-punka« in je zasenčen z glavnim ženskim vokalom, ki žal vse spravi na nivo Aleye. Division ima dva obraza. Sam glasujem za razgibane in udarne instrumentalne dele, ki so osvežitev v slovenskem pop rocku. A kaj, ko jih je tako malo! Predvsem pa sem za odločnejši krik.

Further Complications

(Rough Trade, 2009)

JARVIS COCKER

Ugledni obraz britpopa, nekdanji pevec glamurnih Pulp in ekscentrični galant Jarvis Cocker se je oglasil z novim solističnim albumom in se v celoti razgalil kot še en svojeglavi avtor z britanskega otočja. Živeč v Parizu, se je nalez neangleškega gentelmenstva, zato je v bowiejevskih baladah proevropsko popevkarski. Na drugi strani jim stojijo opojne rockovske pesmi, ki nagovarjajo s surovo vibro.

Wait For Me

(Little Idiot, 2009)

MOBY

Še en čudak popularne glasbe, ki uspeh in sloves nadgrajuje z novimi kompozicijami in stvaritvami. Z njimi pogostokrat naredi korak stran od uveljavljenih tokov. Za novo ploščo se je zatekel v svojo glasbeno ordinacijo. Vse odigrano in posneto v samorežiji dela ploščo zelo intimno. Poslušalcu ponuja izkušnjo sobnega orkestriranega popa na svoj način – ne išče hita in ne dela revolucije, ampak se igra.

Love LIFFE – imejte ga radi

ALJAŽ SELINŠEK

O d 11. do 22. novembra se bo že dvajsetič odvijal Liffe, ljubljanski mednarodni filmski festival. Love Liffe je preprosto slogan, ki ga moramo sprejeti in ki je več kot resničen. Kako namreč ne bi imeli radi Liffa, ki je poln resnične umetnosti, življenja in nenazadnje eksotike in se nam letos predstavlja že dvajsetič, oziroma devetnajstič. Menda festival obstaja od leta 1989, prvič pa je obiskovalcem svoja vrata odprl leto kasneje. Seveda bo tudi letos, kot je v navadi, festivalski program razdeljen na področja oziroma neke vrste klasifikatorje, ki nas bodo popeljali vsak na svoj filmski planet. Tako bomo deležni retrospektive, posvečene družbenim spremembam v nekdanjih in obstoječih socialističnih režimih, redkeje vidne filme, strogo umetnost in preprosto eksotične naslove, ki prihajajo iz med drugim Peruja ali Čila,

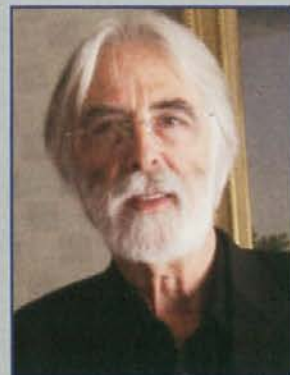
in zvestemu gledalcu predstavljajo smetano na vrhu sladoleda. Ima pa festival novost, letos se bosta namreč zvrstila dva dogodka, ki bosta z malo sreče postala tradicionalna. Sprva bodo gostili Mednarodno koprodukcijsko srečanje, kjer bodo sodelovali filmski ustvarjalci iz Slovenije in sosednjih držav. Naslednja noviteta pa je t. i. Kinobalon. Gre za področje, ki je namenjeno mladostnikom, se pravi osnovnošolcem in dijakom, še bolj pa njihovi ljubezni do filma. Seveda bomo tudi letos lahko govorili z igralci, režiserji in drugimi filmskimi ustvarjalci, ki bodo predstavljali svoje filme na okroglih mizah. Prav tako bo v okviru spremljevalnega programa ponovno t. i. Itakfest, kjer »filmariji« ali tisti, ki še to hočejo postati, tekmujejo s kvaliteto filmov, ki so jih sami posneli s pomočjo mobilnih telefonov. Seveda bo spremljevalni

program dodelan še s čim. Kljub dejstvu, da festival skuša ponuditi z različnimi jedmi, pa na žalost vse niso nujno dobre. Pomeni, da filmski festival, ki se je hudo boril za to, kar je postal, žanje vse mogoče, ne da obstane, ampak da se popularizira. Vsestransko dogajanje na festivalu, raznovrstni aktualni dogodki, sponzorji itn. festivalu kot takemu odvzemajo vrednost. Film kot tak, kot bit festivala, ni več najbolj pomemben. Zdi se, da je festival zmeraj manj zaradi filma in vedno bolj zaradi festivala. Da pa je filmski repertoar kar se da kvaliteten in močno »interdisciplinarno« obarvan, pa je neoporekajoče. Kar je seveda izjemno, saj je tako gledalcu predstavljen kar se da velik filmski parket. Ampak vprašanje, koliko obiskovalcev se na Liffu na določenem filmu zvrsti zaradi filma kot takega, pa zaradi poplave različnih dejavnosti ostaja zelo umestno. Ampak na srečo slednje niti ni toliko pomembno, saj je ključen program in preprosto stik s filmom kot umetnostjo. Slovenci so pač nagnjeni k izpopolnjevanju, k nenehni dodelavi itn., ampak škoda, da se to odraža na tovrstnih festivalih, ki so s tem, da samo so, pretehtali marsikaterega. Liffe mora biti za film in film mora biti

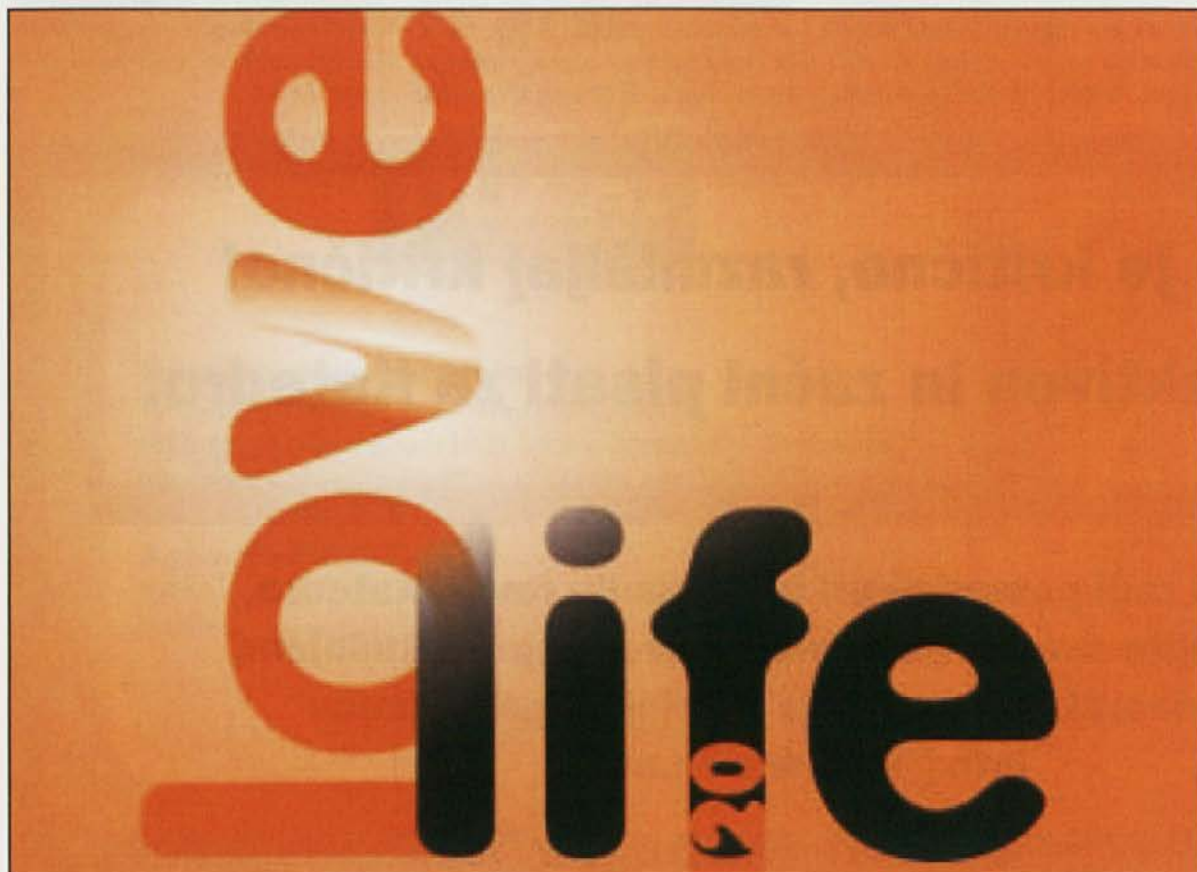
za Liffe. To je preprosta rešitev, ki se je moramo zavedati. Festival bo svoj program predstavil tudi v Mariboru, kjer bo mogoče videti »velikane« festivala z Michaelom Hanekejem, Pedrom Almodovarjem in Lars von Trierjem, če omenimo samo tri imena, ki so zadnji čas razburjala javnost in filmsko občinstvo na takšen ali drugačen način. Sklenemo torej lahko, da nam Liffe z leta v leto postreže s kvalitetnim filmskim programom, ampak vprašanje je, kako dolgo ga še bo in ali ga morda ne bo povzila superkapitalistična gonja in drvenje v prepad.

PODLUPO

Michael Haneke, režiser avstrijskega rodu, ki je s filmom *Funny Games* (ki ga je pred kratkim oblekel še v ameriško adaptacijo) dokončno šokiral avstrijski narod in posledično zato odpotoval v Francijo, kjer je nadaljeval edinstveno filmsko kariero, je tudi za svoj zadnji film z naslovom *Das Waisse Band* na prestižnem Canskem festivalu prejel zlato palmo. Delo režiserja, ki ga z njegovo šokantnostjo lahko prepoznamo že od daleč, bomo lahko letos zaobjeli na festivalu, kjer se bo zraven temeljnih del zvrstila še marsikatera manj znana avtorjeva jagoda. Tako ne bo prikazan samo njegov razvoj, ampak bo leta podprt in prikazan mnogoplastno. Začeni s Sedmim kontinentom, vrhunsko eksistencialno epopejo, se bomo tako lahko sprehodili skozi estetsko izpopolnjenih 71 fragmentov, objektiv Benijeve kamere in pristali na Belem traku. Znova pohvalno, vrhunsko in nepozabno.

Festival bo svoj program predstavil tudi v Mariboru, kjer bo mogoče videti »velikane« festivala z Michaelom Hanekejem, Pedrom Almodovarjem in Lars von Trierjem.

Hujšanje

GREGOR LOZAR

I.

Bil je kičasto lep dan. Čez masive Pohorja so se zlivale prve vonjave pomladi. Blag, a obširen val južnega vetra se je prelil čez vrhove, spustil čez smučišča in gozdove preko polj, da se je, kot na valobranu, razgubil med križišči prednjih blokovskih naselij. Prinesel je prebujenje in vonjave daljnega medu, prinesel prve razigrane sprehajalce in pse, ki se razburjeni poganjajo med ruševine. Ob kopnečih zaplatah snega pa so ga že pozdravljali zgodnji zvončki in prenačljene trobentice.

Pred davnimi časi so se tukaj gostili Rimljani, a od njih so ostale le ruševine, za njimi so prišli Slovani in pustili za seboj nekaj nagrobnega nakita, ki so ga prekrila polja. Potem se je naselil mir in ta nekako še vztraja, pa čeprav so na robu ruševin postavili restavracijo. Sem prihajajo poslovneži in zaljubljeni študentje, redke družbe in cele družine, ki si zaželijo malo pomenkovanja ob prijetnih nedeljskih popoldnevih. Ker ima restavracija igrala, se otroci le redko vtikajo v zadeve odraslih. V zameno pa jim tudi odrasli ne težijo preveč. In ko med pomenki in smehom zapleše še natak, je morda edini, ki pomisli, da se v tem ljubem Mariboru ni-

koli nič ne dogaja. Pravkar je z mize odnesel krožnika, na večjem ni ostalo niti koščka velike pice z dodatnim sirom, na manjšem pa je bilo vsaj še pol skodelice solate in nedotaknjena polovica žemljice. Rahlo je obrnil z očmi, kot človek, ki bi raje bil drugje, in se posmehnil debeluhu, ki je gospodični ravno prižgal cigareto. Arhaična gesta mu je šla na živce, pa čeprav je gospodična z nepopisno eleganco zaščitila plamen, pri tem zaobjela roko in jo v odhodu tudi pobožala. Med parjenjem se obnašajo kot opice, je morebiti pomislil natak, nato pa prehitro izginil z vrta, da bi še videl, kako sta se gosta lagodno zleknila v naslanjače in se prepustila dimu neobveznega klepeta.

Nista še pokadila do konca, ko se je opravičila, da mora ... no, saj veš ... na WC. Vstal je z njo in jo s pogledom spremil do vrat. Plavi lasje so ji valovali daleč na hrbet in bleščeči v prvih popoldanskih žarkih prikrivali lahko prehodno bundico, valovanje pa se je nadaljevalo čez pas in boke in se nekako zaokrožilo okrog kompaktne ritke, okusno zapakirane v tesen par kavbojskih hlač. Hoja je bila hipnotična in trajalo bo še kar nekaj časa, preden bo ugotovil, da je s cigareto zgrešil pepelnik in po nesreči prežgal sintetični prt. Iz čiste navade je zavzdih-

nil in se naslonil daleč nazaj in prisluhnil radiu. Igrala je pesem Up town girl.

Med čakanjem je zrl v daljavo in pogled se mu je ujel na petletnem dečku, ki se je igral modro ribogugalnico, ki je merila v dolžino vsaj pol toliko kot deček v višino. A to ga ni ustavilo, da je ne bi poskušal postaviti pokonci. Spet in spet je poskušal, a riba mu je vedno znova zdrsnila iz rok, tako da jo je v zadnjem poskusu, zdaj že pošteno jezen, vrgel po tleh, zraven pa prav po otroško zaklel, ti, ti ..., kurba debela. Nato še brcnil vanjo. A tukaj je v prepir že posegla bližnja mama in dečka poklicala k mizi, kjer je bil najbrž kregan. Kalil je okoliški mir in tega res ni možno dopustiti.

Močnejši mladenič, simpatičnega obraza in kričočih oblačil, se je s palcem in kazalcem prijel za majico in jo povlekel daleč od trebuha. Gledal je otroka, kot bi gledal v preroka. "No, lepo," se je namuznil, "ona kurba, jaz debeluh. Hujše žalitve pa deček ne pozna." Nekoliko živčno je segel po novi cigareti in ob tem opazil prežgano luknjo v prt. Ozrl se je po okolici, če tega ni slučajno kdo videl, nato pa začel z nerodnim teptanjem, da vsaj za silo prekrije nastalo situacijo. V tem pa se je vrnila njegova dama, nasmejana in dišeča, da je komaj še uspel

pospraviti roke pod mizo.

Tako lepo je dišala, po mladi koži in kancu parfuma z vijolicami, ko se je sklanjala čez mizo in na zaupljivosti odgovarjala z zaupljivostjo. Tanek smeh je stresel njeno telo in ogovorila ga je s široko odprtimi, skoraj zaljubljenimi očmi: "S tabo je tak fajn, veš," tukaj ga je pogledala naravnost v oči, "vsi drugi mislijo samo na to, kako bi me čim prej spravili v posteljo. Edino ti nisi tak." Ponovno ga je pobožala po roki: "Ti si moj medo!" je sklenila in le malo je manjkalo, da ji ni zabrusil, da ja, da je pravi pravcati Platon, njegove genitalije pa visijo izobešene ob vhodu akademije znanosti in umetnosti. A se je premagal, kajti iskreno, debeluhu njegove branže ne poznajo ravno lepotic na pretek in to prijateljstvo bi se morda izplačalo ohraniti toplo vsaj še za trenutek ali dva, seveda v upanju, da nekoč preraste v fuk. Zatorej je pridno izdaval svoj mhm in nadaljnje pol ure poslušal o nekem tipu, ki jo je prav grdo poonegavil na zadnjih sedežih njegovega avta. Nato je rekla, da mora oditi, ker je zvečer še zmenjena, in blaga sapica jo je odpihnili v daljave. Grizli pa je poravnal račun in se rahlo nezadovoljen odpravil opleniti prvi razpoložljivi čebelnjak, da se do sreče nažre sladkega medu. ■

Stanje je kritično, razmišljaj kritično!

Postani aktiven in začni pisati za Katedro.

Vsi, ki bi radi pomagali pri ustvarjanju revije Katedra, nam pošljite svoj življenjepis z morebitnimi izkušnjami iz novinarskega področja na elektronski naslov info@katedra-on.net

priprava in organizacija
zabavnih,
poslovnih dogodkov,
družabnih srečanj,
konferenc,
koncertov
festivalov različnih zvrsti;

07/49-02-400

info@regio.si

www.regio.si

Kavarna & klub Zvezda
Polet med Zvezde!

Brežice
Černelčeva 3
8250 Brežice

Krško
CKŽ 36
8270 Krško

Strežemo izvrstno kavao
Privoščite si najboljšo!

ŽURMAHER

Servis in storitve za mlade:

Turistični aranžmaji, vse vrste fotokopiranja,
tiskanje, prodaja študentskih bonov, brezplačni dostop do
interneta, nakup vstopnic za koncerte, mladinske izkaznice

Agnecije PUNKT:

Krško CKŽ 37, Krško, 07/49-05-480

Brežice Černelčeva 3, Brežice, 07/49-66-116

www.punkt-on.net

SKUPINA Z'R-REGIO

www.regio.si

P 6710/4,2009

120900890,11

COBISS

Sončna energija energija prihodnosti

Sončna elektrarna je okolju prijazna.

Sončna elektrarna proizvaja električno energijo, ne da bi onesnaževala okolje.

Investicija
v sončno elektrarno
se povrne v

10.
letih.

Sončna elektrarna
je donosna finančna naložba.

30 let

je življenjska doba
sončne elektrarne.

Sončno elektrarno lahko gradi vsakdo:
individualna gospodinjstva, podjetniki,
kmetije ...

Energotehnika
Kidričeva ulica 25
3000 Celje
Kontakt: 064w116740